

Open-access-policys och humaniora

Forskningsbibliotekens roll

Anja Hoppe

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Sara Kjellberg

År: 2012

© Författaren

Title: Open access policies and the humanities.

The role of the college and research libraries.

Abstract

The 14th of November 2005 Lund University decided that all research at the university if possible shall be published in scientific journals with free online access or in journals that allow self-archiving (Open access). This is a reaction to the dissatisfaction with commercial journals whose prices have risen continuously and the possibilities offered by the internet to spread information. Research that's easily accessible gets a higher impact. Many other universities have implemented similar policies. In Sweden the Association of Swedish Higher Education (Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF) signed the Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities in 2004. This declaration is one of the most important documents for the Open access movement and it's due to SUHF's recommendation to its members that more and more universities and colleges have implemented or started to formulate their own policies.

Since the first of January 2012 even the Swedish research council demands that the research they pay for is published Open access (OA). The universities' policies and declarations such as the Berlin declaration are often formulated on the basis of a reality for so-called STM subjects (science, technology, medicine), where research usually is published as articles in international journals. The various ways of publishing in the humanities often differ from that. In many subjects the monograph is the dominating way to publish research. Articles with their space limitations are not sufficient enough to do these subject's descriptions of methods and material justice. Besides that researchers in the humanities often publish in more regional journals in languages other than English.

This master's thesis deals with a part of this complex of problems, namely the college and research librarians roll in it. Librarians are often those who pursue this question the most and they often play an obvious roll in their researchers publishing. They both operate the university's institutional archive and some kind of publishing support usually is included in the college and research libraries tasks. The question to be answered in this thesis is how OA policies relate to the humanities researchers ways of publishing and what that means for the college and research librarians. How do these policy documents influence the librarians work and how do they handle the humanities researcher's ways of publishing their research? These questions are answered by investigating five Swedish colleges and universities (Lund University, Malmö University, Stockholm University, Umeå University and University West) that have their own policy and researchers in diverse humanities subjects. The study is based on analysis of the policy documents and interviews with college and research librarians working with e-publishing at the five colleges and universities.

Results include the fact that there are policies that more or less force the researchers to publish in a way that makes their research freely accessible, whilst others are more of a recommendation to do so. There are indications that the more forcing policies are

better known amongst the researchers than the more voluntary ones. The analysis is also showing that many of the documents indeed focus on articles in international journals and not take the humanities researcher's ways of publishing into account. Some librarians in the study simply concentrate their work on what's included in the policies, whilst others use the documents for starting discussions about OA as a phenomena with their researchers, even if those aren't directly affected by the policies' text. By doing so they promote the OA way of publishing and contribute to making the research at their university more accessible.

The documents lead to new working tasks which demands that the profession's expertise is defined afresh. Changed expertise demands a negotiation of what the profession is characterized by. If the library's users don't know which tasks they can be helped with they won't turn to the library and ask for it. There's a disagreement amongst the interviewed librarians whether it's necessary to recruit for example lawyers in order to get expertise on copyright or whether it's better to include this into the librarians own professional expertise. Another result is that there's an indication that librarians who work with only a few subjects and close to their researchers have a more extensive knowledge about the researchers scientific communication than others which means that they have the possibility to give advice more suitable for specific subjects. That leads to a higher degree of trust in the librarian's expertise.

Master's thesis

Keywords: Open access policies, college and research libraries, humanities, library and information studies.

Ett hjärtligt till alla informanter – utan er hade det inte blivit någon studie, till min handledare Sara Kjellberg för all hjälp, framför allt med att hitta en bra ingång i temat, mina opponenter Malene Jensen och Annelie Humble för sina konstruktiva ändringsförslag och min kära sambo Markus Nilsson för korrekturläsning och stöd.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4
Uppsatsens disposition.....	5
Bakgrund och forskningsöversikt	6
Open access.....	6
Historia	7
Argument för och emot OA	8
OA-varianter	12
OA-policys	14
Humanioraforskning och -publicering	16
Fördelning av forskningsmedel.....	16
Naturvetenskap och humanvetenskap	17
Skillnader inom humaniora.....	20
Bibliotekarieprofessionen	21
Historik	21
Forskningbibliotekarier idag.....	22
Problemformulering	25
Mål och syfte	27
Teoretisk ram	28
Epistemiska kulturer	28
Professionsteori och bibliotekarierna.....	29
Metodik och material	31
Urval	31
Material	32
Policydokument	32
Intervjustudien	33
Resultat och analys	36
Policydokumenten.....	36
Malmö högskola.....	36
Stockholms universitet.....	37
Umeå universitet	38
Lunds universitet	39
Högskolan Väst.....	39
Resultatsammanfattning.....	40
Textanalys.....	41
Intervjustudien	43
Humanioraforskarnas publicering och forskningsbibliotekarierna	43
OA och policydokumenten	50
Policydokumenten, humanioraforskarna och bibliotekarieprofessionen.....	55
Framtiden	56
Diskussion och slutsatser	57
Hur ser OA-policys ut vid svenska högskolor idag och hur relaterar de till humanioraforskarnas publiceringsformer?.....	57
Vad betyder policydokumenten för forskningsbibliotekariernas arbete?	58
Vilken roll spelar forskningsbibliotekarierna i humanioraforskarnas kommunikationspraktiker och vad innebär det för deras yrke?	60
Några slutsatser och framtida forskning	61
Källor	64
Bilagor	71

Inledning

Den 14 november 2005 beslöt Lunds universitet att publicering av all forskning vid högskolan om möjligt ska ”ske i vetenskapliga tidskrifter som är fritt tillgängliga för läsaren” eller i sådana som tillåter parallellpublicering (Open Access). Detta är en reaktion på missnöjet med kommersiella vetenskapliga tidskrifter vars priser kontinuerligt har stigit och Internets stora möjligheter till spridning av information. Att göra forskningen mera lättillgänglig ökar dessutom dess genomslag (Lunds universitet, 2005). All forskning vid Lunds universitet ska (parallell)publiceras i LUP (Lunds universitets publikationer)¹. Många andra högskolor har liknande policys. I Sverige har Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) undertecknat Berlindeklarationen 2004 (SUHF, utan datum) som är ett av de viktigaste dokumenten för Open-accessrörelsen och det är som följd av SUHF:s rekommendation till sina medlemmar att fler och fler högskolor har infört eller börjat utforma policydokument.

Sedan första januari 2010 kräver även Vetenskapsrådet att forskning finansierad av dem publiceras Open Access (OA) (Vetenskapsrådet, 2012). Universitetspolicys och dokument som Berlindeklarationen är ofta formulerade utifrån en verklighet för så kallade STM-ämnen (naturvetenskap (science), teknik, medicin), där praxis är att man publicerar sig i artikelform i internationella tidskrifter. Den brokiga publiceringstraditionen inom humaniora passar ofta inte riktigt in i denna verklighet. I många ämnen dominerar den fortfarande av monografin, inte minst eftersom platsbegränsningen i artikelformen gör att detta publikationssätt inte räcker till för att göra dessa ämnens metod- och materialbeskrivningar rättvisa, och man publicerar sig ofta regionalt på andra språk än engelska.

Denna uppsats behandlar en del i denna problematik, nämligen forskningsbibliotekens roll i den. Bibliotekarier är ofta de som driver OA-frågan starkast (jfr. t.ex. Bernius & Hanauske, 2007, s. 458) och de spelar ofta en självklar roll i forskningspublicering, både genom att de ofta sköter högskolornas publiceringsdatabaser och genom att någon form av publiceringsstöd brukar ingå i bibliotekets uppgifter. Frågan som kommer att diskuteras i denna uppsats är hur relationen mellan OA-policys och humanioraforskarnas publiceringsvanor ser ut och vad detta innebär för forskningsbibliotekarierna. Vilken betydelse har policydokumentet för bibliotekariernas arbete och hur hanteras humanisternas publiceringsvanor av biblioteket?

---

¹ LUP är Lunds universitets publikationsdatabas. Där registreras bibliografisk information om universitetets forskning för att synliggöra och samla det som publiceras i Lund. Samtidigt fungerar den som ett öppet institutionellt arkiv där forskarna kan fritt tillgängliggöra t.ex. artiklar eller avhandlingar.

Uppsatsens disposition

Enligt Myrdal (2007)² är det vanligt inom humanvetenskapen att man använder sig av en fri disposition. Denna uppsats är inget undantag. På grund av att ämnet är tredelat och förenar tre huvudaspekter: OA-politics, humanioraforskare och forskningsbibliotekariernas roll har bakgrund och forskningsöversikten integrerats med varandra i kapitlet som följer och som just bär rubriken *Bakgrund och forskningsöversikt*. Detta har framför allt pragmatiska skäl. Idén är att ge en omfattande bakgrundsskildring och bekanta läsaren med det som är utgångspunkten för denna uppsats innan forskningsproblemet presenteras utförligt. På så sätt ska denne kunna följa författarens tankegångar när problemformuleringen arbetas fram som en naturlig slutsats av det som har presenterats innan. I kapitlet *Bakgrund och forskningsöversikt* belyses först OA som koncept. En historisk överblick följs av en genomgång av pro- och kontraargument, vilken i sin tur följs av en presentation av OA:s olika varianter. Avsnittet avsluts med en kort översikt över OA-politics i Sverige. Efter det följer ett avsnitt som diskuterar humanioraforskarnas publikationsvanor. Till en början diskuteras hur skillnader mellan humanvetenskaplig och naturvetenskaplig publicering påverkar fördelningen av forskningsmedel, vilket följs av en genomgång av dessa skillnader. I ett avslutande stycke belyses skillnader inom humanioraområdet. Den tredje aspekten, forskningsbibliotekarieprofessionen diskuteras därefter. Avsnittet börjar med en historisk översikt över professionaliseringen och förändringar i roller och uppgifter och behandlar sedan forskningsbibliotekariernas roller och kompetenser som krävs idag. Först när bakgrund och forskningsöversikten är klargjorda för följer en mera utförlig problemformulering.

Kapitlet som följer heter *Mål och syfte* och presenterar just dessa och avslutas med tre forskningsfrågor som ska besvaras med hjälp av denna studie. Efter detta presenteras uppsatsens *Teoretiska ram*. Den placeras inom de biblioteks- och informationsvetenskapliga fälten vetenskaplig kommunikation och biblioteksutveckling och teorierna som presenteras är Knorr Cetinas och epistemiska kulturer och kunskapsgenererande praktiker samt professionsteorin. Teoriavsnittet följs av *Metodik och material* där det redogörs för uppsatsens två materialtyper: policydokument och intervjuer med forskningsbibliotekarier.

I kapitlet *Resultat och analys* sammanförs dessa delar – återigen av pragmatiska skäl. Både presentationen av textdokumenten och av intervjuernas innehåll innehåller ett visst mått av analys och gränsdragningen mellan resultat och analys blir ofta flytande. Dessutom möjliggör detta presentationssätt att upprepningar begränsas.

Kapitlet följs av *Diskussion och slutsatser* där studiens resultat och analys knyts ihop med litteratur, teori och frågeställningar.

---

² Myrdal är jordbrukshistoriker vid SLU och har verkat i gränslandet mellan natur- och humanvetenskap. Han har med hjälp av olika metoder undersökt skillnader mellan dessa två grenar.

Bakgrund och forskningsöversikt

Eftersom den här studien behandlar tre områden i en kombinerad studie och för att skapa ett tydligare sammanhang har redovisningen av tidigare forskning integrerats i bakgrundsbeskrivningen. Även Lindh & Wiklund (2010, s. 5) konstaterar att den litteratur som finns om OA och humaniora är väldigt begränsad. Materialet som finns är huvudsakligen rapporter, utredningar eller debattinlägg. Och i detta material ligger fokus på forskarna och inte på biblioteket. Den första aspekt som behandlas i detta kapitel är OA, följt av humanioraforskarnas publiceringsvanor och sist bibliotekarieprofessionen. I ett avslutande avsnitt knyts de tre aspekterna ihop.

Begrepp som behöver definieras definieras i stort sett när de nämns i texten för första gången. Ett par viktiga nyckelbegrepp kan dock vara viktiga att definiera redan nu:

- Policy: Med begreppet *policy* eller *policydokument* menas i denna uppsats all sorts rektorsbeslut om (OA-)publicering, tvingande eller i form av rekommendation. Begreppet används således i en något vidare betydelse än i många andra sammanhang.
- Högskola: Eftersom studien innehåller både universitet och högskolor används begreppet *högskola* som kategoribegrepp för båda.

Open access

Open access är den fria, omedelbara och oinskränkta tillgången till vetenskapliga publikationer och forskningsresultat i elektronisk form (Müller, 2010, s. 185). Att publicera OA innebär att artikeln, konferensbidraget, avhandlingen eller även kapitlet i boken, respektive monografien (som inte är en avhandling) är (kostnads)fritt tillgänglig för allmänheten och inte bara för t.ex. prenumeranter av en viss vetenskaplig tidskrift. Ofta menas dock i första hand artiklar i internationella tidskrifter (jfr. Suber, 2009). OA är inget försök att avskaffa marknadens lagar. Det är tänkt att i huvudsak gälla artiklar och konferensbidrag och så kallad grå litteratur³. Läroböcker och andra monografier som författarna kan tjäna pengar på brukar inte omfattas av OA-krav i dagsläget.⁴ Men även här ändras inställningen – det finns exempel på böcker som säljer bättre när det även finns en OA-version tillgänglig (Müller, 2012, ss. 186-87).

---

³ Med grå litteratur menas sådant som inte är tänkt för att generera inkomster till författarna och inte brukar spridas via vanliga bokhandlar, t.ex. preprints, projektrapporter, masteruppsatser och avhandlingar.

⁴ Jämför t.ex. BOAI (2002): "The literature that should be freely accessible online is that which scholars give to the world without expectation of payment."

OA-rörelsen är ett globalt fenomen och som ovan nämnt från början en motrörelse mot stigande tidskriftspriser. Enligt Bernius & Hanauske (2007, s. 456) ledde denna "tidskriftskris"⁵ kombinerat med sjunkande biblioteksbudgetar till att fler och fler universitetsbibliotek tvingades säga upp prenumerationer på vetenskapliga tidskrifter. Även om det ofta är STM-tidskrifter som är de dyra så påverkar prisutvecklingen även mindre, prisvärda tidskrifter och monografier, som är viktiga för t.ex. humaniorämnena. Enligt Crawford (2009, s. 8) är det ofta dessa som skärs bort när budgeten inte räcker till för både tidskriftspaketet och andra publikationer.⁶

Historia

Budapest Open Access Initiative (BOAI) som formulerades 2001 och sedan dess har skrivits på av 5547 personer och 599 organisationer⁷ utgör starten i det globala strävandet efter OA-publicering. I förklaringen argumenteras på följande sätt för OA:

An old tradition and a new technology have converged to make possible an unprecedented public good. The old tradition is the willingness of scientists and scholars to publish the fruits of their research in scholarly journals without payment, for the sake of inquiry and knowledge. The new technology is the internet. The public good they make possible is the world-wide electronic distribution of the peer-reviewed journal literature and completely free and unrestricted access to it by all scientists, scholars, teachers, students, and other curious minds. Removing access barriers to this literature will accelerate research, enrich education, share the learning of the rich with the poor and the poor with the rich, make this literature as useful as it can be, and lay the foundation for uniting humanity in a common intellectual conversation and quest for knowledge.

(BOAI, 2002)

Här tas med andra ord upp en aspekt till: Forskningen ska vara tillgänglig oberoende av högskolans eller landets ekonomi som forskaren verkar i, alla ska ha möjlighet att ta del av hela mänsklighetens forskning, dela med sig av sin egen och bygga vidare på varandras.⁸ Man ser också tydligt att OA-rörelsen började som ett svar på tidskriftskrisen: Här handlar det enbart om *peer-reviewade*⁹ artiklar i internationella tidskrifter.

---

⁵ Jfr. t.ex. Crawford (2011, s. 7) som nämner NPG (Nature Publishing Group) som prishöjare. Ett exempel är tidskriften *Scientific American* vars pris höjdes från 50 till 300 Dollar för den tryckta versionen efter att NPG hade köpt den. Eller Crawford (2011, s. 30) som citerar Heather Morrison som jämför priser på innehållsmässigt jämförbara tidskrifter: Library Management kostar 14600 kanadensiska Dollar per år medan Library, Leadership & Management kostar 95 kanadensiska Dollar. Den sistnämnda tidskriften anser Crawford dessutom vara mera ansedd.

⁶ Jfr. även Herb (2012, s. 16).

⁷ Aktuella siffror 2012-01-06.

⁸ För en kritisk diskussion av bakomliggande idéer i OA-rörelsen se Haider (2008) som i sin doktorsavhandling vid Department of Information Science, City University London diskuterar OA-rörelsens situering i bland annat utvecklingsdiskursen. Hon kritiserar inte OA-konceptet i sig utan dess förespråkares oreflekterade sätt att utgå ifrån den västerländska förståelsen av vad vetenskap är och hur den fungerar. Världen dikotomiseras (fattig vs. rik, utvecklat vs. underutvecklat) och idén att teknologi är lösningen för ett socialt fördelningsproblem är central. Det som är känt i väst/nord ses då som det naturliga längsta steget i den evolutionära utvecklingen som "de underutvecklade" eller "evolutionärt efterblivna" är på väg emot. Vetenskap ses som något som objektivt står över alla kulturer. OA-konceptet är enligt henne format av de institutioner som driver rörelsen. Haider anser att det krävs en global dialog om vetenskap och vetenskapsetik om OA-rörelsen ska kunna vara den trovärdiga rörelsen mot ingrodda maktstrukturer som den vill vara istället för att oreflekterat reproducera dessa gamla maktstrukturer.

⁹ *Peer review* är kollegial granskning av artiklar som har skickats in till tidskrifter som dessa måste genomgå innan publiceringen. Granskningen sker kostnadsfritt för tidskriften, forskaren som granskar betalas av sin institution genom att granskningsarbetet görs på arbetstid. Det finns olika versioner av *peer review*: *öppen* (granskare och

En annan deklARATION som har skrivits på av många institutioner, däribland SUHF som ovan nämnt, är *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* som bland annat lyder såhär: "Open access contributions include original scientific research results, raw data and metadata, source materials, digital representations of pictorial and graphical materials and scholarly multimedia material." (Max Planck Gesellschaft, 2003). I motsats till BOAI begränsas deklARATIONEN inte till internationellt publicerade artiklar. BerlindeklARATIONEN förespråkar enligt Müller (2010, s. 186) att en fullständig elektronisk version görs tillgänglig online på en publikations-server och att användarna får fri, oåterkallelig global tillgång och rätt att kopiera, lämna vidare, adaptera och avbilda materialet så länge de nämner upphovspersonen. Detta utesluter inte heller en kommersiell användning i efterhand.

Koncepten bakom OA är dock enligt Müller (2010, s. 185) mycket äldre än detta. Redan 1991 skapades exempelvis *preprint*-servern arXiv.org, och tidiga fritt tillgängliga *peer-review*-tidskrifter har funnits sedan (och även före) www-standarden infördes av CERN och Tim Berners-Lee den 17:e maj 1991 (Suber 2009)¹⁰. Den första fritt tillgängliga tidskriften är enligt Crawford (2011, s. 25) *New Horizons in Adult Education* som började ges ut hösten 1987 och som fortfarande är aktiv. Följande lista innehåller viktiga hållpunkter för OA-rörelsen. Det är en något bearbetad och kortad variant av den som återfinns i ZfBB:s (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie) specialnummer (4/5, 2007) om OA som i sin tur har hämtat informationen från Suber (2009b). Anpassad för Sverige och den här studiens syfte ser listan ut så här:

- 1987 – Den första OA-tidskriften *New Horizons in Adult Education* börjar ges ut.
- 1991 – Paul Ginsparg skapar den öppna fysik-preprintservern arXiv.
- 1993 – CERN skapar *world wide web*.
- 1994 – Steven Harnard nämner för första gången begreppet självarkivering i sin "Subversive Proposal".
- 1999 – OAI (Open Archives Initiative) grundas med målet att utveckla server-övergripande standards.
- 2001 – Open Society Institute organiserar Budapestkonferensen, BOAI formuleras.
- 2003 – Berlinkonferensen, BerlindeklARATIONEN formuleras.
- 2004 – SUHF skriver på BerlindeklARATIONEN.
- 2005 – SUHF skickar ut rekommendationer till sina medlemmar att skapa egna OA-policydokument.
- 2010 – Vetenskapsrådets OA-policy träder ikraft.

Argument för och emot OA

Tankarna bakom OA-idén är att vetenskap är kollaborativ – ingen forskare producerar resultat i ett vakuum, utan man bygger på annan vetenskap. Man ingår dessutom i forskargrupper och får feedback av andra genom t.ex. forskarseminarier, konferenser eller *peer-review* inför publicering. Att många forskare dessutom får lön eller stipendier av skattebetalarna genom statliga fonder är ytterligare ett vanligt argument för

den som granskas får reda på varandras namn), *single blind* (den granskade får inte veta vem som granskar) och *double blind* (båda förblir anonyma under granskningsprocessen).

¹⁰ För en detaljerad historisk överblick se Suber (2009b).

varför forskningsresultat borde vara en självklar del av *public domain* (jfr. Urs, 2004).¹¹ Müller (2010, s. 188) påpekar att det ofta är staten som både finansierar arbetet som ligger bakom publikationerna genom att avlöna forskarna, men även delar av själva publiceringsprocessen – *peer-review*-deltagare brukar inte få betalt av förlagen utan utföra arbetet inom ramen för sina tjänster – och sedan via skattepengar ser till att forskningen blir tillgänglig när biblioteken köper in exempelvis tidskrifterna. Detta innebär att huvuddelen av kostnaderna för förfarandet betalas med offentliga medel, medan förlagen tjänar pengar på detta. Müller anser inte att problemet ligger i faktumet i sig utan i att förlagen har en monopolställning som de utnyttjar genom att diktera priser och användarvillkor som gynnar dem, vilket har lett till ovan nämnda tidskriftskris.

I motsats till vetenskapsutövarna som alltså monetärt kompenseras genererar copyrightskyddet ett belöningsystem för kreativt skapande av t.ex. musiker och konstnärer. För dessa är inkomsten som genereras via försäljning av det de har skapat den enda kompensationen för tiden som har lagts ner på arbetet. Lagstiftningen tar hänsyn till detta genom att inte skydda innehåll utan enbart personliga uttryck av det, vilket gör att t.ex. forskningsresultat och -data inte omfattas av upphovsrättsskyddet. (Justitiedepartementet, 2005, s. 8) Allmänheten har ett behov av forskning som kan ändra livsvillkor för människor, medan man, även om människan behöver kultur, inte är beroende av enskilda kulturyttringar. Om ett undanhållande från allmänheten försämrar andra människors liv är det enligt Himma (2008, s. 1156) inte rätt att ge uphovs personen exklusiva rättigheter. (jfr. även *behov vs. desire* ss. 1158-59) Här framhålls återigen argumentet att forskning borde vara tillgänglig för alla oberoende av ekonomiska tillgångar: Forskare vid mindre eller av andra anledningar fattigare lärosäten med begränsade biblioteksresurser profiterar enligt Guédon (2004, s. 325) på OA-idén.

Även om forskningen i sig – alltså resultat och annat innehåll inte kan skyddas av uphovsrätten – är uphovsrätsfrågan i praktiken ändå viktig även för forskarna. Enligt Forgó & Amini (2010, s. 206), räknas även forskningspublikationer som manifestationer av personligt uttryck enligt tysk, schweizisk och österrikisk lag. Det som skyddas är inte metoder, data eller fakta utan egna teser eller personliga slutsatser (Ibid., s. 211). Då harmoniseringsgraden i internationell copyright är hög och man inom EU har en del gemensamma riktlinjer enligt Meyer (2010, s. 227) kan man anta att denna tanke även härskar utanför de tyskspråkiga länderna, som hans presentation av rättsläget stödjer sig på. En uphovsrättslagstiftning som har liknande drag i hela världen är enligt Meyer viktig för den globala marknaden.

En grundtanke med OA är en ökad tillgänglighet av forskningen.¹² Utöver den kan man även nämna en ökad kontroll för ett universitet över sina forskares publikationer vid användandet av institutionella dokumentserverar. Universitetet själv får en möjlighet att sköta tillgängliggörandet och bevarandet av de publicerade dokumenten. Müller (2010, ss. 187, 189-90) sammanfattar fördelarna med OA såhär: Bättre synlig-

¹¹ Motargument till detta är t.ex. svårigheten att skilja mellan det som görs privat och i tjänsten hos humanvetare. Se avsnittet om *Humanioraforskning och -publicering*.

¹² Detta nämner man t.ex. i Lund som en av anledningarna till policyns tillkomst. Se *Bilaga 4*.

het för forskningen, ökning av citeringar, global rättvisa, potentiell möjlighet att spara pengar för högskolorna. Fördelarna för forskarna själva är enligt honom: snabbhet (genom t.ex. *preprints* kommer resultat fort ut i forskarsamhället), synlighet och hög citeringsfrekvens som resultat av bra synlighet. Enligt Crawford (2011, s. 4) skriver forskare artiklar för att få genomslag och kommunicera sina resultat snarare än för att tjäna pengar. Och OA hjälper till just där: Forskningen är så tillgänglig som den kan bli och därmed återlämnas kontrollen över forskningen till forskarna själva. Med andra ord handlar OA också om att återta makten. Fördelarna för biblioteken är enligt Crawford (2011, ss. 1, 4) att användarna får tag på de senaste forskningsresultaten utan att biblioteksbudgeten belastas, att dagens problem, att man inte kan tillhandahålla alla existerande tidskrifter av finansiella skäl löses och att den idag av dyra STM-tidskrifter tungt belastade budgeten kan fördelas på andra sätt. Även bevarandeproblematiken kan enligt honom lösas genom att OA-artiklar kan kopieras och laddas upp på många olika plattformar. När han pratar om bevarande syftar han på artikel-dokumenterna men konstaterar att det inte finns någon garanti för länkarna. Institutionella arkiv är enligt Crawford en bra variant om man eftersträvar långvarighet (Ibid., s. 34).

Även om rösterna kring OA i stort sett är positiva, speciellt inom biblioteksvärlden som har tillhört de mest drivande krafterna i rörelsen, finns det också negativa röster. Ofta handlar det om olika studier som framför allt behandlar den finansiella sidan. Även bland bibliotekariekåren är inte alla övertygade om OA-rörelsens positiva effekter. Jochum¹³ (2009) till exempel, som är bibliotekarie i Konstanz, framställer OA som utpressning och rov som strider mot författarnas grundläggande rättigheter (Ibid., s. 8). Hans huvudargument vid sidan om detta är det finansiella. Jochum (2009, s. 35-39) använder sig av egna räkneexempel och kritiska studier som Bauer (2006). De egna exemplen är tänkta att visa bristerna hos andra (positiva) studier, men hans argument är tämligen svaga. När han jämför kostnader mellan OA-tidskrifter och traditionella väljer han som exempel en liten billig lokal tryckt tidskrift.¹⁴ Jämförelsen mellan OA och inte OA blir istället en mellan elektroniska och tryckta medier och det syns en tydlig skepsis mot allt digitalt i texten. Han glömmer dessutom att han själv tidigare (Ibid., s. 21) nämner att 47 % av OA-tidskrifterna i DOAJ¹⁵ inte ens tar någon författaravgift (jfr. Schmidt, 2006, s. 291). Många argument Jochum (2009, ss. 15, 50) anför, som att OA-vänner påstår att publiceringssättet är gratis, eller att det skulle finnas en ”distraktionsfaktor” när man söker OA-artiklar i databaser eller via sökmotorer som inte finns vid sökning av traditionellt publicerade artiklar, är ohållbara. Han

---

¹³ Jochum är anhängare till ”Heidelberger Appell”, ett initiativ som riktar sig mot digitaliseringen av upphovsrättsligt skyddade verk genom Google och mot Open Access. Se <http://www.textkritik.de/urheberrecht/index.htm>. Enligt Crawford (2011, s. 46) finns det även i USA grupper som kämpar mot OA, till exempel PRISM (<http://www.primcoalition.org/index.htm>). Enligt honom är det utgivare som ligger bakom dessa grupper.

¹⁴ Exempeltidskriften kostar 116 € per år. Crawford (2011, s. 2) nämner tidskrifter som kostar upp till 10000 \$ per år och påminner om att det ofta är paketet man tvingas köpa som högskolebibliotek och att dessa kan kosta mellan ett antal hundratusen upp till flera miljoner Dollar per år. Jochum utgår dessutom ifrån att publiceringen av en enda OA-artikel kostar 1806 € som enligt honom motsvarar den genomsnittliga författaravgiften hos PLoS-tidskrifterna. Vad som rättfärdigar denna kostnad eller om den överhuvudtaget är representativ för OA-publicering kommenterar han inte. Enligt Crawford (2011, s. 42) hör PLoS-avgifterna till de högre i publiceringsvärlden, Hindawi till exempel tar avgifter på några hundra Dollar.

¹⁵ <http://www.doaj.org/> - Databasen som listar OA-tidskrifter drivs och tillhandahålls av Biblioteksdirektionen vid Lunds universitet.

kritiserar att de OA-tidskrifter som går med vinst betalas med skattemedel – vilket borde vara lika sant för traditionella tidskrifter som han själv berättar tidigare i boken (Ibid., ss. 11-12 och 21). Hans moral-argument, att staten eller andra aktörer tvingar forskarna att lämna ifrån sig sin egendom kan lätt vändas åt andra hållet – genom att överlåta publiceringsrättigheter till kommersiella förlag berövas man rättigheterna mer än om man kan göra vad man vill med sin egen text.

I en del ämnen är det avgörande för forskarnas rykte vilken tidskrift de publicerar i, vilket i vissa fall leder till att en OA-tidskrift väljs bort. Detta bekräftar t.ex. Nariani & Fernandez studie (2012) som visar att tidskriftens *impact factor*¹⁶ är en av de mest avgörande faktorerna för valet av tidskrift. De top-rankade tidskrifterna är då ofta klassiska kommersiella sådana. Lösningen som OA-förespråkare ser till detta är att propagera erkännandet av den andra möjligheten att få ett bra rykte, nämligen antalet citeringar på respektive artikel (Bernius & Hanauske, 2007, s. 458). Flera studier (t.ex. Antelman, 2004; Eysenbach, 2006; Lawrence, 2001; Harnad et.al., 2004) visar att OA-publicerade artiklar har ett större genomslag än artiklar i kostnadspliktiga tidskrifter.¹⁷ Detta tycker Antelman (2004, s. 379) borde få bibliotekarier att vilja jobba med olika aspekter av OA-publicering. Det lönar sig att som forskare publicera OA. OA kan enligt henne även motverka citering av enbart sådana tidskrifter som respektive forskare har tillgång till (*citation bias*), vilket kan vara en av drivkrafterna för forskarna att vilja publicera sig i OA-plattformar. Det ökade genomslaget, vilket ju är en följd av större spridning, uppmärksammas även av vissa humanistiska tidskrifter som ser parallellpublicering som ett sätt att marknadsföra sin tidskrift (Lindh & Wikund, 2010, 16).

Vid sidan om meriteringsfrågan brukar finansieringsfrågan användas som både för- och motargument för OA. Som ovan nämnt är OA-publicering i motsats till klassiska tidskrifter i första hand författarfinansierad. Detta innebär enligt Walters (2007) att stora universitet med mycket forskning kommer att behöva bära större kostnader än tidigare, medan små lärosäten med mera undervisningsfokus kommer att få tillgång till en större mängd vetenskapliga publikationer till mycket lägre priser.¹⁸ Bauer (2006) visar i sin studie att ett författarfinansierat system inte nödvändigtvis fungerar lika bra inom medicinen. Där får förlagen stora inkomster genom läkemedelsindustrin, där man läser mycket, men inte forskar i samma utsträckning. Neumann (2006) å andra sidan föreslår en rad olika finansieringsmöjligheter för OA-publikation inom medicin som han anser görbara och väl värda kommande resultat. De flesta studierna som har gjorts kommer enligt Müller (2010, s. 195) fram till att kostnader för högskolorna minskar om OA-publiceringen ökar jämfört med kostnaderna för tidskriftsprenumerationer som biblioteken bär idag. Herb (2012, s. 19) tror att OA kommer att leda till att tidskriftskrisens effekter minskas genom att fler vetenskapliga texter till-

---

¹⁶ Översätts som ”genomslagseffekt” av Myrdal (2009, s. 149). Medel för att mäta hur viktig en forskningspublikation är i sitt ämnes sammanhang.

¹⁷ Det finns även ett fåtal studier som istället visar att antalet citeringar inte påverkas eller är mindre i OA-tidskrifter. Se t.ex. Evans & Reimer (2009).

¹⁸ Jämför även Müller (2012, 195). Han poängterar att kostnaderna belastar högskolorna där det publiceras mycket och en möjlig fara kan vara att författare vars institutioner inte har råd med att betala publikationskostnaderna inte kan publicera alls.

gänsliggörs. Han tror däremot inte att biblioteken kommer att spara pengar eftersom deras uppgifter håller på att breddas från att i första hand vara litteraturinköpare till att även bli förvaltare av publikationsfonds med vilka författaravgifter betalas, vilket då åter upp det som sparas in på tidskriftsprenumerationerna. Müller (s. 196) refererar även till en Kaufman-Wills-Group-studie som visar att mer än hälften av DOAJ-tidskrifterna inte tar ut författaravgifter, medan en hel del kommersiella tidskrifter gör det.¹⁹ Schmidt (2006, s. 291) som har undersökt DOAJ-tidskrifter kommer fram till att 47 % av dessa inte tar ut författaravgifter. Dessutom menar han att det oftast är forskningsfinansiärerna som står för kostnaderna och inte universiteten. Suber (2006) visar att det finns många olika finansieringsvarianter som används för OA-tidskrifter istället för författaravgifter:

Some no-fee OA journals have direct or indirect subsidies from institutions like universities, laboratories, research centers, libraries, hospitals, museums, learned societies, foundations, or government agencies. Some have revenue from a separate line of non-OA publications. Some have revenue from advertising, auxiliary services, membership dues, endowments, reprints, or a print or premium edition. Some rely, more than other journals, on volunteerism.

Suber (2006)

Just den finansiella aspekten är också oftast det argumentet utgivare använder emot att publicera monografier och antologier som OA. De befärdar att försäljningen av det tryckta exemplaret nästintill kommer att vara omöjlig om det finns en gratisversion online (jämför Lindh & Wiklund, 2010, s. 20). Enligt Bernhardsson (2011, s. 109) krävs det en dialog med förlagen. När det gäller digitalt tillgängliggörande är många inte negativa till det. Det finns studier som visar på ökad försäljning när det finns en OA-version samtidigt som det tryckta exemplaret. Ett sådant exempel är en studie genomförd av National Academies Press (NAP) i USA som bland annat har lett till följande slutsats:

Free browsing removes uncertainty regarding the content. For segments who tend to be risk adverse and price conscious, free browsing can increase the probability of purchasing the content—a phenomenon that might help to counteract the revenue cannibalizing effect that the free browse feature also exhibits.

(Kline Pope & Kannan, 2003, s. 6)

Frågan är bara: Är *free browsing* OA? En liknande fråga ställer sig också Lindh & Wiklund (2010, s. 15) som konstaterar att personer ”som förordar open access” borde fråga sig hur strikt OA-deklarationernas gränsdragningar ska tydas i praktiken.

OA-varianter

Enligt Bernius & Hanauske (2007, ss. 456-67) finns det två huvudsätt att publicera OA: äkta OA och hybridmodeller. I den sistnämnda modellen tillåter förlagen författarna att göra sina artiklar tillgängliga i olika utsträckning vid sidan om den vanliga prenumerationsmodellen. Det kan till exempel handla om embargo (*delayed OA*), där förlagets exklusiv rättigheter till artikeln upphör några månader efter att artikeln

---

¹⁹ Tyvärr var det omöjligt att hitta studien och granska den. Även länken till studien som Jochum (2009, s. 60) anger är död. Även Herb (2012, s. 12) nämner författaravgifter hos kommersiella förlag som han kallar för Toll-access-förlag.

har publicerats i tidskriften. Vidare finns det frivillig (*optional*) OA, där man som författare mot en avgift får tillgängliggöra sin artikel för allmänheten. Äldre digitaliserade artiklar kan i retrospektiv OA tillgängliggöras. Müller (2010, ss. 197-99) däremot definierar hybrid-tidskrifter enbart som frivillig OA just på grund av att modellen kombinerar den författar- och den läsarfinansierade varianten. Frågan är då enligt Müller huruvida och om andelen författarfinansierade artiklar inverkar på tidskrifternas pris, vilket hade varit en intressant fråga för forskningsbiblioteken. I slutändan leder modellen dock, enligt Müller, till att beslutet om att avsluta en dyr prenumeration möjligen blir enklare för ett bibliotek om andelen OA-artiklar i tidskriften i fråga är hög. Han påpekar dessutom vikten av att undersöka villkoren för författarna. Många förlag förbehåller sig publiceringsrätten i artiklarna istället för att erbjuda författarvänliga licenser som *Creative Commons*²⁰. Han ifrågasätter även att materialets långfristiga bevarande oberoende av förlagen kan garanteras. Crawford (2011, s. 15) anser inte att hybridformerna borde kallas OA överhuvudtaget. Willinsky (2006) däremot är mycket mera generös med OA-definitionen och räknar hybridversionen till OA. Avgörande för honom är följande princip: ”commitment to the value and quality of research carries with it a responsibility to extend the circulation of this work as far as possible, and ideally to all who are interested in it and all who might profit by it” (Willinsky, 2006, s. 5).

Även när det gäller äkta OA finns det två möjligheter: *Golden Road*, vilket innebär OA-tidskrifter, respektive *Green Road to Open Access* vilket betyder självarkivering genom författarna (Bernius & Hanauske, 2007, s. 457). Skillnaden mellan traditionella tidskrifter och OA-tidskrifter ligger, vid sidan om tillgängligheten, i sättet att finansiera det hela. Medan traditionella vetenskapliga tidskrifter är läsarfinansierade betalas kostnaderna för OA-tidskrifterna av dem som publicerar i dem (ofta via högskolan/institutionen eller forskningsfinansiären). Självarkivering är principiellt gratis för forskaren enligt Bernius & Hanauske (2007, ss. 458). Att den upplagda artikeln har granskats genom *peer review* är dock inte något krav för den gröna vägen, vilket även används som motargument. Dokument kan laddas upp på institutionella arkiv (*repositories*) eller ämnesspecifika sådana. De förstnämnda är universitetsbaserade dokumentserverar som t.ex. LUP i Lund eller MUEP i Malmö och de sistnämnda internationella databaser som preprintservern arXiv där t.ex. fysiker och matematiker lägger upp sina artiklar medan de genomgår en *peer-review*-process vilket kan ta ett antal månader. Förlagen i dessa ämnen tillåter alltså *preprints*²¹ (Bernius & Hanauske, 2007, ss. 458). Forskningen kommer på detta sätt snabbare ut i forskargemenskapen. Ett problem är, enligt Bernius & Hanauske (2007, s. 458), att arkiveringen i första hand görs av bibliotekarier och medarbetare i förvaltningen och inte av forskarna själva. Det används enligt Crawford (2011, s. 16) en gemensam standard (OAI-

---

²⁰ Creative Commons (CC) grundades som projekt och organisation av Lawrence Lessig 2001 (Dusollier, 2010, s. 53). Han försökte skapa ett licenssystem baserat på free-software-modellen, men som skulle fungera för andra typer av kreatörer än mjukvara. Systemet ger skaparen möjlighet att välja hur licensen på just hans/hennes verk ska se ut. Valet står i det här fallet mellan tre baskarakteristika: kommersiell/inte kommersiell, får bearbetas/får inte bearbetas, måste delas vidare på samma sätt/behöver inte delas vidare på samma sätt. Den friaste licensen som erbjuds är att skaparens namn nämns, men att man får dela med sig av verket, adaptera det och använda det kommersiellt. Även Forgó/Amini (2010, s. 224) rekommenderar den typen av licenser för artikelförfattare.

²¹ En version av en artikel innan den har genomgått kollegial granskning och blivit publicerat i en vetenskaplig tidskrift.

PMH²²) av många arkiv som ska underlätta kommunikationen av metadata och därmed göra sökningar efter artiklar möjligt som befinner sig i publikationsdatabaser som man inte ens känner till²³.

Bernius och Hanauskas (2007) OA-definition liksom många andra utgår ifrån STM-ämnenas sätt att publicera sig, nämligen genom artiklar i internationella tidskrifter. I formuleringen av OA-policys är det ofta dessa som används. Det som då inte tas hänsyn till är att det finns ämnen som inte passar in i den definitionen – eftersom monografin är en viktig publikationsform. Eller eftersom man publicerar sig mer lokalt på andra språk än engelska (jfr. t.ex. Lindh & Wiklund, 2010, s. 3). Detta leder även till att material om OA som riktar sig till forskare ofta är begränsat till just STM-ämnenas publikationsvanor (jfr. t.ex. LUB, 2011). Dessutom är det enligt Lindh och Wiklund (2010, 6) ofta fokus på *peer review* och många humanistiska tidskrifter har istället redaktionella lektorer som bedömer kvalitén.

Lindh & Wiklunds (2010) rapport visar därutöver att många, i rapportens fall publicister, har olika eller inga definitioner alls på vad OA egentligen innebär och det är enligt författarna avgörande att veta vad man menar när man talar om OA eller fri tillgänglighet. De tillför ytterligare en dimension till definitionerna, nämligen dikotomin *libre/gratis* som härstammar från Peter Suber, där bara *libre* motsvarar deklARATIONERNAS formuleringar fullt ut – materialet är fritt tillgängligt med få juridiska restriktioner (Ibid., s. 14). Minimikravet för *gratis* är att tidskriften är tillgänglig för kostnadsfri läsning online. Herb (2012, s. 14) anser att BOAI kräver *gratis* OA, medan BerlindeklARATIONEN snarare kräver *libre*. Enligt Crawford (2011, s. 44) har Tom Wilson²⁴, som inte ens räknar författarfinansierade OA-tidskrifter till sann OA, dessutom präglat ytterligare ett ”färgbegrepp” vid sidan om grön och gyllene OA. Sann OA är för Wilson OA-tidskrifter som varken kostar författaren eller läsaren något, om man bortser från passiva kostnader via skattemedel, och han kallar dessa för *platinum OA*. En av de viktigaste slutsatserna är att det behövs diskussioner om vad OA egentligen innebär och vad det innebär för den egna förståelsen av hur man producerar och publicerar vetenskap (Lindh & Wiklund, 2010, s. 25²⁵).

OA-policys

När Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) skrev under BerlindeklARATIONEN formulerades följande rekommendation som skickades ut till förbundets 40 medlemmar 2005-06-14:

SUHF:s styrelse har [...] beslutat att rekommendera medlemmarna att vidta följande åtgärder i syfte att förverkliga Berlin-deklARATIONEN:

---

²² The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting – ett protokoll för att samla in metadata från digitala arkiv.

²³ Via till exempel <http://oaister.worldcat.org>.

²⁴ Professor. adj. vid institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan i Borås.

²⁵ Jämför även Crawford (2001, s. 15) om *libre/gratis*; och Herb (2012, s. 11) som också konstaterar att man förgäves letar efter en exakt OA-definition.

1. Införa en policy som starkt rekommenderar att deras forskare deponerar en kopia av varje publicerad artikel i ett öppet, digitalt arkiv och
2. Uppmuntra forskarna att publicera sina forskningsartiklar i fritt tillgängliga vetenskapliga tidskrifter när en lämplig sådan existerar och ge det stöd som krävs för att detta ska vara möjligt.

(SUHF, 2005)

Sedan dess har fler och fler högskolor i Sverige utformat en egen policy eller arbetet med att utforma en sådan pågår.²⁶ Fler och fler forskningsfinansiärer som National Institutes of Health (NIH) i USA (2005) eller Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) i Tyskland (2006) skapar egna policys som uppmanar forskarna som får monetärt stöd att i möjligaste mån OA-publicera sina resultat, via gröna eller gyllene vägen (Müller, 2012, s. 193). Listan SHERPA/JULIET, som ständigt uppdateras, innehåller dessa krav från finansiärerna.²⁷ I Sverige var Vetenskapsrådet den första finansiären som införde en policy och andra har följt efter. Vetenskapsrådets policy lyder bland annat så här:

De forskare som beviljas stöd från Vetenskapsrådet måste antingen publicera resultaten i webbaserade [sic!] tidskrifter som tillämpar open access, eller, efter publicering i en traditionell tidskrift, omedelbart eller senast inom sex månader arkivera artikeln i en öppet sökbar databas. [...] Om förlagets standardavtal inte tillåter parallellpublicering inom sex månader ska forskaren kräva att förlaget gör ett undantag. Parterna kan då använda sig av ett tilläggsavtal som kan hämtas här. Om förlaget inte accepterar bör forskaren publicera i en annan tidskrift. Endast i undantagsfall kan Vetenskapsrådet medge en förlängning av tiden för tillgängliggörande upp till maximalt 12 månader, under förutsättning att forskaren kan uppvisa en tydlig dokumentation av vilka ansträngningar han/hon gjort för att uppfylla sexmånaderskravet. Open access-reglerna gäller ännu så länge enbart vetenskapligt granskade texter i tidskrifter och konferensrapporter, inte monografier och bokkapitel.

(Vetenskapsrådet 2012)

Med andra ord följer den OA-grundidén och berör enbart *peer-review*-artiklar och konferensbidrag. Herb (2012, s. 16) förklarar detta med att det var STM-ämnena som först drabbades av en minskad tillgång till information utlöst av tidskriftskrisen, som i sin tur ledde till att högskolebibliotek fick avsluta prenumerationer. Naturvetarnas publikationssätt dominerar därför OA-dokumenterna eftersom det ofta var företrädare av dessa ämnen som hade starkast intresse i att formulera OA som alternativmodell.

Liksom för andra aspekter av OA, som tidskriftsförlagens villkor för författarna (SHERPA/RoMEO²⁸) eller forskningsfinansiärernas policys (SHERPA/JULIET) har det även för forskningsinstitutionernas policys skapats en databas: ROARMAP.²⁹ Enligt Müller (2012, s. 192) innehåller hälften av policydokumenten som omnämns i ROARMAP ett sorts tvång, vilket i Tyskland inte är möjligt på grund av rättsläget (vetenskapsfrihet³⁰). Ett fåtal svenska högskolor har idag tvingande policys, däribland Malmö högskola och Chalmers (ROARMAP, 2012).

---

²⁶ Se fallet Örebro i avsnittet *Metodik och material – Urval*.

²⁷ Se <http://www.sherpa.ac.uk/juliet>.

²⁸ Se <http://www.sherpa.ac.uk/romeo>.

²⁹ Se <http://roarmap.eprints.org/>.

³⁰ Enligt Forgó/Amini (2010, s. 216) garanterar grundlagen i de tyskspråkiga länderna vetenskapsfrihet vilket innebär att nyttjanderätten till det som skapas i tjänsten stannar hos forskaren och inte kan gå över till arbetsgivaren. Även Jochum (2009, s. 12) åberopar denna: Grundgesetz, Artikel 5, Absatz 3, (<http://www.gesetze->

Humanioraforskning och -publicering

En beskrivning av hur publicerings- och värderingssystem har skapats utifrån naturvetenskapsforskarnas traditioner inleder detta kapitel. Efter detta ska skillnader mellan naturvetenskaplig och humanistisk forskning och publicering beskrivas, följt av skillnader inom humaniora.

Fördelning av forskningsmedel

Enligt Myrdal (2009, s. 146) härskar sedan början av 2000-talet en mätningshysteri i universitetsvärlden. Det som ligger till grund för hur forskningen mäts i Sverige är ISI:s tidskriftsdatabas Web of Science (WoS) som registrerar citeringar. Två tredjedelar av tidskrifterna i databasen är naturvetenskapliga. Ett problem med bibliometrin³¹ i Sverige är enligt Myrdal (2009, ss. 148-49) att bara citeringar från artiklar i tidskrifter som också finns i databasen räknas, böcker och andra tidskrifter ignoreras. Andra problem Myrdal ser är att självcitering, sampublicering i naturvetenskap, felstavningar och flera forskare med samma namn kan förvränga analysen och han efterlyser källkritik hos bibliometrikerna (Ibid., ss. 148-49, 145 och 164). Även Hellqvist (2008) som är bibliometrisk forskare anser att humaniora inte bara ska närma sig naturvetarnas publikationssätt, utan att humanisterna behöver egna modeller och lösningar. Enligt Hellqvist (2008, s. 60) skulle ”varken humaniora eller bibliometrin som forskningsgren [...] vara betjänt av att tvingas in i en modell som är utvecklad för naturvetenskapen”.

Enligt Bernhardsson (2011, ss. 137-38) styr den svenska bibliometrimodellen fördelningen av forskningsmedel nationellt, och hennes undersökningar visar att ledande humanioraforskare vid Lunds universitet inte ens är med i WoS. Även Vetenskapsrådet visade i en studie att de humanistiska publikationerna är underrepresenterade i WoS (Myrdal, 2009, s. 153). Liknande observationer gör Hellqvist (2008, s. 65) vars slutsats efter att ha räknat artiklar är att enbart fyra av de 140 artiklar som publicerades inom litteraturvetenskapen i Uppsala mellan 2002 och 2006 och registrerades i universitetets databas OPUS finns i WoS. Enligt Myrdal (2009, s. 61) fick humaniora och samhällsvetenskap sammanlagt en femtedel av alla offentliga forskningsmedel 2007. Av den femtedelen tillföll en tredjedel humaniora. Myrdal (s. 151) beskriver exemplet Australien där medlen också fördelades enligt mest citeringar, vilket ledde till att det skrevs fler artiklar som citerades allt mindre, vilket i sin tur vittnar om sämre kvalitet och om att forskarna anpassar sig efter mätmetoderna (jfr. Hellqvist, 2008, s. 65).

Problemet med detta är att humanioraforskning kräver mer utrymme i resultatredovisningen och måste behandla små lokala fenomen som inte lämpar sig för publicering i internationella engelskspråkiga tidskrifter. Om inte svenska forskare undersöker svensk kultur och svenska förhållanden i Sverige kommer ingen att göra det (Myrdal, 2009, s. 178).

im-internet.de/gg/art_5.html) samt denna passus i upphovsrättslagen UrhG 12 § 1 stycke (http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/_12.html).

³¹ Bibliometri är den statistiska undersökningen av publikationer, författare och institutioner som bibliotek. Man kan t.ex. undersöka fördelningar av olika ämnen i facktidskrifter, eller antalet citeringar av en tidskriftsartikel.

Myrdals (2009) lösning på dagens läge som missgynnar humaniora är acceptans på båda sidor och samarbeten utan att försöka suddas ut essentiella skillnader utan vilka forskningens kvalitet försämras. Metoder måste väljas efter forskningsfråga. När det gäller mätmetoderna nämns det norska systemet som även delar ut poäng till monografier som en bättre variant än det svenska, om än inte helt utan kritikpunkter där heller (Myrdal, 2009, s. 153; Hellqvist, 2008, s. 65; Bernhardsson, 2011, s. 137). Hellqvist (2008, s. 65) anser att bibliometri är ett värdefullt verktyg om man bara förstår och tar hänsyn till skillnaderna mellan naturvetenskap och humaniora.

Naturvetenskap och humanvetenskap

Enligt Bernhardsson (2011, s. 51) är boken ett uttryck för humanioraämnenas epistemiska kultur³², förlusten av boken som publikationsform skulle utesluta en hel del av det man gör idag. Orsaken till skillnaderna mellan natur- och humanvetenskapen ligger enligt Myrdal (2009) i att människor är mera komplicerade än fenomen i naturen – att reducera textlängden i humanvetenskapliga publikationer kan göra framställningen obegriplig. Källorna som används i den humanvetenskapliga forskningen är skapade av människor i specifika syften (medvetna eller omedvetna) vilket gör att källkritiken är en viktig del av forskningspresentationen, komplexa filosofiska frågor behöver plats att diskuteras ingående och uttömmande (Myrdal, 2009, ss. 11, 32, 44, 100; Bernhardsson, 2011, s. 51). Enligt Blaschke (2010, s. 173) är det som kännetecknar humaniora att man behandlar komplexa sammanhang, ger reflektioner av kunskap, vill skapa förståelse och kritik hos läsarna. Texterna skrivs inte för att snabbt kunna leta fram information utan för att läsas reflekterande. Begrepp, metoder och teorier måste definieras, beskrivas och anpassas för varje studie inom humanvetenskapen (Myrdal, 2009, ss. 43-44). Material och analysmetoder måste beskrivas ingående så att andra forskare har möjlighet att kontrollera studien. I naturvetenskap har man istället en begreppsapparat och metoder som är allmänt accepterade och som inte behöver gås igenom på nytt i varje artikel. I humanvetenskapen är det däremot av fördel att använda fler olika sorters källor som bekräftar varandra (Ibid., ss. 55-56). Det finns naturligtvis skillnader mellan olika ämnen inom humaniora och vissa naturvetenskapliga ämnen som kräver längre texter. Det finns exempel även inom humaniora där man arbetar med fritt tillgängliga *preprints* av artiklar som också citeras. Bernhardsson (2011, ss. 107-08) nämner exemplet LingBuzz³³ med artiklar i generativ grammatik som hon anser kan liknas med hur man arbetar inom fysik.

Det finns kollegial granskning i all forskning, men för artikelformen krävs en speciell sorts sådan – *peer-review*. Även om det finns kritik mot detta granskningssätt – enligt Myrdal (2009, ss. 47-48) visar forskning att granskare tycker om tolkningar som liknar deras egna – är det den förhärskande varianten för artiklar som också krävs i OA-sammanhang. Det finns dock även andra varianter, t.ex. redaktioner eller recensioner i facktidskrifter som i sin tur är viktiga för humanvetarna. I dessa ämnen brukar recensioner hålla en hög vetenskaplig kvalitet och vara lätt tillgängliga för alla att läsa (Myrdal, 2009, ss. 47-49; se även Lindh & Wiklund 2010, s. 6).

---

³² Kunskaps-, vetenskapskultur, t.ex. ämneskulturer som genererar och kommunicerar kunskap på ett specifikt sätt.

³³ Se: <http://ling.auf.net/lingBuzz>.

Myrdal (2009, s. 35) gör följande uppställning på skillnader i publiceringen mellan den idealtypiska naturvetaren och den idealtypiska humanvetenskapliga³⁴ forskaren:

Naturvetenskap

Artiklar
Avgränsat ämne
Formelartat språk, komprimerat
Alltid på engelska
Strikt deposition, IMRAD
Noter i parentes: Harvardsystemet
Litteraturlistor som anger artiklars sidor anges ej
Liknande innehåll i ett antal artiklar

Humanvetenskap

Böcker – monografier
Flytande gränser och utvikningar
Språket ett verktyg, varierat språk
Oftast på svenska
Fri disposition
Ofta fotnoter eller slutnoter
Långa litteraturlistor, artiklars sidomfattning
Uppreppning av samma innehåll inte uppskattat

Skillnaderna manifesterar sig enligt Myrdal (2009, s. 30) redan i forskarutbildningen: Medan en fysikdoktorand får sitt tema och ingår i en forskningsgrupp väljer en historiadoktorand sitt ämne själv och forskar på egen hand. Detta leder till att fysikartiklar publiceras (även efter forskarutbildningens slut) av flera författare. I historia däremot skrivs det i första hand böcker av ensamförfattare. I fysik arbetar man enligt Myrdal (2009, s. 55, 57) i stora grupper med professorn som arbetsledare: Man kan då genomföra större studier som kräver dyr utrustning. Gruppublicerandet skiljer sig i sin karaktär från humanioraämnena: I humanvetenskapliga publikationer nämns personer som på något sätt har bidragit till studien i tacksektionen, i naturvetenskapen blir de medförfattare. Även Blaschke (2010, s. 179) konstaterar att spelreglerna lärs ut redan under utbildningen. Att publicera mycket och på rätt sätt för ämnet är uttryck för kampen om socialt erkännande, strävandet efter att samla information och kunskap, göra kognitiva framsteg, visa sin originalitet, men även försöka att meritera sig.

En anledning till varför internationella engelskspråkiga tidskrifter inte alltid är det självklara valet är att det finns humanioraämnena som rör väldigt lokala fenomen (t.ex. inte översatta skönlitterära författare) som det inte finns intresse för utanför den egna kulturen. En lösning kan vara att skriva en monografi på svenska och sammanfatta i artikelform på engelska (Myrdal, 2009, s. 43). Eftersom språket är så viktigt i humanvetenskapliga publikationer så räcker mångas engelska inte till för att uppnå den krävda kvaliteten i texterna.

En anledning till varför artikelformen i internationella tidskrifter föredras av naturvetarna är att naturvetenskap är mer påtagligt kumulativ – det finns fler ämnen som många forskare i hela världen bearbetar samtidigt och där det gäller att vara snabb och publicera först (Myrdal, 2009, ss. 41, 42, 46). Humanister kan vara helt ensamma om sitt ämne. Det som är gemensamt för all vetenskap, sökandet efter sanningen, ser annorlunda ut i sin utformning i olika ämnen. Humanvetenskapsforskarnas sanningssökande jämför Myrdal (2009, s. 54) med ett gerillakrig: Ny fakta tas fram, men frågor avgörs sällan helt, det kan finnas djärva hypoteser och framstöt långt i det okända, men man kan även gå tillbaka till något andra tidigare har undersökt. I natur-

---

³⁴ Humanvetenskap är humaniora och samhällsvetenskap som Myrdal lägger ihop till en grupp.

vetenskapen handlar det snarare om en smal enad front som rycker fram steg för steg. Den naturvetenskapliga idealartikeln vill (Ibid., 2009, s. 113) leda läsaren till en logisk slutsats, medan humanvetenskapliga publikationer lever av att hitta många olika infallsvinklar på ett och samma problem (jfr. även Bernhardsson, 2011, ss. 135-36).

Även hur texterna tas emot och brukas skiljer sig påtagligt mellan humaniora och naturvetenskap. Myrdal (2009, ss. 37-38) tar upp hur naturvetenskapliga texter snabbt blir inaktuella, medan även äldre litteratur kan vara värdefull i humanvetenskapen. Dessutom rör man sig som humanioraforskare ofta utanför sitt eget ämne i läsning och citering. Enligt Hellqvist (2008, s. 61) leder faktumet att man i naturvetenskapen kontinuerligt bygger på tidigare forskning inom ämnet till att det främst är den som läses och citeras, medan humanister ofta citerar forskare från andra ämnen.

Antalet artiklar man har publicerat värderas högt i naturvetenskap, medan man i humanvetenskapen behöver skriva tunga vetenskapliga böcker för att meritera sig. Ibland använder naturvetare så kallad ”salamipublicering” – att skriva så många artiklar som möjligt om samma projekt (Myrdal, 2009, s. 46). Humanvetare tar längre tid på sig och samlar sina resultat i en större publikation istället.

I sitt försök att förklara varför den i många humanioraämnen föredragna (tryckta) monografin inte är utrotningshotad även om man utvidgar OA-kraven på denna anför Bernhardsson (2011, s. 133) och Blaschke (2010, s. 168) att online- och ”pappers-texter” läses på olika sätt. Blaschke menar till exempel att man enbart orkar läsa ett begränsat antal sidor på skärmen. Enligt Blaschke (2012, ss. 165-66) krävde Bill Gates 1999 att varenda pappersprocess skulle omvandlas i en digital och mycket publicering har sedan dess flyttats till det digitala mediet. En del vetenskapliga tidskrifter har gått över till att enbart finnas i digital version och detsamma gäller den tyska motsvarigheten av Nationalencyklopedin, Brockhaus. Enligt Blaschke (2010, ss. 165-66) ser man dock även motsatta trender: Bokbranschen slår – framför allt när det gäller vetenskaplig publicering – nya rekord varje år. Det tyska Bertelsmann-förlaget har gett ut de viktigaste Wikipedia-artiklarna i bokform, och dessa artiklar är digitalt födda. Det leder Blaschke (s. 182) till att tro att ”digitaliseringsvansinnet à la Gates” är en fluga som mikrofichen var på 70-talet. Även Bernhardsson (2011) tror på att boken kommer att leva länge än. Enligt båda är OA ingen konkurrens utan ett komplement till tryckta böcker, det kan höja försäljningen genom att orsaka bättre spridning av innehållet.

Som ovan nämnt finns det ämnesspecifika krav för hur meriteringen ska gå till som man lär sig redan under forskarutbildningen. Blaschke (2010, ss. 166-67) menar att man bland humanisterna är skeptisk mot en person som enbart publicerar sig digitalt (bortsett från de ovan nämnda skillnader i läsprocessen) och frågar sig om personen inte lyckades övertyga ett förlag att ge ut monografin som fältets spelregler kräver. En annan svårighet för övergången till fullständig OA är enligt Bernhardsson (2011, s. 125) att strävanden efter att publicera fritt och att publicera i *high-impact*-tidskrifter³⁵,

---

³⁵ Tidskrifter med många citeringar som p.g.a. detta anses ha högt genomslag i forskarsamhället.

vilket både krävs från universitetet, inte alltid går att kombinera. Bernhardsson anser att OA till varje pris inte får förstöra karriären för en forskare. Det gäller att arbeta för att kombinationen av att kunna publicera i ansedda tidskrifter och att göra resultaten fritt tillgängligt blir problemlöst möjlig i framtiden. Inte bara publiceringen utan hela livsplaneringen påverkas enligt Myrdal (2009, ss. 69-71) av vilken vetenskaplig kultur man har valt att tillhöra. Naturvetare får ofta sluta forska när de går i pension eftersom de förlorar tillgång till laboratorier och dyr utrustning. För humanvetare behöver pensionen inte betyda slutet på karriären. Kulturbestämt är, som ovan nämnt, också om man skriver monografier eller artiklar.

Blaschke (2010, s. 174-5) tar upp en intressant aspekt som han ser som motargument för OA-rörelsens krav att all forskning borde vara fritt tillgänglig eftersom den finansieras med hjälp av skattemedel. Han menar att verkligheten för humanisterna bestäms av att det i arbetsuppgifterna på högskolan ingår så mycket undervisning och administration, att en del forskning sker på fritiden. Även Kjörup (2009, s. 18)³⁶ nämner detta:

Vad fördriver humanister sin arbetstid med? Eller sin fritid för den sakens skull: En del humanistiska vetenskaper har ju den karaktären att man har svårt att skilja mellan arbete och fritid – som när historikern har ett nyutkommet översiktsverk som sänglektyr, konsthistorikern besöker Louvren under sin sommaresemester eller litteraturforskaren tar med en roman på en flygresä. Och en del humanistiska forskningsuppgifter har en sådan karaktär att man kan arbeta med dem även om man själv inte har någon tjänst som humanistisk forskare.

Även han konstaterar att humanioraforskarnas undervisning och administrativa uppgifter i praktiken ofta tar mycket tid från forskningen eller från den tiden som behövs för ”att hålla sig à jour med sitt ämne” (Kjörup, 2009, s. 19).

Skillnader inom humaniora

Medan Myrdal utgår från idealtyper för att göra jämförelsen möjlig går Bernhardsson (2011, ss. 119-21) närmare in på skillnader inom olika humanistiska discipliner. Hon grovindelar forskarna på HT-området i Lund (och denna indelning är säkerligen användbar på andra högskolors forskargrupper också) i tre grupper. Grupp ett är den som ligger närmast Myrdals idealtypiska naturvetare: Artikelpublikationen dominerar, den skrivs enstaka monografier som ofta snarare är populärvetenskapliga. Filosofi, kognitionsvetenskap och lingvistik räknar hon till denna grupp. Grupp två kännetecknas av publicering i både monografi- och artikelform, jämnt fördelat. Forskningskommunikationen riktar sig till en internationell forskningsvärld, men språket är inte nödvändigtvis engelska. Inom språkämnen är det ofta den lingvistiska delen som publiceras i artikelform, medan litteraturvetenskap och områdesstudier oftare publiceras i bokform. Ämnen som ingår i denna grupp är t.ex. språk, biblioteks- och informationsvetenskap och arkeologi. I tredje gruppen dominerar den svenskspråkiga monografin, även om artiklar förekommer som publiceringsform. Ämnen som ingår här är t.ex. historia, konstvetenskap, litteraturvetenskap, etnologi eller mediehistoria.

---

³⁶ Kjörup är professor emeritus i humanioras vetenskapsteori vid Roskilde universitet.

Skillnaderna beror enligt Bernhardsson (2011) på ämnenas inriktning, material, metod och valt publiceringspråk.

Bibliotekarieprofessionen

Bibliotekarieyrket har genomgått stora förändringar under dess existens – professionaliseringssträvanden följdes av den digitala revolutionen som även biblioteken behövde anpassa sig till. Detta avsnitt inleds med en historisk överblick över professionens utveckling följt av en beskrivning av dagens förhållanden.

Historik

Historiskt sett har personer med olika sorters utbildning rekryterats till folk- respektive forskningsbiblioteken. Traditionellt lärde sig (folk-)bibliotekarier sitt yrke i en hantverks-/lärlingsutbildning på arbetsplatsen. Vid folkbiblioteken anställde man lågavlönade välutbildade kvinnor och på chefsposterna män till högre lön (Torstensson, 1991, s. 94). Universitetsbiblioteken däremot rekryterade ofta disputerade och alltid manliga akademiker utan biblioteksutbildning (Ibid., 1991, s. 98) som fick en snabb introduktion på plats. Folkbibliotekens framväxt ledde till att fler och fler bibliotekarieutbildningar skapades vid högskolor och bibliotek. Denna utbildning handlade från början mest om biblioteksteknik och akademiserades efterhand (Ibid., 1991, ss. 109-10). Pionjären för biblioteksutbildningen i Sverige var Valfrid Palmgren som under ett uppehåll i USA inspirerades till att skapa ett liknande system i sitt hemland.³⁷

Enligt Schreiber (2006, ss. 19-23) var kanonisering viktig på 1960-talet. Viss kunskap ansågs vara mer högkvalitativ än annan och bibliotekariernas uppgift var att förmedla den högkvalitativa sorten till användarna i en kulturförmedlarroll. Man förväntades se sitt jobb som ett kall. Det såg annorlunda ut för forskningsbiblioteken, där var det viktigaste kravet att bibliotekarierna skulle vara ämnesspecialister. De skulle kunna sin samling och förmedla denna. Under 1970-talet skulle bibliotekarierna enligt Schreiber (2006, ss. 23-29) arbeta fram värderingar ihop med olika grupper som en sorts socialarbetare. I forskningsbiblioteken var situationen oförändrad med ämnesspecialistrollen som främsta uppgift. Under 1980-talet blev enligt Schreiber (2006, ss. 33-39) den offentliga sektorn mindre viktig. I ett yrke som bibliotekarieyrket som hade en nära anknytning till staten fick man då tänka om. Nu gällde det att ta reda på vad användarna ville. Bibliotekarierna blev istället informationsorganisatörer och -förmedlare. I det här fallet skedde förändringarna även på forskningsbiblioteken vilket ledde till att båda biblioteksformerna närmade sig varandra. Enligt Schreiber (2006, ss. 39-41) förde 1990-talet nya arbetsuppgifter med sig. Nu fanns det många olika sorters bibliotek med skillnader i organisation, inriktning och ekonomi. Informationsaspekten förblev dock viktig för biblioteken. Likaså inriktningen på användarnas önskemål.

---

³⁷ För en genomgång av hennes arbete se Torstensson (1991, s. 106).

Ørom (1993, ss. 37-40) tror sig kunna urskilja följande bibliotekarieidentiteter: kulturförmedlaridentitet, ämnesspecialistidentitet, dokumentalistidentitet, socialarbetaridentitet, informationsorganisatör, informationsförmedlaridentiteten. Som beskrivet ovan har olika identiteter dominerat inom olika sorters bibliotek vid olika tider. Schreiber (2006, s. 39) ser även en upplevelseförmedlande identitet och Kåring Wagman (2008, s. 10) nämner begreppet relationsprofession som används av t.ex. den danska pedagogikprofessorn Katrin Hjort³⁸. Begreppet innebär att det krävs en förhandlingskompetens vid sidan om fackkunskaper. Alla dessa roller vittnar om att bibliotekarierna har en rad olika arbetsuppgifter av både intellektuell och hantverksmässig karaktär. Bibliotekarierna är generalister som har en stor bredd och en helhetsyn (Kåring Wagman, 2008, s. 7). Vardagen i yrket kännetecknas av en rad olika uppgifter varav många är osynliga för användarna (Eslon & Ljungdahl, 2006, ss. 75-78). Eslon & Ljungdahl såg i sin magisteruppsatsstudie även skillnader i tidsfördelningen på arbetsuppgifterna mellan folk- och forskningsbibliotekarierna. Folkbibliotekarier ägnade mer tid åt kundkontakt än forskningsbibliotekarierna.

Forskningsbibliotekarier idag

Huvuduppgiften för dagens 40 forskningsbibliotek vars huvudman är det universitet de är knutna till är enligt Eriksson & Zetterlund (2008, ss. 47-48) att skapa en samling anpassad till forskning och utbildning vid just det universitetet. Med den digitala tidsålderns intåg har det uppstått helt nya sätt att skaffa fram denna information och biblioteket ska ge stöd i att hitta den. Istället för att, som tidigare, vara den instans som skaffar fram informationen har nu fler människor tillgång till mycket information själva och det handlar bland annat om att hjälpa dem hitta det de söker. Användarna och klienter till andra professioner har blivit aktörer som har fått informationens makt i sina egna händer och har börjat ifrågasätta professionella auktoriteter (Fournier 2000, s. 67; Sundin, 2006, s. 82). Forskare över hela världen kan lättare och snabbare kommunicera med varandra.

Dyra tidskriftsabonnemang som dessutom ofta var utdaterade när de väl nådde biblioteket i fråga och tog en del plats i magasin och hyllor har ersatts med prenumerationer av tidskrifternas digitala version. Nackdelarna med detta system är att biblioteken inte längre plockar russin ur kakan och de tidskrifter de anser vara viktiga utan prenumererar på en grupp tidsskrifter på en gång och att livslängden på digitala dokument är mycket kortare än på pappersversioner (Borgman, 2007, s. 8). Under de senaste åren har datamängden på Internet tilltagit enormt och copyrightbestämmelser har förändrats vilket har lett till att det har blivit svårare att få fri tillgång till all information som finns online, vilket i sin tur motsäger idealen om en "Open science" (Borgman, 2007, ss. 11, 83).

Ett annat behov som uppstår vid universitet är att organisera och synliggöra vetenskapliga resultat. Utifrån detta behov uppstod på 1800-talet informationsvetenskapen (Hansson, 2001, s. 48). Här handlar det även om att bevara de stora datamängderna

---

³⁸ Kåring Wagman skriver att det är Lejf Hjort som använder begreppet, men en dansk professor med det namnet verkar inte existera. Scheiber (2006, s. 32) däremot hänvisar till bland andra Katrin Hjort när hon nämner begreppet *relationsprofessioner*.

som dagens forskning genererar (Borgman, 2007, s. 6; jämför även Blaschke, 2010, ss. 167-82). Med digitaliseringen kommer vissa komplikationer som att filtyper förändras vilket kräver att information måste migreras, men även att länkar dör.

All utveckling som beskrivs i detta avsnitt har betydelse för denna studie. Tidskriftskrisen och den därav följande minskningen av antalet prenumerationer är utlösande faktorer för OA-rörelsen, samtidigt som OA-rörelsen ska bidra till att lösa tillgångsproblemet som är förknippat med detta. Ju mer av forskningsresultaten som publiceras fritt, ju lättare blir det för biblioteken att försörja sina användare med relevant information. Idealfallet är att några dyra prenumerationer kan sägas upp och medlen kan läggas på den sorts litteratur som profiterar på att publiceras i pappersform (också) och som idag ofta faller offer för nedskärningar. Hur snabbt utvecklingen mot en större OA-andel går återstår dock att se. Även där har biblioteken en möjlighet att påverka sina användare, diskutera frågan, upplysa om bakomliggande idéer, avslöja myter³⁹ uppmuntra till OA-publicerande och erbjuda praktisk hjälp i publikationsprocessen. Synliggörandet av forskningen är en viktig punkt. Gör man forskningen vid den egna högskolan fritt tillgänglig hjälper man samtidigt även andra bibliotek med att hitta den. Därtill kommer att högskolornas publikationsdatabaser, som ju visar vad man håller på med på högskolan utåt, i regel sköts av biblioteket. Biblioteket får på det sättet en bra möjlighet att bevara forskningen själv utan att behöva vara osäker på att tidskriften finns kvar om 10 år eller länken fortfarande fungerar imorgon. Makten över långtidsbevarandet, som i de stora elektroniskt publicerade tidskrifternas fall ligger på förlagen idag kan på så sätt återtas.

Detta är uppgifter som i denna utformning inte hörde till en forskningsbibliotekaries uppgifter för 20 år sedan, vilket tydligt visar hur professionen utvecklas i takt med att (vetenskaps-)samhället förändras. Enligt Sundin (2006, ss. 77-78) har forskningsbibliotekarierna en lång tradition av att arbeta med informations- och kommunikationstekniska (IKT) verktyg och bibliotekarieprofessionen har utvecklats i takt med IKT-utvecklingen. Det innebär också att kompetenserna som krävs idag inte är exakt samma som krävdes för 20 år sedan.

En viktig uppgift, utöver beståndsutveckling, informationsförsörjning och tillgängliggörande av forskningen vid den egna högskolan, informationsorganisation och bevarande, är att ge användarna medel till att hitta informationen själva. De ovan beskrivna förändrade förutsättningar för informationens tillgänglighet har medfört förändringar i sökprocessen. Enligt Sundin (2006, s. 78) har detta förskjutit delar av den professionella expertisen i en pedagogisk riktning. Även Almerud (2000, ss. 3-4) anser att informationssamhället har medfört nya roller för bibliotekarierna. Växande informationsklyftor kräver en demokratisk och jämlik informationstillgång och kunskapssamhället bygger på ett livslångt lärande. Almerud (2000, ss. 10-11, 58) ser också en trend att bibliotekarierna idag är mera av lärare och rådgivare än tidigare. Användarna söker mer själva. Bibliotekarierna i Almeruds studie⁴⁰ vill ha mer kontakt med forskarna och utveckla den tredje uppgiften, och anser att bilden av yrket är

---

³⁹ Till exempel med hjälp av Suber (2009a).

⁴⁰ Almerud har gjort en studie med 550 bibliotekarierna i Norden.

felaktigt och att yrket är lågt värderat. Man vill synliggöra sin kompetens och bredden i bibliotekens verksamhet. Majoriteten anser att det är viktigt med nätverk, men att tidsbrist ofta leder till att man inte kan omsätta alla bra idéer.

Ogburn (2011, ss. 514-15) anser också att ett bidrag till att utveckla informationskompetensen hos användarna i samband med vetenskaplig kommunikation, t.ex. genom att lära studenterna om hur den fungerar är en viktig uppgift. Titeln på hans artikel: "Lifelong learning requires lifelong access" är en bra sammanfattning av vad målet med tredje uppgiften⁴¹ är och hur OA kan bidra till dess genomförande. Enligt honom krävs det högkvalitativa och granskade källor som är lätta att hitta i webbens enorma mängd information om man ska uppfostra studenter till kritiskt tänkande och möjliggöra ett livslångt lärande för alla intresserade. Detta gör att forskningsbibliotekarier är ofrånkomliga i ett globalt samhälle av lärande och forskande. Även Bernhardsson (2011, ss. 54 och 123) behandlar den tredje uppgiften. Hon anser att utgivandet och spridningen av böcker hör till denna. Genom att publicera sig på svenska och allmänna förlag når man samhället på ett annat sätt än om man bara satsar på internationella tidskrifter och "en tillfredsställande spridning av forskningsresultaten måste ses som en del av forskningsverksamheten." (Bernhardsson, 2011, s. 13). Att arbeta med forskarstöd ger biblioteket en unik möjlighet till att medverka i tillgängliggörandet som kan räknas till bibliotekets huvuduppgifter. Enligt Almerud (2000, ss. 60-61) är det inte bara undervisning i informationskompetens och själva tillgängliggörandet av forskningen som krävs för att tillgodose den tredje uppgiften, han anser dessutom att det behövs en kompetens i att systematisera information. Kunskaper som dagens forskningsbibliotekarie behöver enligt honom är inom IT, "elektroniska medier, elektronisk publicering, litteratur, PR, marknadsföring, kommunikation, kundrådgivning, användarutbildning, pedagogik, problembaserad inläring (PBI⁴²), ekonomi och administration, ledarskap och upphovsrätt" (Almerud, 2000, s. 9) och ämneskunskaper. Petersson et.al.⁴³ (2011, s. 12) anser att den som arbetar med vetenskaplig kommunikation behöver följande kompetenser och egenskaper: Förändringsbenägenhet och flexibilitet inför förändrade arbetsätt, juridisk kompetens, kunskap om informationspraktiker inom olika ämnen, kunskap om teknik, layout, format, marknadsföring, bibliometri, digitalt bevarande och tillgängliggörande.

Forskningsbibliotekarien år 2000 var enligt Almerud (2000, ss. 55-56) av hög medelålder och till stor majoritet kvinnlig. Alla åtta svenska forskningsbibliotekarier i hans studie hade en högskoleutbildning (Ibid., s. 8). Petersson et.al. (2011, s. 20) anser att bibliotekarier måste ha en hög akademisk grad i sin utbildning för att garantera att den meta- och ledarkompetens som behövs på biblioteken även i framtiden finns där. Utvecklingen av ämnet biblioteks- och informationsvetenskap som idag finns vid flera

---

⁴¹ "I högskolornas uppgift ska ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta". Högskolelag (1992:1434) som är tillgänglig på <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.HTM>.

⁴² numera problembaserat lärande, PBL

⁴³ *Arbetsgruppen om bibliotekariens framtida yrkeskompetens* med fyra representanter från svenska bibliotek och två från DIK. Arbetade på DIK:s uppdrag med att "identifiera nyckelkompetenser för bibliotekarier med bakgrund i samhällsutvecklingen".

högskolor bidrar med stor sannolikhet till att yrkets akademiserande och teoretisering som har pågått under de senaste årtionden fortsätter och forskningsbasen växer.

Problemformulering

Det finns en del frågor, funderingar och problem som framkommer genom ovanstående bakgrund och litteraturoversikt. När det gäller OA och humaniora idag så har Bernhardsson (2011, ss. 96-97) inventerat de humanistiska avhandlingarna i Lund som skrevs mellan 2007-2011. Hon fastställde en jämn fördelning mellan svenska och andra språk, de flesta hade skrivit monografier, bara 5 % av korpusen var sammanläggningsavhandlingar, 26 % finns tillgängligt som OA i högskolans publikationsdatabas LUP. Med andra ord vinner fortfarande monografin över artikeln, men det finns en viss beredskap till att även publicera monografier OA. I detta sammanhang kan man undra att om OA-rörelsen ofta utgår ifrån STM-ämnens publikation, och om policydokumenten också gör det, hur hanterar man detta som forskningsbibliotekarie som arbetar med humanioraämnena? Ett annat problem gällande humanvetenskap och OA som Herb (2012, ss. 17-18) nämner och som kan vara intressant ur ett forskningsbibliotekarieperspektiv är att det finns färre accepterade OA-publiceringsmöjligheter, att författarfinansieringsmodellen i dessa vetenskaper är högst ovanligt och utlöser skepsis, samt att tron på långsiktig tillgång till OA-dokument och deras indexering i viktiga söksystem är svagare hos dem än hos företrädare av naturvetenskapen.

En annan viktig fråga är denna: I djungeln av OA-definitioner: Vilken används i respektive högskolas policy och hur lyder arbetsdefinitionen för bibliotekarierna? Bernhardsson anser följande:

Arbetet med publicering open access innebär också en annan god sak, att Lunds universitet kan skapa en egen arbetsdefinition av open access-begreppet, som tydligt anger vad man lägger in i det i relation till LU:s publiceringar. Detta ger oss möjligheten att driva open access-frågan aktivt, i stället för att passivt följa andras definition.

(Bernhardsson 2011, s. 111)

Hon tycker att Berlindeklarationen är ”på flera sätt mycket radikal” (Ibid., s. 117). Hon kritiserar att olika personer menar olika saker med OA och tycker att *Creative Commons* är ett bra sätt att komplettera OA. I sitt arbete med att inventera och ge förslag för nya strategier angående Lunds universitets bokpublicering anser Bernhardsson (2011, s. 129) att det krävs strategier och nya modeller. Förslag som finns idag är ibland långt ifrån OA-idealet. Det används embargo, OA-versionen kan finnas tillgänglig i sämre kvalitet än originalet, det finns varianter där man försvårar nedladdningen med att tillåta att en sida i taget får hämtas, ibland får man enbart läsa online och inte ladda ner, och hos andra förlag är bara delar av boken fritt tillgängligt. Frågan som måste besvaras är denna: Vad krävs egentligen för att något ska räknas som OA? Hur definieras OA i praktiken på högskolorna?

Enligt Müller (2010, ss. 199-200) genomfördes en DFG⁴⁴-studie 2003 där 1000 forskare fick besvara enkäter och många visste inte vad OA var (Jämför DFG, 2005) Müller förmodar att detta också kan gälla högskolor som inte har policys eller enbart har rekommenderande sådana. Han anser att det krävs tvingande policys för en ökad medvetenhet eller andra sätt som lockar till ett fritt publicerande. Som exempel för detta nämner han ”Cream of Science”, ett projekt som genomfördes i Nederländerna. Högskolorna där uppfordrades att välja sina mest meriterade forskare och lägga deras artiklar fritt ut på nätet. Målet var att sprida OA-tanken, och man lyckades initiera en sorts tävling bland forskarna om att vara en av dem som räknas till de mest meriterade⁴⁵. Frågorna som resulterar av detta är följande: Är det lika dåligt ställt med medvetenheten hos forskarna i dagens Sverige och hur arbetar bibliotekarierna vid de studerade högskolorna med att öka denna i så fall?

Enligt Crawford (2011, ss. 33-36) är viktiga arbetsuppgifter för forskningsbibliotekarierna i samband med OA-policys att övertyga forskarna om att deponera sina artiklar i det institutionella arkivet, att hjälpa dem med att förstå hur man kan förhandla villkor med förlagen så att de kan parallellpublicera utan problem, att se till att artiklarna deponeras i bra form och att metadata möter OAI-standardkraven, att se till att arkivet sköts och inte bara försvinner i någon omstrukturering inom högskolan. Det är viktigt att se till att OA-artiklar är lika tillgängliga och enkelt sökbara för användarna som det material man betalar för och att hålla koll på när man kan säga upp prenumerationer när många av artiklarna bli OA. Det lyfter frågan huruvida man på de valda högskolorna arbetar med publiceringsstöd specifikt när det gäller OA och humaniora. Vilken betydelse har biblioteken för forskarna i publiceringsprocessen? Det visar även ytterligare ett område som kräver kompetens av högskolebiblioteken, nämligen upphovsrättsfrågor.

I denna snabbt föränderliga värld med tekniska framsteg och om Myrdal har rätt och humanvetenskapen och naturvetenskapen närmar sig varandra, hur kan man hålla sig à jour med både tekniken och forskarnas publiceringsvanor? Enligt Crawford (2011, s. 56) utvecklar sig även OA-världen snabbt: För fyra år sedan fanns inte ens termerna *libre/gratis* till exempel. Frågan är också om alla kompetenser behöver ligga hos varenda bibliotekarie eller om det räcker att de finns inom organisationen. Enligt Crawford är det en bra idé att fördela till exempel omvärldsbevakningen mellan bibliotekarierna på samma arbetsplats för att täcka fler områden och källor.

---

⁴⁴ DFG: Deutsche Forschungsgemeinschaft – en viktig tysk forskningsfinansierare.

⁴⁵ Jämför t.ex. http://www.ercim.eu/publication/Ercim_News/enw64/mettrop.html,
<http://wiki.surf.nl/display/dare/Cream+of+Science> eller <http://www.riadne.ac.uk/issue45/vanderkuil/>.

Mål och syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur olika OA-policys formuleringar vid svenska högskolor idag relaterar till humanioraforskarnas publikationsvanor och i sin tur vilken betydelse detta har för forskningsbibliotekariers arbete med OA. Målet med undersökningen är alltså att diskutera bibliotekariers nya kompetenser och arbetsuppgifter samt förutsättningarna att stödja forskares olika behov relaterat till OA och deras disciplinära hemvist. Detta sker genom att å ena sidan analysera policydokumenten i sig och å andra sidan genom intervjuer med bibliotekarier som arbetar med forskningspublicering inom humaniora, vilket ska ge en insikt i bibliotekariernas förståelse av OA:s definitioner och policys och humanisternas publikationsvanor och behov. Det som är av intresse är hur OA-arbetet sker i praktiken, samt vilka inställningar och uppfattningar det finns om det och på vilka sätt kunskapen om OA och forskarnas vetenskapliga kulturer genereras inom yrket. I det här fallet med fokus på just humanioraforskarna. Forskningsfrågorna som studien utgår ifrån är:

- Hur ser OA-policys ut vid svenska högskolor idag och hur relaterar de till humanioraforskarnas publiceringsformer?
- Vad betyder policydokumenten för forskningsbibliotekariernas arbete?
- Vilken roll spelar forskningsbibliotekarierna i humanioraforskarnas kommunikationspraktiker och vad innebär det för deras yrke?

Fråga ett kommer i första hand att besvaras med hjälp av en brukstextanalys på de utvalda högskolors policydokument, resterande frågor besvaras genom en intervjustudie och en analys med återkoppling till policydokumenten.

Teoretisk ram

Studien är placerad inom området vetenskaplig kommunikation, men också inom biblioteksutveckling. Teorier som används i den här uppsatsen är för det första Knorr Cetinas idéer om epistemiska kulturer⁴⁶ och deras praktiker som de beskrivs i Kjellbergs (2010) avhandling om hur forskare använder bloggar. Detta används för att belysa humanisternas olika sätt att publicera sig som även diskuterades i litteraturgenomgången. Vetenskaplig kommunikation handlar enligt Kjellberg (2010, s. 13) ofta om vetenskaplig publicering med fokus på resultatspridning, men det handlar även om socialiseringen av forskarna in i ett sammanhang inom sin disciplin på ett antal olika sätt, precis som det har beskrivits i bakgrundsavsnittet ovan. OA-rörelsen som del av vetenskaplig kommunikation vinner mark och kommunikationen i allmänhet blir alltmer öppen, även för forskare inom andra ämnen. Även andra internetburna kanaler används, som e-postlistor, forum m.m. (2010, s. 14), men fokus här ligger på just klassisk resultatredovisning genom publicering.

Konceptet om praktiker kan säkerligen också användas för bibliotekariernas del. Bibliotekarierna är också en del av en kultur, även om den inte i samma utsträckning har huvudmålet att generera kunskap. Kunskapsskapande torde likväl vara en del av alla professionella kulturer.⁴⁷ Inte minst handlar det om att skapa en bild av vad som egentligen utmärker professionen och vilka gemensamma praktiker man har för att utföra och utveckla den. Liksom olika forskargrupper (t.ex. enskilda discipliner) kan ses som små kulturer kan också olika sorters bibliotekarier ses som sådana. Forskningsbibliotekarier måste ha en helt annan kunskap än t.ex. folkbibliotekarier eftersom målgrupperna och målgruppernas behov är olika. Det som behöver utvecklas i en snabbt föränderlig värld med teknisk utveckling är praktiker för hur man tillgodoser användarnas ibland skiftande behov. För att kunna göra detta krävs att man skaffar sig kunskap om just dessa behov. En annan teori som kan hjälpa till att förstå bibliotekarieyrkets utveckling och dess företrädares förväntade kunskaper och kompetenser är professionsteorin (jfr. Sundin, 2006).

Epistemiska kulturer

Till grund för teorin om epistemiska kulturer ligger insikten hos många forskare att många samhällen i västvärlden är på väg att bli kunskapssamhällen. De är baserade på expertsystem i det sociala livets alla områden. Frågan som ska besvaras är hur dessa

---

⁴⁶ Knorr Cetina (1999)

⁴⁷ Även Knorr Cetina (1999, s. 1) konstaterar att epistemiska, eller kunskapskulturer inte bara kan användas på naturvetenskap som hon gör i sin studie utan att de kan användas i samband med alla möjliga expertisområden.

system fungerar (Knorr Cetina, 1999, ss. 1, 8). Studiet av dessa system ska ge insikt i kunskapens inre väsen och bidra till att beskriva övergången till kunskapssamhället som epistemiska kulturer är en viktig del av. Specifika kulturer – som vetenskapskulturer – uppstår enligt Knorr Cetina (1999, s. 2) när olika områden i den sociala världen separeras från varandra och ”koncentrerar sig mera på sig själva” än på omvärlden. Det handlar inte om hur kunskap och fakta konstrueras utan hur medel och maskinerier konstrueras med vilka man i sin tur konstruerar kunskap. Det handlar alltså om praktiker, mekanismer och principer som avgör hur vi vet vad vi vet. Detta ska visa att det inte bara finns *en* metod, *en* sorts kunskap och *en* vetenskap (Ibid., 1999, s. 3). Här går Knorr Cetina längre än de som kontrastivt belyser humanvetenskap och naturvetenskap. Hon utgår ifrån att det finns skillnader inom dessa huvudområden och att det finns en mängd små kulturer med egna kunskapsgenererande praktiker. Kulturerorna i sin tur visar sig genom praktiker (Ibid., s. 8). Det som kan räknas till sådana maskinerier som generar kunskap och utgör en specifik kultur är enligt Knorr Cetina (1999, s. 11) till exempel retoriska, politiska och ekonomiska strategier, metodiska beslut, kommunikation, interpretationer och förhandlingar. Subjekten som verkar inom en kultur är inbäddade i kulturens konventioner och instrument.

Även utvecklingen av professionaliserade yrken beskriver Knorr Cetina (1999, s. 5) som ett karaktistikum för kunskapssamhället. Bortsett ifrån den potentiella betydelsen som forskarnas praktiker kan ha för bibliotekarierna kan även deras egen professionalisering placeras in i utvecklingen av kunskapssamhället.

Det känns naturligt att det är, om man arbetar med forskarstöd, av fördel att ha tillräckligt bra insyn i hur forskarna faktiskt arbetar. Och det är förmodligen just de praktiker som karakteriserar den vetenskapliga kommunikationen inom de enskilda ämnena som kan vara avgörande för hur publiceringsstödet kan genomföras. Enligt Bernhardsson (2011, s. 51) är vissa epistemiska kulturer inom humaniora (och teologi) ”svårare att förena med forskningsutvärderingens naturvetenskapligt dominerade tankesätt”. Om detta stämmer krävs det en medvetenhet om det även hos bibliotekarierna. En medvetenhet om forskarnas, men även de egna professionsspecifika praktikerna.

Professionsteori och bibliotekarierna

Enligt Sundin och Hedman (2005) har professionsteorin utvecklats inom sociologin, men även inom biblioteks- och informationsvetenskapen. Den är ett resultat av att det skedde en allt större specialisering av ämnena och en institutionalisering av expertis. Relationer mellan yrkesgrupperna ledde till konkurrenstänkade och behov att jämföra sig, teoretisk utbildning och användning av den teoretiska kunskapen inom yrket blev viktigt (se även Kåring Wagman, 2008, s. 20 och Fournier, 2000, s. 69). Fram till 1970-talet fanns det starka intressen i att skilja grupperna professioner och andra yrken åt. För att hamna i gruppen professioner skulle yrket ha en systematisk teori i grunden, och dess utövare skulle vara erkända som experter i den egna domänen. Sedan 1970-talet finns det en ny infallsvinkel i teorin – numera undersöks det hur en yrkesgrupp försöker hävda sig som en profession. Det är ointressant hur den skiljer sig från andra grupper och man fokuserar istället på strategierna inom yrkesgruppen

för att bli accepterad som profession. Sådana strategier ser Sundin (2005) t.ex. i sin undersökning om forskningsbibliotekariernas webbaserade undervisning i informationskompetens där närvaron online är en strategi att visa för omvärlden vilka kompetenser som finns på biblioteket och därmed omförhandla gränserna för den egna expertisen med omvärlden. Han sammanfattar det såhär:

För att en klient skall vilja söka hjälp hos en professionell yrkesutövare krävs att den (unika) expertis som denna yrkesutövare påstår sig ha även tillerkänns henne av andra. Professioner är i ständiga förhandlingar med omvärlden om gränserna för den egna expertisen i relation till klienten och i relation till andra professioner. Ett sätt att bedriva denna förhandling på är genom att offentliggöra den egna kunskapen på webben.

Sundin (2005, s. 49)

Det handlar enligt Sundin (2006, s. 79) om att skapa tillit hos klienten, eller i bibliotekariernas fall användaren, att man har kompetensen och kunskapen att lösa klientens problem. Vet användarna inte ens om vad biblioteket kan göra kommer de inte och ber om hjälp. Det gäller att hitta strategier att informera och synas i användarnas vardag, samt försöka göra den egna bilden av vad yrket handlar om till den allmänna. Den expertis som kännetecknar olika professioner är dessutom föränderlig och professionen själv bidrar till dess konstruktion (Sundin, 2006, s. 80). Om personer utanför den egna yrkeskåren ska få reda på nya och gamla expertiser måste man själv se till att sprida informationen om sin verksamhet. Detta är inte minst viktigt med hänsyn till Fourniers (2000, s. 68) påpekande att skapandet av nya praktiker som följer en samhällelig eller teknisk förändring kan leda till att professionen ifrågasätts och måste rekonstituera sig med hänsyn till marknaden. Även Sundin (2006, s. 83) behandlar dessa förändringar och konstaterar att ökad tillgång till information på nätet har utmanat professionernas anspråk på att vara de enda experterna på sitt område, vilket har medfört en förflyttning av fokus från samlingarna till användarna inom biblioteket. Denna punkt är intressant även för denna studie: Hur gör man på forskningsbiblioteken för att informera om verksamheten? Hur får man kontakt med användarna? Och hur ser expertisen ut som man själv anser sig inneha som resultat av potentiellt förändrade arbetsuppgifter som bland annat kan skapas i samband med införandet av policydokumenten?

När man började diskutera professioner och semi-professioner mötte inte bibliotekarieryrket kraven för en profession vars verksamhet skulle äga rum baserat på ett kunskapssystem skapad av egen forskning (Sundin, 2006, s. 80). Akademiseringen av yrket och etablerandet av en forskningsbas kan ses som försök att höja yrkets status. Bibliotekarieutbildningen har sedan 1993 en akademisk inriktning medan den var övervägande praktisk innan (Kåring Wagman, 2008, s. 12). Enligt Moring och Hedman (2006, ss. 114-16) finns det olika uppfattningar om yrket hos studenterna: Det finns en grupp mera praxisorienterade studenter som känner sig hemma i folkbiblioteken och en mera teoriorienterad grupp med förankring i forskningsbiblioteken. Redan under utbildningen utkristalliserar sig alltså enligt denna studie olika sätt att definiera sitt blivande yrke. Även i Almeruds (2000) studie är det framför allt forskningsbibliotekarierna som har en högskoleutbildning i bagaget. Ämnet biblioteks- och informationsvetenskaps växande kunskapsbas talar för att kraven på ett avgränsat expertisområde uppfylls idag.

Metodik och material

Två typer av material ligger till grund för denna studie: De valda högskolornas policydokument och intervjuer med forskningsbibliotekarier. Enligt Ahrne/Svensson (2011, s. 11) kan kombinationen av olika metoder ”vara en utmärkt strategi [...] för att få en fullständigare och bättre bild av vad som pågår”. I det här fallet är båda källtyper auktoritära – det handlar om officiella dokument och personer som är experter på det som undersöks i studien och som i praktiken tillhör de viktigaste aktörer som ser till att dokumentens innehåll efterlevs. Intervjuerna är i sin tur av två olika slag vilket har sin förklaring i geografisk-logistiska omständigheter. För att få en så geografiskt bred överblick som möjligt har ”ansikte mot ansikte”-intervjuerna i Skåne kombinerats med e-postintervjuer på andra håll i Sverige. Intervjuer som metod ger möjligheten att ställa djuplodande och följdfrågor, något som enkäter inte tillåter. Intervjustudiens analys och presentation sker tematiskt efter de tre stora aspekterna i denna uppsats: humanioraforskarnas vetenskapliga kommunikation, OA-policys och forskningsbibliotekarieprofessionen. Policydokumenten i sin tur analyseras med hjälp av brukstextanalys enligt Hellspong & Levin (1997) som går in på kontextuella, form- och innehållsmässiga, samt interpersonella och stilistiska drag i texten för att ge en djupare förståelse för textens funktion och avsändarens motiv och syfte.

Forskarnas behov och publiceringstraditioner har undersökts genom litteraturstudier som har redovisats i avsnittet *Bakgrund och forskningsöversikt*: Det hade varit intressant att med hjälp av enkäter och/eller intervjuer utöver bibliotekariernas även få deras perspektiv, men detta finns det inte utrymme för i en masteruppsats. Det valda perspektivet här är bibliotekariernas.

Urval

Eftersom målet med studien är att undersöka hur humanioraforskning, OA-policys och forskningsbibliotek förhåller sig till varandra såg urvalskriterierna ut som följer:

- Högskolan måste ha en egen OA-policy.
  - Att det finns ett rektorsbeslut om OA-publicering visar att man på högskolan i fråga har diskuterat frågan på andra nivåer än enbart inom universitetsbiblioteket. Alla forskare, oberoende av hur deras forskning finansieras, har vid dessa högskolor en och samma policy att förhålla sig till. Detsamma gäller bibliotekarierna som ofta är involverade i publikationsförfarandet genom att erbjuda forskarstöd. Vid många högskolor som inte har en egen policy hänvisas oftast till andra aktö-

rers – i första hand forskningsfinansiärernas – policys på bibliotekets hemsida.

- Högskolan måste ha forskning i flera olikartade humanioraämnen.
  - Eftersom arbets- och publikationssätten inom området humaniora är så heterogena som t.ex. Bernhardsson (2011) beskriver dem ska detta kriterium säkerställa, att det finns en bredd vid den utvalda högskolan när det gäller Bernhardssons ämnesgrupper, och att högskolorna i studien blir jämförbara. Då studien specifikt inriktar sig på humaniora måste den täcka mångfalden området karakteriseras av.

Utifrån Högskoleverkets lista på universitet och högskolor (Högskoleverket, 2012) gjordes en kartläggning av humanioraforskning och OA-policys med utgångspunkt från högskolornas hemsidor. Resultatet blev följande högskolor som uppfyllde båda urvalskriterier:

- Högskolan i Väst (www.hv.se)
- Lunds universitet (www.lu.se)
- Malmö högskola (www.mah.se)
- Stockholms universitet (www.su.se)
- Umeå universitet (www.umu.se)
- Örebro universitet (www.oru.se)

Högskolebiblioteken kontaktades via e-post och det visade sig att formuleringen på Örebro universitets hemsida var felaktig. Med formuleringen ”all forskning” menade man egentligen enbart avhandlingar. Vid tidpunkten för studiens genomförande hade Örebro ingen policy, men enligt kontaktpersonen pågår arbetet med att formulera en sådan för fullt. Detta ledde till att Örebro ströks från urvalet och att formuleringen på hemsidan ändrades.

Material

Policydokument

Policydokumenten hämtades från högskolornas hemsidor och återfinns som bilaga i denna uppsats. Där klargörs även hur dokumenten hittades på högskolesidorna. I policyförteckningen ROARMAP (2012) är Lunds, Stockholms och Malmös policy registrerade, men inte de andra två högskolorna i urvalets. Databasen bygger på att lärosäten och forskningsinstitutioner registrerar sina policydokument själva, vilket alltså Lund, Stockholm och Malmö har gjort av de här valda högskolorna.

I flera fall (t.ex. Lund och Umeå) återfinns olika formuleringar av samma policy på olika undersidor. I detta fall har analysen tagit hänsyn till den ursprungliga formuleringen i rektorsbeslutet. Innehållet diskuteras i detalj i avsnitten *Resultat* och *Analys*. Frågorna som skall besvaras med hjälp av en textanalys enligt Hellspong & Ledin (1997) är hur tvingande policydokumenten egentligen är och hur de relaterar till humanioraforskarnas publiceringsvanor. Hellspong & Ledins (1997, s. 47) analys bygger på förståelsen att en text uppstår eftersom någon (avsändaren) med hjälp av

ord (form/struktur) i en viss kontext vill meddela något (innehåll) till någon (mottagaren) på ett visst sätt (stil). Texten betraktas alltså i sin kontext och både innehåll, språklig form och stil analyseras för att skapa en så komplett bild som möjligt av vad som är textens funktion, syfte och mål. I analysen av intervjustudien länkas dessutom policydokumenten och intervjustudiens resultat samman vilket bland annat kan komplettera bilden av hur dokumenten används i praktiken och hur formuleringarna i dem tolkas vid det lärosätet de gäller.

Intervjustudien

Urval

När intervjupersonerna skulle väljas skedde detta efter följande kriterier: Bibliotekarien som valdes skulle arbeta så nära humanioraforskarna som möjligt, vilket i praktiken innebär att den önskade informanten i första hand var den forskningsbibliotekarie som arbetar med publikationsstöd mot humanister och, om en sådan inte finns, i andra hand en person som jobbar med publikationsstöd mot flera eller alla ämnen inklusive humaniora. Dessa skillnader är den naturliga konsekvensen av de valda högskolornas olika storlek både när det gäller forskare och bibliotekspersonal. Följande personer blev intervjuade:

- *Högskolan Väst*: En bibliotekarie som arbetar med publikationssystemet DiVA. E-postintervju. Svaren skickades 2012-04-10. De sista kompletterande svaren skickades 2012-04-23.
- *Lunds universitet*: Bibliotekarierna (två) som arbetar med forskarstöd mot humaniora- och teologiämnen. Båda jobbar parallellt med detta och tyckte därför att det var lämpligt att intervjun fördes med båda samtidigt. Intervjuades ansikte mot ansikte. 2012-03-02
- *Malmö högskola*: En bibliotekarie som arbetar med publikationsstöd mot alla ämnen. Intervjuades ansikte mot ansikte. 2012-03-09
- *Stockholms universitet*: En bibliotekarie som ingår i e-publiceringsteamet. E-postintervju. Svaren skickades 2012-03-26
- *Umeå universitet*: En bibliotekarie som vikarierar på e-publiceringsteamet. E-postintervju. Svaren skickades 2012-04-16

De deltagande intervjupersonerna är mellan 33 och 64 år gamla, enbart en av deltagarna är av manligt kön. Informanterna har arbetat mellan 1,5 och 30 år på forskningsbibliotek/i yrket. Med andra ord är den undersökta gruppen relativt heterogen. Även högskolornas storlek skiljer sig i jämförelse till varandra. Detta medför att, om det ändå visar sig att det finns vissa gemensamma drag i de olika forskningsbibliotekariernas arbete, dessa kan ge en fingervisning om hur man arbetar inom yrket i Sverige generellt. Skillnader å andra sidan måste analyseras med de enskilda informanternas respektive bakgrund och arbetsplatsens storlek i bakhuvudet.

En konsekvens av högskolans storlek är antalet humanioraforskare. Medan forskarna inom de olika humanioraämnena vid Högskolan Väst till exempel enbart är några få har exempelvis Lund och Stockholm större grupper. Även detta faktum bidrar som ovan nämnt säkerligen till att det vid få lärosäten kan finnas bibliotekarier som arbetar

med forskningsstöd uteslutande mot humanister (eller humanister och teologer som är fallet i Lund) utan att det ofta snarare finns sådana som ger ämnesövergripande stöd.

Etiska aspekter

Deltagarna i intervjustudien har anonymiserats genom att deras egna och alla i intervjuerna förekommande namn har i transkriptionen ersatts av koder som B1 och B2 som i detta fall står för den första intervjuade bibliotekarien och den andra intervjuade bibliotekarien. I resultatredovisningen presenteras informanterna som representanter för sin högskola⁴⁸ just på grund av att dess storlek kan spela roll för arbetsförhållandena och på grund av att man ska kunna koppla informanterna till respektive policydokument. Informanterna har uppmärksammats på och är införstådda med att anonymiseringen inte kan vara fullständig. I och med att antalet högskolebibliotekarier vid de valda universiteterna som arbetar med publikationsstöd är begränsat finns alltid möjligheten att någon känner igen en särskild intervjuperson.

Genomförande

Intervjufrågorna skapades utifrån fyra huvudteman: personlig data om intervjupersonen och de tre områdena som ligger till grund för denna studie: Humanioraforskarnas publicering, OA-policys och bibliotekarieprofessionen. Vid e-postintervjuerna användes i stort sett samma frågor, men frågekatalogen minskades något.⁴⁹ Målet var att intervjupersonerna skulle få så mycket utrymme som möjligt för att svara resonrande och beskrivande utan att bli avbrutna, vilket i ansikte-mot-ansikte-intervjuerna kan leda till att samtalet rör sig långt ifrån den egentliga frågan, vilket i sådant fall dock inte åtgärdades genom att avbryta utan genom att ställa frågan igen formulerat på ett annat sätt. Intervjuguiden användes som stöd för intervjun utan att den behövde följas exakt från början till slut vilket också bidrog till att intervjupersonen fick prata fritt. Intervjuerna ägde rum på informantens arbetsplats som kan anses vara en trygg miljö vilket är en bra förutsättning för en intervju. Man kan utgå ifrån att även e-postfrågorna besvarades på informantens arbetsplats. E-postinformanterna i sin tur fick avnjuta friheten att besvara frågorna i sin egen takt, samtidigt som frågorna ständigt fanns representerade i skriftlig form vilket gör det svårare att sväva ut. Möjligheten till oplanerade följdfrågor för intervjuaren finns inte heller på samma sätt i detta fall. Å andra sidan har e-postinformanterna haft möjlighet att gå tillbaka till samma fråga, eller slå upp information om något svar, medan face-to-face-informanternas svar representerar den aktiva kunskapen informanterna hade just i situationen. Vid analysen fanns skillnaderna mellan intervjutyperna i bakhuvudet. En annan aspekt som är viktig att inte glömma är att den kunskap som genereras i intervjuer är resultat av en interaktion mellan intervjuaren och informanten (Kvale, 2009, s. 18, 32), vilket möjligen blir mer tydligt i den direkta intervjusituationen. Den kunskap som genereras under intervjuns gång är ett resultat av intervjupersonens och den intervjuades interaktion (jfr. Ahrne, 2011).

Innan intervjuerna påbörjades introducerades alla intervjupersoner i studiens syfte och i sina rättigheter att närsomhelst ångra sin medverkan. De informerades även om ano-

---

⁴⁸ Informanterna betecknas då t.ex. Lundainformanten eller informanten vid Högskolan Väst.

⁴⁹ Frågorna för både ansikte-mot-ansikte-intervjuerna och e-postintervjuerna är tillgängliga som *Bilagor 6* och *7*.

nymiseringen av sina namn och faktumet att denna åtgärd inte garanterar deras fullständiga anonymitet. Intervjuerna som genomfördes i Lund och Malmö spelades in på en digital diktafon⁵⁰ och transkriberades inklusive pauser, upprepningar, omtagningar, skratt, avbrytningar och samtidigt pratande. Detta för att analysen ska ske så nära originalsituationen som möjligt. Redan en transkription är en form av analys. Vid citering normaliserades materialet dock och de ovan nämnda talspråksfenomenen togs bort för att garantera en smidig läsning.

En nackdel med intervjuer som metod är att informanternas berättelser får representera både handlingar och uppfattningar. När det gäller uppfattningar är djupintervjun en utmärkt metod, medan handlingar enligt Ahrne (2011, s. 56) med fördel undersöks med hjälp av observationer. Å andra sidan ger intervjuerna en inblick motiveringar bakom och kontextuella aspekter med handlingar som en observation inte kan ge. Eftersom bibliotekariernas förståelse för och uppfattningar om sina uppgifter är viktiga i den här studien valdes intervjuer som metod.

---

⁵⁰ Av typen König Digital Voice Recorder AMR-stick 6.

Resultat och analys

Det här avsnittet inleds med ett referat och en kort analys av policydokumentens innehåll, vilket följs av en textanalys som knyter samman alla fem dokument. Redan i samband med referaten förekommer ett visst mått av analys vilket är anledningen till varför detta avsnitt kombinerar resultat och analys. Inte minst ordningen i vilken dokumenten presenteras är resultat av en analys. Gränsdragningen mellan resultatpresentation och analys är inte alltid självklar. Detsamma gäller intervjustudien där redan transkriberingen av intervjuerna samt urvalet av vad som redovisas och hur detta görs innebär en bearbetning av materialet. Forskningsfrågan som i första hand ska besvaras med hjälp av textanalysen är fråga ett om hur policydokumenten är formulerade och hur de relaterar till humanioraforskarnas vetenskapliga kommunikation. Efter policydokumentens presentation refereras intervjuernas innehåll och analyseras i relation till teorier och tidigare forskning. En diskussion som för samman hela materialet följer sedan i slutkapitlet.

Policydokumenten

Ordningen på policydokumenten i resultatredovisning och analys är ett resultat av en indelning som, efter att ha analyserat dokumenten, har gjorts i grad av tvång angående de delar i policyn som rör OA. Med grad av tvång avses huruvida OA-publicering förordas eller enbart rekommenderas i policydokumentet. Malmö högskola, som har den mest tvingande policyn får inleda framställningen.

Malmö högskola

Policyn vid Malmö högskola antogs i november 2010 och trädde i kraft den 1 mars 2011. Det är den andra policyn vid högskolan. Den första var enligt MAH (2011b) en rektorsrekommendation ”om open access-publicering för artiklar och ett krav för open access för egna avhandlingar och lokal utgivning” och infördes 2003. Detta gör att Malmö var tidigare än Lund med att införa en egen policy, men tittar man på dokumenten som gäller idag är Lunds det äldsta, vilket kan förklara påståendet på ROAR-MAP (2012) att Lunds policy är äldst.

I Malmö har man länge satsat på att synliggöra högskolans forskning eftersom man eftersträvar ”ökad samverkan med och synlighet i det omgivande samhället” (MAH, 2011b). Högskolans policy lyder som följer:

1. Forskande personal och doktorander vid Malmö högskola skall deponera en kopia av publicerat forskningsresultat i högskolans öppna digitala arkiv Malmö University Electronic Publishing (MUEP), såvida inte upphovsrättsliga skäl förhindrar detta.

2. Malmö högskolas personal och doktorander bör publicera sina forskningsresultat i tidskrifter som tillämpar open access när sådan lämplig tidskrift finns.
3. Innehåll i högskolans publikationsserier skall, om inte särskilda skäl föreligger, också deponeras i MUEP.

(MAH, 2011b)

Denna policy är den av alla undersökta som är mest tvingande. Den förordar (*skall*) parallellpublicering av alla typer av publicerade forskningsresultat (MAH, 2011b) i största möjliga mån – de enda skälen för att inte tvingas parallellpublicera är upphovsrättsliga – och uppmanar (*bör*) dessutom forskarna att använda sig av OA-tidskrifter om sådana finns. Även lokal publicering ska ske OA och OA-kravet gäller också externa forskare som publiceras i de lokala malmöitiska serierna. Liksom i Umeå universitets policy ger man dock utrymme för undantag om ”särskilda skäl föreligger” (MAH, 2011b). I pressmeddelandet som skrevs i samband med att den nya policyn beslutades valde man att förklara hur policyns tre punkter ska implementeras. Dessa förklaringar återfinns i *Bilaga 1*. Där påpekas det bland annat att forskarna ska ta reda på villkoren för egenpublicering vid kontakt med förlagen inför varje publicering efter att policyn har trätt i kraft. Egenarkivering i högskolans publikationsdatabas MUEP anses vara en del i forskningsprocessen. Tillåter inte förlaget parallellpublicering accepteras detta av högskolan. När det gäller punkten om OA-tidskrifter så erbjuder biblioteket hjälp, men även här tvingas inte forskarna om det visar sig att *impact factor*n i en kommersiell tidskrift är högre. Med andra ord är även Malmös tvingade policy i praktiken inte så tvingande som dess text antyder. Eftersom all publicering ska deponeras i arkivet finns det ingen egen punkt som rör registrering av bibliografisk data. Om ändå allt deponeras registreras även all bibliografisk data.

Stockholms universitet

Stockholms universitets policy infördes 2007 och rör å ena sidan registrering av bibliografisk data och å andra sidan deponering av vetenskapliga artiklar:

Rektor beslutar

- att institutionerna från och med 2007 genom prefekt/motsvarande ansvarar för att bibliografisk data om lärares och forskarnas publikationer löpande görs tillgängliga i universitetets publikationsdatabas.
- att inrapporteringen skall omfatta all publicering med anknytning till lärarens/forskarens anställning vid universitetet. Häri ingår all vetenskaplig publicering samt publikationer inom ramen för samverkansuppgiften (t ex populärvetenskapliga publikationer, artiklar i dagspress).
- att forskarna i möjligaste mån deponerar en kopia av varje publicerad vetenskaplig artikel i universitetets digitala arkiv.⁵¹

(SU, 2006)

Den är på så sätt mindre omfattande när det gäller publikationsformer. Avsaknaden av modalt hjälpverb i tredje punkten gör det svårt att avgöra vilken grad av tvång som gäller för denna policy. Däremot skapar man på så sätt ett faktum (*deponeras* i motsats till *kan* eller *bör deponeras*) vilket borde tyda på att det ändå handlar om en

---

⁵¹ I originaldokumentet är inga punkter satta före de tre avsnitten utan de skiljs åt med hjälp av tomrad. Punkterna är med andra ord tillagda av denna uppsatsens författare.

tvingande policy i artiklarnas fall. Som Hellspong & Levin (1997, 55) påpekar kan formuleringar av detta slag användas som beskrivningar i vissa sammanhang, men i byråkratiska texter – och till dessa kan ovanstående räknas – bör det läsas som en föreskrift, eftersom betydelsen av ord och uttryck i dessa texter brukar vara enklare och fastare. Även här återfinns formuleringar som *deponeras* och *i möjligaste mån*. Det sistnämnda leder till att – som i andra högskolors policydokument – möjlighet till undantag ges. Stockholms policydokument är det enda i urvalet som inte nämner eller rekommenderar valet av OA-tidskrifter.

Umeå universitet

Umeå universitets policy återfinns som ovan nämnt inte i ROARMAP, vilket kan bero på att den är relativt ny. Den 20 december 2011 beslöt universitetsledningen att den skulle gälla ”från och med den 1 januari 2012 och tills vidare” (UMUB, 2011). Universitetsledningen vill med bakgrund av undertecknandet av Berlindeklarationen genom SUHF och forskningsfinansiärernas krav att alla publicerade forskningsresultat ska göra tillgängliga i största möjliga mån. Formuleringen lyder såhär:

1. Umeå universitets forskare skall deponera en kopia av alla forskningspubliceringar i Umeå universitets publiceringsdatabas DiVA. Referens till publikationen ska också registreras i DiVA enligt beslut av rektor den 9 september 2006 (Dnr UmU 220-2745-06). Biblioteket kontrollerar rättigheterna och publicerar respektive arbete i enlighet med förlagets policy. I normalfallet inom 6 månader efter originalpubliceringen. För publikationer som inte tillåter parallellpublicering så får arbetet ligga dolt i DiVA för eventuell framtida publicering om förlaget skulle ändra policy och tillåta parallellpublicering.
2. Umeå universitets forskare rekommenderas att publicera sina forskningsresultat i tidskrifter som tillämpar Open Access.
3. Avhandlingar (obligatoriskt enl. rektors beslut den 14 januari 2003, Dnr UmU 500-256-03), rapporter och andra forskningspublikationer som primärpubliceras av universitetet skall också skall [sic!] deponeras i DiVA. Det innebär att också externa författares publikationer läggs i DiVA i de fall publikationen ges ut vid Umeå universitet.
4. Elektronisk publicering av examensarbeten. Examensarbeten producerade vid Umeå universitet skall registreras och deponeras i DiVA. De registrerade uppgifterna (författare, titel, sammanfattning, institution m.m.) blir fritt tillgängliga. Fulltextpublicering av arbetet beslutas av respektive fakultet eller institution.

(UMUB, 2011)

Policyn innehåller alltså ett förordande om att registrera och deponera alla publikationer i det institutionella arkivet DiVA. Biblioteket ger stöd när det gäller embargo-tider och villkor hos förlagen. Publikationer som inte får parallellpubliceras ska ändå deponeras och ligger dolda ifall det i framtiden blir tillåtet att ändå fritt publicera dem. Man rekommenderar dessutom sina forskare att välja OA-tidskrifter. Och allting som ges ut lokalt (avhandlingar, rapporter, examensarbeten), även om det är skrivet av forskare vid andra högskolor ska, som i Malmö, läggas upp i DiVA. Om examensarbetena fulltextpubliceras avgörs av institutionen. Det är inte helt tydligt vad som rekommenderas när det gäller fulltextpublicering av avhandlingar, rapporter med mera, då formuleringen ”ska deponeras i DiVA” är densamma som för examensarbeten. Möjligen innebär formuleringen att fulltextversioner av alla nämnda publiceringsformer ska läggas upp, men examensarbeten, i likhet med materialet i punkt ett som kan ligga dolt om parallellpublicering inte tillåts, kan ligga dolda om den ansvariga insti-

tutionen motsätter sig fulltextpublicering av olika skäl. Policyn omfattar med andra ord artiklar, avhandlingar och examensarbeten som alla ska läggas upp i arkivet.

Det handlar alltså här till synes om en kombination av tvingande policy och rekommendation. Forskarna ”ska” deponera sina publikationer i DiVA, så ett visst mått av tvång föreligger. Samtidigt skapas det möjligheter för undantag och publiceringen i OA-tidskrifter rekommenderas uttryckligen, men krävs inte.

Lunds universitet

Lunds universitet är enligt ROARMAP (2012) den första svenska högskolan som antog en policy som rör OA-publicering överhuvudtaget. Högskolan har möjligtvis varit den första som införde en sådan som följd av SUHF:s rekommendationer efter undertecknandet av Berlindeklarationen, men enligt MAH (2011b) var Malmö först med sin gamla policy 2003. Lunds policy antogs den 14 november 2005 (se *Bilaga 4*).

Dåvarande rektor Göran Bexell motiverar införandet av policyn som följer: ”Fri tillgänglighet för publikationerna leder till ökad användning och ökat genomslag för forskningen. Därmed ökas också Lunds universitets forskares synlighet och genomslag” (Lunds universitet, 2005). Man påpekar att de enskilda forskarna förfogar över sitt material själva, men väljer ändå att införa följande rekommendation:

- Forskaren bör om möjligt publicera forskningsresultat i tidskrifter som är fritt tillgängliga för läsaren.
- Om en fritt tillgänglig tidskrift inte finns som ett jämbördigt alternativ bör i första hand en tidskrift som tillåter parallell publicering av artikeln väljas.
- Överlåtelse av publiceringsrättigheter ska undvikas. Minimikrav för författaren är rätt till parallell publicering.
- Lunds universitet verkar för att vetenskapliga tidskrifter övergår till en publiceringsmodell där artiklarna görs fritt tillgängliga för läsaren direkt eller i form av parallell publicering.

Lunds universitet, 2005

Policyn innehåller med andra ord både en rekommendation om OA-publicering, men rör även immateriella rättigheter och en vision för hela universitetet om att arbeta för ett system där tidskrifter direkt tillåter parallellpublicering eller själva gör artiklarna fritt tillgängliga. Den handlar enbart om artiklar och inte om andra publikationsformer. Liksom Malmö innehåller inte heller Lunds policy någon punkt om rapportering av bibliografisk data. Däremot finns det ett rektorsbeslut från 2007 som gäller alla publikationer från 2002 och framåt som ska registreras i universitetets publiceringsdatabas (Lunds universitet, 2007).

Högskolan Väst

Inte heller Högskolan Västs policy är registrerad i ROARMAP. Policyn trädde i kraft i januari 2010. Enligt beslutsdokumentet ställde sig högskolan bakom SUHF:s rekommendation om att alla högskolor ska ”[i]nföra en policy som starkt rekommenderar att deras forskare deponerar en kopia av varje publicerad artikel i ett öppet, digitalt arkiv” och uppmuntra forskarna att OA-publicera om möjligt och ge stöd för detta redan 2005 (HV, 2010). Det nu gällande rektorsbeslutet ser ut som följer:

Rektor beslutar

- att bibliografiska data om lärarnas publikationer fortlöpande görs tillgängliga i högskolans publikationsdatabas DiVA fr o m 2010.
- att registreringen i DiVA ska omfatta all publicering där en anställd medverkat som författare eller medförfattare. Publiceringen ska ha anknytning till anställningen vid högskolan.
- att författarna ska överväga publicering i tidskrifter fritt tillgängliga för läsaren i enlighet med SUHF:s rekommendationer eller, om så är möjligt av upphovsrättsliga skäl, deponera en kopia av varje publicerat verk i DiVA.
- att registrering/rapportering ska ske fortlöpande och i anslutning till primärpubliceringen. Institutionerna och biblioteket utarbetar gemensamt en rapporteringsprocedur så att registreringen blir så fullständig som möjligt.
- att publikationer som registrerats i DiVA kommer att användas som ett av nyckeltalen vid intern anslagsfördelning av forskningsanslag.
- att publicering i DiVA av godkända uppsatser och examensarbeten om minst 15 hp skall uppmuntras. Om arbetet av olika anledningar inte kan offentliggöras i sin helhet, görs endast bibliografiska data samt abstract åtkomliga. Studenten registrerar själv sin uppsats/sitt arbete i DiVA.

(HV, 2010)

Även i denna policy ligger mycket fokus på registreringen av bibliografisk data som är obligatorisk. Forskarna uppmanas till att *överväga* att publicera sig i OA-tidskrifter (jfr. *bör* (Malmö), *rekommenderas* (Umeå), *bör i möjligaste mån* (Lund)), vilket är den svagaste formuleringen av denna punkt i alla dokument som innehåller den. Det läggs till ytterligare ett steg i beslutsprocessen – det är mycket mindre tvingande att bli uppmanad att överväga att publicera än att bli uppmanad att publicera. Tvånget här ligger på övervägandet, inte på publiceringsakten. Forskarna uppmanas även här att om möjligt parallellpublicera artiklar. Den publikationsform som nämns utöver artiklarna är examensarbeten. Examensarbetenas fulltextpublicering ”skall uppmuntras” – även här har man lagt tvånget på en annan handling än själva publicerandet.

Resultatsammanfattning

Delar man in dokumenten i rekommendationer och tvingande policys utifrån formuleringarna som används uppstår följande bild:

Tvingande policys:

- *Malmö högskola*: Omfattar alla publiceringsformer. Uppmaning (*bör*) att välja OA-tidskrifter.
- *Stockholms universitet*: Omfattar registrering av bibliografisk data och vetenskapliga artiklar. Frånvaron av hjälpverb i parallellpubliceringspunkten skapar ett faktum och inger en känsla av tvång. Den enda policyn i studien som inte rekommenderar eller uppmanar till publicering i OA-tidskrifter.

Blandformer:

- *Umeå universitet*: Omfattar ett deponeringstvång för alla artiklar, avhandlingar, examensarbeten. Sådant som inte får parallellpubliceras ligger dolt i systemet i väntan på regeländring hos respektive förlag. Rekommendation angående OA-tidskrifter.

Rekommendationer:

- *Lunds universitet*: Uppmaningar att använda OA-tidskrifter, parallellpublicera om möjligt, att inte överlåta publiceringsrättigheter. Gäller endast artiklar.

- *Högskolan Väst*: Handlar i första hand om registrering av bibliografisk data, rekommendation att välja OA-tidskrifter eller om möjligt parallellpublicera. Rör uppsatser och artiklar.

Alla policydokument har antingen en tvingande eller rekommenderande formulering som gäller grön OA-publicering. Vilket material den gäller varierar dock. Alla förutom Stockholm rekommenderar gyllene OA-publicering, Malmö uppmanar till och med till det.

Textanalys

Alla fem föreliggande texter är skrivna inom samma kontext och på liknande sätt, varför textanalysen här redovisas samlat för alla.

Kontext

Kontexten för alla texter är högskolans verksamhet. De har inte uppstått i det tomma intet utan är en följd av att SUHF har ställt sig bakom Berlindeklarationen om OA-publicering och rekommenderat sina medlemmar att skapa policys om detta.⁵² SUHF:s undertecknande av deklarationen och deklarationens tillkomst i sig är i sin tur ett resultat av ovan beskrivna omständigheter som tidskriftskrisen, den digitala revolutionen och strävanden att synliggöra forskning. Det finns som följd av detta en tydlig intertextualitet. Formuleringar återkommer och strukturen följer ofta den av SUHF använda. Samtidigt används uttrycks sätt typiska för textens genre (byråkrati, beslut).

Dokumentet riktar sig till forskarna verksamma vid högskolan, men även bibliotekarierna vid forskningsbiblioteket kan anses vara en sekundär adressat då det ingår i deras arbetsuppgifter att ge forskarstöd och förvalta de institutionella arkiven. I Högskolan Västs och Umeås dokument nämns de explicit. Sändarrollen innehas i alla fem fallen av rektor respektive universitetsstyrelsen (Lund), med andra ord universitetsledningen, vilken tydligt definierar maktpositionerna. Ledningen (den överordnade instansen) kommunicerar ett beslut som har tagits och förväntas följa av adressaterna (de underordnade). Texterna är appellativa, deras syfte är att få mottagaren att utföra en viss handling (Brinker, 1997, 108). Kontexten för mottagaren är arbetslivet och därmed kan texterna räknas till den byråkratiska sfären, vilket i sin tur medför specifika egenskaper hos texten. Formuleringar är ofta opersonliga och formella och hierarki och maktförhållanden präglar genren.

Struktur (Form och innehåll)

Alla dokument föreligger i tydligt strukturerade punktlister (även om Stockholm inte sätter själva punkterna själv, de har lagts till här), där innehållet har formulerats kort och koncist. I Malmö har man valt att komplettera punktlistan med förklaringar som ska hjälpa mottagaren att tyda punkterna enligt universitetsledningens intentioner.

Det finns två olika syntaktiska varianter för att strukturera listan på krav och rekommendationer. I Stockholm och på Högskolan Väst utgörs hela policyn av en enda mening som inleds med *rektor beslutar* och där innehållet ansluts i form av bisatser in-

---

⁵² Formuleringen återfinns på sida 14.

ledda med subjunktionen *att*. På så sätt knyts hela texten ihop samtidigt som rektorn som auktoritet är närvarande hela tiden. I Lund knyter man ihop texten tematiskt istället. Det inleds till exempel med att man bör publicera i OA-tidskrifter och punkt två tar upp detta och fortsätter ”om en fritt tillgänglig tidskrift inte finns” Detta skapar en röd tråd och en tydlig koherens. I Malmö börjar man med parallellpubliceringstvånget, skjuter in OA-tidskrifterna och lägger till lokala publikationer i sista punkten. Punkt ett och två följer SUHF:s rekommendation och punkt tre är en egen som har lagts till av högskolan. Även Umeå har utformat sin policy med tydlig referens till SUHF-rekommendationen och inleder, som Malmö, med de två punkterna som ingår i denna. Därefter läggs det till punkter om avhandlingar och examensarbeten. Lund, Malmö och Umeå använder – istället för den närvarande rektorn som mest framträdande agent (dock i tredje person, vilket visar distans) – meningar där forskarna (med olika synonyma formuleringar såsom *högskolans personal*) blir subjektet i tredje person.

Ordvalet i alla texter är typiskt för publikationskontexter: Termer som *öppet digitalt arkiv, publikationsdatabas, parallellpublicera, Open access, publiceringsrättigheter, vetenskaplig tidskrift* förutsätter att mottagaren är hemma i detta sammanhang. Texterna är effektiva och inte pedagogiskt förklarande vilket också är ett kännetecken för byråkratiska dokument (Hellspong & Levin, 1997, s. 69).

Innehållet i de enskilda texterna har redan belysts ovan och även några ord om den språkliga formen har sagts där. En av de mest iögonfallande observationerna vid en jämförelse av texterna är bruket av modala hjälpverb: *ska(ll), bör, bör* i kombination med *överväga* förekommer. Därmed impliceras graden av tvång i policyn. Bortsett från Stockholm, där man använder presensformer av fullverb för att uttrycka förordanden, kombineras tredje-persons-formuleringarna med passivkonstruktioner som *görs tillgänglig, bör undvikas*, vilket förstärker den opersonliga stilen.

Stil

Som antytt i föregående avsnitt kännetecknas texterna av ett konkret och opersonligt språk som det är konventionellt för byråkratiska texter.

Relation till humanisternas publikationsvanor

För att återkomma till den forskningsfråga som i första hand riktar sig till texterna ska denna sista del av textanalysen ägna sig åt dokumentens innehåll – närmare bestämt vad som sägs om olika publikationssätt. Som tidigare beskrivits kännetecknas humanioraområdet av en stor bredd i sitt sätt att publicera. Artiklar i internationella tidskrifter är dominerande i endast ett fåtal ämnen (Bernhardsson, 2011), medan framför allt monografier, men även bokkapitel, antologier och artiklar i lokala tidskrifter på andra språk än engelska är meriterande i många ämnen. När det gäller dessa publikationsformer är policydokumenten mycket olika. I Malmö har man tagit hänsyn till allt som publiceras, alltså även till humanisternas favoriserade kanaler. Policydokumenten i Lund, Stockholm och även vid Högskolan Väst (om man inte räknar studentuppsatser, som i den här studien inte är av betydelse) tar enbart hänsyn till artiklar och nämner ingenting om andra former. Det innebär att det finns många humanioraforskare som inte direkt berörs av det policyn handlar om. Umeås policy är jämförbar

med dessa, men här nämns även avhandlingar. Därmed utelämnas även här en hel del av den publicering som görs inom humaniora.

Intervjustudien

Följande avsnitt innehåller en kombinerad resultatredovisning och analys av intervjustudien. Intervjuszvaren har sorterats i tematiska grupper enligt de tre huvudaspekterna som presenterades i *Bakgrund och forskningsöversikt* och redovisas i den formen. Ordningen följer intervjuguiden, och således följs humanioraforskarnas publiceringsvanor av OA och policydokumenten och till slut av bibliotekarieprofessionen.

Informanternas arbetsuppgifter tas också upp i följande avsnitt. Den specifika åldern på informanterna spelar i detta sammanhang en underordnad roll – det som är mera avgörande är yrkeslivserfarenheten. Denna kan som i t.ex. stockholminformantens fall medföra att man tidigare har arbetat nära humanioraforskarna, även om man inte har gjort detta under de senaste åren. Informanternas erfarenhet av arbete på högskolebibliotek ser ut som följer: Malmö fyra år, Stockholm trettio år, Umeå drygt ett år, Lund tolv respektive åtta år och Högskolan Väst tio år.

Humanioraforskarnas publicering och forskningsbibliotekarierna

Informant- och högskolespecifika förhållanden och humaniora

Bortsett från Lund, där man idag jobbar med publiceringsstöd mot en specifik fakultet och där informanterna är de som är ansvariga för humaniora och teologi (HT), arbetar alla informanter på ett e-publiceringsteam som riktar sig mot alla ämnen. Alla informanter arbetar med sin högskolas publikationsdatabas. Vid Högskolan Väst har medlemmarna i teamet i sin tur ansvar för specifika ämnen, informanten arbetar mot Psykologi och arbetsorganisation. Vid Umeå universitet har e-publicationsteammedlemmarnas arbete tidigare också skett mot specifika ämnen, men nu arbetar alla mot alla fakulteter. Den intervjuade vikarien där har börjat sitt arbete med ansvar för humanistiska fakulteten. Informanten i Stockholm har fram till omorganisationen för fyra år sedan varit chef för bibliotekets fakultetsavdelning för humaniora och har på så sätt en mycket bra inblick i just humanioraämnen. I Lund arbetar båda informanter med publikationsstöd mot hela HT-området, samtidigt som de har ett ansvar för enskilda ämnen som kontaktbibliotekarier. Även informanten i Malmö är ansvarig bibliotekarie för en specifik enhet utöver arbetet med publikationsstöd för alla ämnen.

Beroende på hur nära humanisterna bibliotekarien arbetar eller har arbetat är också svaren på frågorna om humanisternas publicering mer eller mindre omfattande. Vid Högskolan Väst svarar informanten att det inte finns forskning inom humaniora, medan högskolans webbsida redovisar 18 humanioraforskare inom 6 ämnen⁵³. På förfrågan bekräftar hon misstanken om att svaret beror på att humanisterna oftast ingår i

---

⁵³ Jämför HV (2012b). Ämnena som nämns där är engelska (en gästprofessor, två doktorer, två docenter), filmvetenskap (en doktor), filosofi (en professor), kulturvetenskap (två docenter, fyra doktorer), litteraturvetenskap (tre doktorer), svenska (en doktor, en forskarstuderande).

andra program – forskarna i engelska är t.ex. verksamma på lärarprogrammet och kulturvetenskapsforskarna hamnar organisationsmässigt under omvårdnadsavdelningen. I Malmö är humaniora/samhällsvetenskap stora områden, men informanten är inte insatt i detaljer mer än att monografier och bokkapitel spelar en viktig roll i dessa ämnens publicering. Malmö högskola har en specifik samhällvetenskaplig inriktning i alla sina ämnen vilket enligt informanten leder till mindre internationell publicering än i ”rena ämnen” och ett publiceringslandskap som är ganska likt det humanistiska. Många monografier och artiklar i mer lokala tidskrifter. Informanten anser sig ha en mer generell övergripande kompetens om alla ämnens publicering och en mindre detaljerad om enskilda – det finns helt enkelt inget tidsutrymme för att sätta sig in i alla ämnen.

Vid de stora universiteten Stockholm och Lund, och även i Umeå finns det ett brett spektrum av humanioraämnen, i Stockholm är fakulteten den största vid högskolan. Informanterna i Lund, Stockholm och Umeå nämner publikationsformer som har diskuterats ovan, nämligen den dominerande monografin i många ämnen, mindre lokala tidskrifter och bidrag i antologier. De nämner även ämnen som filosofi och lingvistik vars publikationsformer är närmare dem i STM-ämnena, samt populärvetenskaplig publicering som viktiga delar av humaniora. En informant i Lund anser att gränsdragningen mellan vetenskap och populärvetenskap inte alltid är helt självklar inom humaniora. Detta är helt i linje med Myrdals (2009) påstående att många humanister riktar sig till en bredare allmänhet i det de skriver eller syns i andra medier. Informanterna i Lund anmärker att det finns ett större fokus på tredje uppgiften inom många humanioraämnen medan andra ämnen snarare riktar sig till det vetenskapliga samhället. Detta yttrar sig genom både publikationsformer och språkbruk. Även devalveringstakten av forskningen är förknippat med valda medier anser man i Lund. Man publicerar sig långsammare inom humaniora.

Där informanterna beskriver skillnader inom humaniora handlar det främst om de ovan nämnda ämnena filosofi, lingvistik och andra språkämnen. Enligt den intervjuade bibliotekarien vid Stockholms universitet publicerar dessa både i internationella tidskrifter, och konferensbidrag är ofta utgivna OA. En av informanterna i Lund påpekar att dessa ämnen publicerar sig i stora internationella tidskrifter med högt genomslag (*impact factor*) som även kan mätas bibliografiskt. Dessutom nämns andra publikationsformer än text av lundainformanterna, som t.ex. små filmer som inom t.ex. etnologi kan representera forskningsresultat. I Lund anser man också att det inte enbart finns skillnader mellan utan även inom ämnena. I alla ämnen finns det personer som publicerar sig internationellt och personer som rör sig mer lokalt.

Humanioraforskarna och bibliotekariernas arbete

När det gäller humanisternas publikationsvanor i relation till det egna arbetet på biblioteket anser informanten i Stockholm att det finns mycket kvar att göra när det gäller spridning av forskningsresultaten via OA. I Stockholm har man nu skapat OA-utgivning på ACTA-serierna, där enligt informanten mycket av humanisternas publicering sker. Dessa kan då också beställas via *print on demand* och upphovsrätten

delas av författarna och biblioteket.⁵⁴ I Lund anser informanterna att en stor utmaning är att mycket av publiceringen inom humaniora faller utanför normen för till exempel utvärdering (jfr. Myrdal 2009; Hellqvist, 2008). Eftersom det finns krav på att publicera sig i högt rankade internationella tidskrifter går mycket tid åt att undersöka om sådana finns i forskarens ämne, att diskutera anledningar till varför det kanske inte finns, att diskutera och hjälpa till med valet att publicera sig i en tidskrift som ”räknas” bibliometriskt eller att välja att publicera sig någonstans där man kan uppnå större spridning. Rollen som diskussionspartner ser båda lundabibliotekarierna som ganska typiskt, de anser inte att det brukar finnas ett handfast råd man kan ge forskarna i alla situationer.

Att hålla sig à jour med vad som publiceras anser alla att de gör genom att granska posterna som läggs in i högskolans publikationsdatabas vilket även leder till personlig kontakt med forskarna. Lundabibliotekarierna försöker vara med på till exempel forskningsstrategiska dagar. Andra kanaler som nämns av flera informanter är OA-konferenser och maillistor. I Lund anser man även att Masteruppsatser i biblioteks- och informationsvetenskap är bra källor eftersom de ger en kortfattad forskningsöversikt. Dessutom läser man rapporter som rör OA och publicering. Sist men inte minst använder man sig av personliga nätverk.

Alla informanter använder alltså en likande mer eller mindre medveten strategi till att samla kunskap om sina forskares publicering. Alla granskar materialet som läggs in i respektive institutionellt arkiv och får på så sätt en överblick över vad som publiceras vid institutionen, fakultetet eller högskolan. Med andra ord är inte granskningen ett självändamål utan den har en kunskapsgenererande bieffekt för forskningsbibliotekarierna som arbetar med arkiven. Att generera kunskap om forskarnas publicering genom arbetet med det institutionella arkivet kan betraktas som en praktik i bibliotekariernas epistemiska kultur (jfr. Knorr Cetina, 1999). Här får de en överblick över forskarnas vetenskapliga kommunikation.

Informanterna som i dagsläget arbetar nära humanioraforskarna eller som tidigare har gjort det är mest insatta i sina forskares epistemiska kulturer och publiceringsvanor. Detta är helt naturligt. Har man hand om högskolans alla ämnen finns det helt enkelt inget utrymme för att dyka ner i enskilda ämnen. Umeåinformanten t.ex. har en övergripande uppfattning om vad som kan skilja humaniora från andra ämnen, men säger sig ha dålig koll på skillnader inom humaniora: ”[Skillnader inom humaniora finns] säkerligen. Men jag har för dålig insyn i att säga något exakt om hur denna skillnad ser ut.” Högskolan Västs informants initiala svar att det inte finns humanioraämnen vid högskolan kan också förklaras med att det är svårt att hålla överblick över alla enskilda ämnen vid lärosätet. Umeåinformanten har dock en del idéer om hur han skulle kunna hålla sig à jour med forskarnas publicering om det hade funnits utrymme för detta:

---

⁵⁴ Även i Lund diskuteras idén om ett universitetsförlag (jämför Bernhardsson, 2011) som, om det befintliga förslaget efterföljs också blir OA. Enligt Malmöinformanten ska även serierna som ges ut vid Malmö högskola vara OA.

Detta är inget jag gör aktivt, skulle jag fortsätta arbeta med detta och då mer inriktat mot humfak skulle jag nog vilja föra statistik över publicering för att för egen del kunna se förändringar över tid, kanske samtala med forskare, mer aktivt ta del av den delen. Men i dagsläget sker inte detta.

Utöver arbetet med det institutionella arkivet är det för informanter som känner sig mera insatta även den dagliga kontakten med forskarna, samtalen med forskarna som söker hjälp och deltagandet i t.ex. institutionsmöten som genererar kunskap om hur forskarnas vardag och vetenskapliga kommunikation ser ut. Men graden av närhet till forskarna växer med andra ord även antalet praktiker som bibliotekarien har för att generera kunskap om forskarnas arbetsvillkor.

Kontakten med forskarna

Kontakten med forskarna sköts på många olika sätt. Alla högskolebibliotek i studien har OA-undersidor på sin webbplats där de informerar forskarna om grunderna. Även informanterna som inte anser sig arbeta med aktivt publiceringsstöd nämner bibliotekets webbplats som en informationskälla för forskarna. Genom att presentera vad biblioteket kan hjälpa till med konstrueras en bild av vad som utgör professionen idag utöver det som är den allmänna bilden av vad ett bibliotek gör – att köpa in, organisera och tillhandahålla samlingar bestående av böcker och liknande material. Alla använder sig av digital kommunikation och webbplatsen för att marknadsföra sin kompetens (jfr. Sundin, 2005). Även faktumet att det just är biblioteket som är en av de främsta förespråkarna för OA bidrar till bilden av vad dagens forskningsbibliotek gör. Här får man hjälp med frågor om OA och publicering i allmänhet. Det finns en enighet bland informanterna att arbetet med publiceringsstöd i alla fall till viss del är just forskningsbibliotekariernas uppgift. Umeåinformanten, som är en av informanterna som uttrycker sig lite mera försiktigt, formulerar detta som följer:

Arbetar man aktivt med e-publicering och publikationsdatabasen används både för utvärdering och för medelstillelse vid lärosätet tycker jag att de som arbetar med detta har en skyldighet att känna till hur databasen används samt informera berörda parter om detta. Den delen tycker jag är självklar. Vid biblioteket jag arbetar vid har vi som jag nämnt också tagit på oss att kontrollera rättigheter för eventuell parallellpublicering också, jag tycker det fungerar bra fast det är mycket jobb. Jag har ingen åsikt om detta bör falla inom bibliotekariens arbetsuppgifter eller ej, men jag tycker det fungerar bra och det samlar en stor kunskap och underlättar för möjligheten att tillgängliggöra forskning på ett bra sätt.

Informanterna som aktivt arbetar med publiceringsstöd kommer in i forskarnas vardag på olika sätt: I Stockholm används digital kommunikation på fler sätt än bara genom bibliotekets hemsida: ”Vi skriver i vårt eget nyhetsbrev och vår forskarsamordnare bloggar om OA.”, men här arrangeras även OA-workshoppar med internationella experter som introducerar forskarna i publiceringsprocessen. Liknande seminarier har även hållits i Malmö, men där vittnar informanten om ett avtagande intresse som hon tyder som att forskarna blir mer och mer insatta i vad OA innebär. Istället väljer hon ”att gå till enskilda avdelningar och träffa folk och berätta på deras kontor eller på deras avdelningsmöte för att det är nog mest effektivt”. Detta görs även i Stockholm:

I vissa fall bjuder vi oss själva till institutioner där vi märker att de behöver hjälp/ uppdatering i OA-publicering. Vi har dessutom vid varje institution s.k. administratörer för Diva, vilka utbildas av vårt team. Även dessa administratörer fungerar som kontaktpersoner.

Bibliotekarierna i Stockholm har märkt en ökning av kontaktsökande från forskarna sedan finansierarna har börjat kräva OA-publicering. Även i Lund tycker informanterna att den personliga kontakten är mest givande, speciellt om det är forskarna som själva kommer när det har frågor eller problem:

B2: Vi kan väl känna att det blir bättre resultat om det är de som hör av sig till oss och söker aktivt [B1: Ja.] support [...]

B2: Folk hamnar inför ett akut problem och då vill de ha hjälp av oss. Eller de inser att nu har vi någon fråga som kommer upp och så tar man kontakt med oss. Det funkar bättre än när vi står och ropar: "Hej, här är vi." Men samtidigt så gäller det att tänka på att även om de inte kommer när vi ropar hej men kanske de kallar in oss till institutionen i ett senare läge och kommer ihåg vad vi sysslar med.

Även detta exempel visar vikten av att göra sina kompetenser kända för potentiella användare. Det handlar om att omförhandla vad som utgör professionen med omvärlden (jfr. Sundin, 2006). Först när forskarna vet vilka kompetenser som finns på biblioteket kan de ens fundera på att höra av sig till bibliotekarierna och be om hjälp med sådant som förutsätter just dessa kompetenser. Exempel på hur Lundainformanterna kan komma in i forskarnas vardag följer här:

B2: Nu har vi skrivit klart artikeln, var ska vi publicera den? [Alla skrattar. Svårt att höra vad som sägs.] Ok, [skrattar] steg ett avklarat. Orkar inte tänka. [informantens namn]! Liksom. Det kan ju vara det att de kommer: "Ok, nu har vi en artikel, vad sjutton gör vi med den?" [Skrattar, B1: Ja.] Och att man då sitter ner och jämför några olika tidskrifter med dem som de känner till: Ok, den här finns med i den här databasen och den här jämfört med den här, som inte finns med alls eller ja något annat. Det kan vara det. Sedan kan det vara att någon ska starta tidskrifter till exempel, har jag blivit involverad i lite här. Och då handlar det ju om just sådana frågor som: Vad är förutsättningarna för att man ska komma med i databaser. Det är ju lite sådär – det är klart att man inte hamnar med i Web of Science om vi startar upp den nu, men de ska ju åtminstone vara medvetna om vilka som är kriterierna. Och så kan man åtminstone försöka definiera sig på olika sätt och förhålla sig till det. Eller till DOAJ. Men vad är det som krävs där liksom, så det är den typen av ganska handfasta råd.

Med andra ord så ser involveringen i forskarnas vardag och publicering mycket olika ut på de olika högskolorna. Alla erbjuder någon form av stöd, alla marknadsför sina kompetenser i större eller mindre utsträckning, men inte alla har tidsmässigt utrymme att ge aktivt stöd. Intervjuerna ger en bild av att de som är mest aktivt involverade i forskarnas publicering är just de som arbetar närmast forskarna och som har möjlighet att sätta sig in i sina ämnen. Malmöinformanten uttrycker önskemål om att kunna ha mer kontakt med forskarna: "Men att kunna lägga jättemycket tid på det här påverkansarbetet och verkligen vara ute jättemycket och träffa folk det hade ju betytt mycket också." Umeåinformanten önskar likaså att det hade funnits mer utrymme för att arbeta med konkreta forskares publikationsvanor och beskriver publikationsstödet på sin högskola som följer:

Sen jag började arbeta har fokuset [sic!] legat på att kvalitetssäkra publikationssystemet och under senaste tiden att sprida information om vad OA-policy innebär, både vad den säger och hur arbetet förändras rent praktiskt för de som arbetar med att registrera publikationer i systemet. Detta hör samman med att arbetet med publikationsstöd inte innefattar rena råd, vägledning och hjälp med att hitta kanaler för publicering. Det framföralla stödet som ges är sådant som rör rent juridiska delar, för att tolka texter kring vad som gäller kring parallellpublicering exempelvis. Eftersom vi inte haft någon Open Access-policy tidigare så har dessa frågor allt som oftast uppkommit efter publiceringen, de blir därför inte rådgörande utan avgör mest om parallellpublicering kan äga rum eller ej.

Dessa beskrivningar från arbetet i Lund och Umeå visar tydligt skillnaden mellan det som informanterna i Umeå och Högskolan Väst beskriver som aktivt och passivt stöd. Bortsett från vem som tar kontakten så ser också frågorna som diskuteras olika ut. Medan bibliotekarierna i Lund finns tillgängliga och används som rådgivare och diskussionspartner under hela publiceringsprocessen – från valet av tidskrift till frågor om parallellpublicering – ligger arbetets fokus i Umeå framför allt på de upphovsrättsliga bitarna. Bibliotekarien där kommer in i forskarens vetenskapliga kommunikationsprocess när resultatet redan har publicerats. Att lundabibliotekarierna även rådfrågas om sådant som rör t.ex. startandet av tidskrifter vittnar om ett stort tillit till deras kompetens hos användarna. Detta kan vara en följd av lundainformanternas närhet till sina forskare – de uppfattas som kunniga i humanioraämnenas epistemiska kulturer och rådfrågas därför om sådant som förutsätter en viss insatthet i forskarnas värld.

Utöver kontakten som forskarna söker själva erbjuder biblioteket vid Lunds universitet seminarier och workshoppar med varierande antal deltagare. Speciellt framgångsrikt har arrangemang visat sig vara som sker i samarbete med andra aktörer, som fakultetens forskningsnämnd. Det tycker informanterna är bra eftersom idén med seminarierna inte är ett egensyfte utan ett försök att stödja forskarna. Vid sidan om forskarna har informanterna även en pågående dialog med forskningsdekanen som kan be dem om att delta i olika arrangemang. De säger att kontakten till de enskilda forskarna är väldigt olika – hos vissa är de en självklar del i processen, hos andra inte. En konsekvens av detta är att bibliotekarierna känner sig mycket mer insatta i vad forskarna arbetar med som de har bra kontakt med. Ibland beror den dåliga kontakten på att de två informanterna ses som OA-ansikten (eftersom det är de som propagerar och diskuterar det), vilket avskräcker vissa forskare som får intrycket att de är de som ”bara vill sno mina texter”. De framhåller senare i intervjun faktumet att de just är inriktade på HT-området som väldigt positivt:

B2: Den här kopplingen som jag kan känna är väldigt viktigt: Att vi är humaniora/teologi som ju är det som vi kan ge riktade råd för, för våra områden, för det här generella om publicering och *impact*, alltså man måste vara betydligt mer nyanserad och mer på verktygsnivån när man har de här diskussionerna, för detta blir så centralt att jag känner vi sitter här, vi jobbar med forskarna, vi träffar dem dagligen och har koll på verksamheten. Vi försöker följa de här frågorna på en nationell nivå och på en övergripande nivå, men försöker också kolla på hur det funkar här just nu.

Genom att träffa forskarna ofta och ha bra koll på vad de gör känner informanten att stödet som ges kan vara anpassat efter just det som forskaren man har framför sig behöver. Känner man till de existerade publiceringsmönstren i de olika ämnena kan man värdera dem och arbeta med dem istället för att försöka normalisera dem.

Även i Malmö kan kontaktandet utgå både från biblioteket och från forskarna själva. Stödet som ges handlar ofta om hur man registrerar sin publikation i databasen och vilka möjligheter man har att till exempel göra böcker eller bokkapitel OA-tillgängliga. Skillnader informanten nämner mellan bokkapitel och artiklar är att det kan ta mycket längre tid tills de förstnämnda går i tryck och kan bibliografiskt verifieras. Bibliotekarierna kan enkelt delta i avdelningsmöten om de har tid eftersom högskolan är så liten.

Vid Högskolan Väst och Umeå universitet berättar informanterna att de inte arbetar med aktivt publikationsstöd alls. På båda högskolor ligger fokus på att kvalitetssäkra publikationssystemet och informera om OA-policy. Enligt informanten i Umeå sker mycket av stödet efter själva publikationen och frågor som ska besvaras då är av juridisk natur: Kan denna text parallellpubliceras eller inte? Informanten vid Högskolan Väst berättar att faktumet att det inte äger rum något egentligt forskarstöd beror på att högskolan och personalstyrkan är för små. Hon anser sig dock ha lärt sig mycket om publicering genom att tvingas att ha koll på OA också vid sidan om rent systemtekniska och bibliografiska kompetenser. Kontakten sker på båda dessa högskolor på forskarnas initiativ. I Umeå har dock e-publicationsteamet informerat universitetets institutioner om publiceringssystemet, parallellpublicering och OA-policy. Administratörer och forskare har då bjudits till biblioteket på informationsträffar. Även om inte tiden räcker till för att sätta sig in i hur forskare arbetar inom enskilda ämnen medför arbetet med publikationsdatabaserna ändå att kunskap genereras. Bibliotekarierna måste bli experter på publicering, upphovsrätt och OA, vilket i vissa fall, som informanten vid Högskolan Västs, innebär att befintlig expertis utökas med nya kompetenser.

När det gäller publiceringsstöd ser lösningarna alltså lite olika ut. Som beskrivit ovan leder högskolornas och därmed bibliotekspersonalgruppens storlek till skillnader i hur många som arbetar med publicering. Men även om man jämför de stora högskolorna, Stockholm och Lund, är organisationen av arbetet med publiceringsstöd löst på olika sätt. Medan Stockholm, som tidigare har arbetat mot specifika ämnen, har gått över till ett e-publiceringsteam som ger stöd till alla ämnen, håller man i Lund fast vid att fakultets- och institutbiblioteken stödjer de egna forskarna. Med andra ord verkar det vara strukturella beslut i bibliotekens organisation och resurserna som finns tillgängliga på högskolorna som styr vilket utrymme bibliotekarierna får att ta sig an nya uppgifter. Bibliotekarierna själva verkar vara anpassningsbara och beredda att ta sig an nya uppgifter som uppstår till följd av omstruktureringar i organisationen eller nya utvecklingar som införandet av ett policydokument. Detta är helt i linje med professionens utveckling under de senaste årtiondena (jfr. Schreiber, 2006). Bibliotekarierna har framgångsrikt skapat nya expertisområden i takt med samhällsliga och tekniska förändringar som har lett till att ensamanspråket på gamla expertisområden omtagetjordes (jfr. Sundin, 2006). Nu när alla lätt hittar information på Internet själv har bibliotekarierna istället lagt mer fokus på att förmedla informationssökningsstrategier. Och när institutionella arkiv skapades som möjliggör ett bättre tillgängliggörande av högskolans forskning fick man ett nytt användningsområde för gamla katalogiseringskompetenser. OA-rörelsen och införandet av OA-policydokument kräver nu kompetenser i bland annat upphovsrätt av den som sköter arkivet eller rådgör med forskarna inför deras publicerande.

Som textanalysen har visat riktas policydokumenten i många fall i första hand till forskare som publicerar sig i artikelform i internationella tidskrifter. Förutom i Malmö där en kopia av allt ska deponeras, eller Umeå som har ett liknande krav och där man i efterhand kontrollerar om dokumenten kan ligga öppna eller måste ligga dolda av upphovsrättsliga skäl. Humanioraforskarna, som endast gör detta till en viss del, berörs ofta inte av dessa dokument i en stor del av sin publicering (jfr. t.ex.

Myrdal, 2009). Hur man arbetar med detta på de olika högskolorna ser lite olika ut. Antingen koncentrerar man sig på det som faktiskt omfattas av policydokumentet, eller så används dokumentet som ett verktyg till att diskutera OA som fenomen, till exempel på följande sätt:

B2: För det är naturligtvis lite komplicerat när det kommer till böcker på något sätt och en del är ju faktiskt kommersiellt gångbara. Och där kan man ju liksom inte stå och skrika Open access.

B1: Däremot så kan man ju föra diskussionen om att förlaget säkert är väldigt tacksamt om du kan åta dig att lägga ut den här Open access [B2: Hm.] när försäljningssiffrorna dippar,

B2: och det kan hända att folk googlar fram en spännande bok: Jag måste gå och köpa den eller rekommendera ett bibliotek att köpa den. Liksom man orkar inte läsa 385 sidor på nätet eller så.

Argumenterandet för OA som alla informanter gör i viss utsträckning och diskussionerna med forskarna som den ovan i Lund tjänar två syften. Man ger inte bara stöd till respektive forskare och försöker hjälpa denna att sprida sin forskning på bästa möjliga sätt inom fältets regler, utan man arbetar även aktivt med en av forskningsbibliotekets viktigaste uppgifter, nämligen att synlig- och tillgängliggöra forskningen vid sin respektive högskola. Detta är om möjligt ännu viktigare för humaniora än för andra ämnen av flera anledningar. Ett skäl är att humanioraforskarnas vetenskapliga kommunikation ofta riktar sig till en bredare publik utanför det egna vetenskapliga samhället (jfr. Myrdal, 2009). Kan inte denna breda publik ta del av åtminstone information om att publikationerna existerar nås inte detta mål. Med tanke på att humanioraforskarna är underrepresenterade i viktiga, forskningsmedelgrundande databaser som WoS är det viktigt att synliggöra forskningen på andra sätt (jfr. t.ex. Myrdal, 2009 eller Hellqvist, 2008). I och med att humanioraforskare läser och citerar mycket utöver forskning från det egna ämnet är det även för deras forskningsprocess avgörande att få tillgång till (information om) vetenskapliga publikationer.

Vilken strategi som väljs när det gäller arbetet med policydokumenten och deras inkompatibilitet med humanioraforskarnas arbetssätt beror mycket på hur mycket utrymme bibliotekarierna i sin tjänst får för aktivt publiceringsstöd. Informanterna anser att policydokumentet har stor betydelse för deras arbete. Det tjänar som verktyg och ram för arbetet med publiceringsstöd och som utgångspunkt för diskussioner med forskarna, men ger även upphov till nya arbetsuppgifter vilket kommer att diskuteras vidare nedan.

OA och policydokumenten

OA-definitioner

Nästan alla informanter definierar OA väldigt vitt och definitionerna speglar avsaknaden av en generell definition som alla aktörer kan godta. De som väljer att definiera har dock en gemensam nämnare, nämligen att det handlar om fri tillgång av forskning, och det är det som kan anses vara någon sorts minimidefinition av OA, som inte beskriver vad exakt som görs tillgängligt, hur och enligt vilka villkor. Stockholmsinformanten lägger till ”öppet, omedelbart, permanent fritt tillgängligt för alla”. Malmöinformanten framhäver att det handlar om frånvarande av ekonomiska hinder. En av informanterna i Lund vill inte ens försöka att definiera OA:

B2: Definiera vet jag inte om jag skulle ens åta mig att göra. Alltså jag skulle nog mer diskutera fenomenet, därför att jag tror att om man bara skulle ge en definition till det, till något som man då försöker på något sätt bli entusiastisk över, vilket vi ju då ser lite som vår uppgift, då tror jag att man är i risk att man fjärrar folk. För jag tycker den här nyanserade bilden när man förklarar hur det här fenomenet har uppstått och vilken nytta kan du ha av det: Alltså det här med spridning, förhoppningsvis mer citeringar.

B1: Ja men jag håller med. Och det är också någonting man lär sig efter ett tag. [...]

Den andra informanten i Lund håller med och framhäver kontrollfrågan⁵⁵ som ett viktigt argument för OA. På frågan om hur fri en text behöver vara för att räknas som OA svarar informanterna i Lund att de tycker att formuleringen i Berlindeklarationen är lite för ”aggressiv”. De tycker inte att OA-texter ska kunna utnyttjas i kommersiella syften. De nämner också komplikationerna med parallellpublicering när texten som parallellpubliceras avviker för mycket från slutversionen – citering blir då problematisk. En av dem anser att till exempel forskningsfinansiärerna i sina policydokument ofta inte förklarar vad de menar med OA, vilket gör texterna svårtolkade och kan komplicera publikationsprocessen (jfr. Bernhardsson, 2011). I sitt arbete väljer lundainformanterna istället att anpassa definierandet av OA efter vilken forskare de har framför sig. Malmöinformanten besvarar frågan om hur öppen en text måste vara för att räknas som OA med att det kan räcka att man kan läsa den på skärmen. Vid ett senare tillfälle problematiserar hon dock bevarandeaspekten och menar att för Malmö högskolas del ska filen ligga i databasen eftersom man inte kan garantera att länkar till andra servrar fungerar om något år.

Detta visar att diskussionen om vad som egentligen är OA och vad som inte är det måste fortgå. En diskussion om fenomenet blir problematisk om diskussionsparterna utgår ifrån olika definitioner. Som i andra sammanhang i mellanmänsklig kommunikation bygger en framgångsrik konversation på att man utgår från ungefär samma referensramar. Detta är jämförbart med hur den idealtypiske human- respektive naturvetaren skriver sina texter. I naturvetenskapen utgår man ifrån att termer och teorier är definierade på ett specifikt sätt vilket gör att man inte behöver definiera dem igen varje gång man skriver en artikel. I humanvetenskapen däremot måste teorierna och termerna definieras på nytt för varenda studie för att möjliggöra för andra att kunna följa studiens upplägg (jfr. Myrdal, 2009). Det som kan bli problematiskt med OA-diskussioner eller OA-dokument är att många utgår ifrån att det ser ut som i naturvetenskapen – alla vet vad man menar. I själva verket är definitionen av OA i dagsläget snarare som en humanvetenskaplig teori som behöver förklaras och sättas i sitt sammanhang. Arbetet med OA-policys försvåras om man inte kan vara säker på vad som egentligen menas med OA i själva policydokumentet.

Dokumentens författare och avsändare

När det gäller vilka som har utformat policydokumenten visar det sig att högskolebiblioteken har varit inblandade eller till och med drivande i alla fem dokumentens tillkomst. Malmöinformanten t.ex. beskriver processen som följer:

---

⁵⁵ Vem har kontrollen (upphovsrätten) över de publicerade resultaten – ett förlag eller forskaren själv?

Här från biblioteket är det några personer tillsammans med den gruppen som kallas publiceringsgruppen. Så det betyder att det inte bara är biblioteket som har drivit det utan det finns en grupp av olika människor, forskningskoordinatorer, forskare och andra administrativa personer som jobbar med de här frågorna vid högskolan så att det inte bara ska bli bibliotekets grej, Men jag tror att liksom skrivningarna och mycket av förarbetet är såklart gjort av biblioteket och det har ju drivits liksom från grunden från starten från biblioteket men inte de här slutgiltiga stegen för att få det att hända.

Att det ändå är rektorerna som står som avsändare kan ses som ett försök att ge dokumenten mer tyngd och förankra dem i högskolan som överordnad organisation. Rektorn är beslutfattare och ledare av högskolan och därmed mycket inflytande och makt – mycket mer än biblioteket, vilket i första hand är en stödfunktion. Malmöinformanten nämner till och med faktumet att det är rektor som står som avsändare som ett tungt och viktigt argument i samtal med forskare. Som textanalysen visar handlar det om dokument som ska få mottagaren att utföra handlingar. Ett förordande har större chans att tas på allvar om avsändaren är en hierarkisk högt uppsatt inflytelserik person.

Inte bara faktumet att dokumentet får mer tyngd om avsändaren innehar en mäktig position inverkar på dokumentens emottagande och därmed på bibliotekariernas arbete. Det gör även faktumet att OA, som så länge i första hand har drivits av framför allt bibliotekarier, blir förankrad på andra instanser inom högskolan. En förankring i organisationen som helhet leder till att konceptet blir allmänt accepterat, och att biblioteket är inte längre den ensamt drivande kraften som behöver lägga mycket resurser på att överhuvudtaget introducera konceptet OA. Detta uppmärksammar flera informanter. En av bibliotekarierna i Lund säger såhär:

Open-access-frågan har ju hittills väldigt mycket ägts av biblioteksorganisationerna. Nu håller fokus på att flyttas, så man kan ju tänka sig att man vid de universitetsgemensamma verksamhetsdelarna där man sysslar med forskningsstöd och med finansieringsfrågor kommer att bli mer insatta göra den här frågan till sin och det tror jag bara är en fördel för verksamheten att den inte ligger bara på biblioteket för det blir ju snedvridet. Det är ju större risk att hamna i den här försvarstantstämpeln. Alltså jag tror på de högskolor och universitet där man har gått ut starkt nu den senaste tiden med policys där man har haft en ambition att förankra policyn neråt i organisationen och föra diskussionen kring det.

Frågan⁵⁶ om innehållet i högskolornas policydokument skulle i e-postintervjuerna ha formulerats om för att generera beskrivningar formulerade med informanternas egna ord. Nu valde två informanter att klistra in länken till policyn och en att klistra in policyns text som svar. Det medför att det inte finns särskilt mycket information om hur just informanterna tyder dokumentet i dessa tre högskolors fall. Informanterna som intervjuades ansikte mot ansikte hade inget val än att ge sin egen tydning av respektive dokument. Malmöinformantens beskrivning låter något mildare än formuleringen i själva policyn:

1. Forskande personal och doktorander vid Malmö högskola skall deponera en kopia av publicerat forskningsresultat i högskolans öppna digitala arkiv Malmö University Electronic Publishing (MUEP), såvida inte upphovsrättsliga skäl förhindrar detta.

(MAH, 2011b)

---

⁵⁶ (När infördes din högskolas policy/rekommendation?) Vad står det i den?

Informanten sammanfattar dokumentet på följande sätt:

B: Som forskande personal så har alla i uppdrag att undersöka möjligheterna för att göra sin forskning fritt tillgänglig och göra det om inte upphovsrättsliga skäl förhindrar det och man har i uppdrag att undersöka om det finns en likvärdig OA-tidskrift att publicera i istället för en traditionell om man kan säga det. Så att ganska brett.

I: Så tvånget är att göra sitt bästa.

B: Ja det kan man säga. Och sen så finns det en del som gäller publikationsserier alltså det som publiceras internt här, det ska också göras fritt tillgängligt.

Precis som i Högskolan Västs policydokument läggs här till ett steg: att man *skall deponera en kopia* blir i informantens sammanfattning *undersöka möjligheterna för att göra sin forskning fritt tillgänglig*. Medan policydokumentet helt klart uttrycker ett tvång bekräftar informanten att tvånget i praktiken framför allt handlar om att försöka göra sitt bästa, att visa att man har försökt. Precis som lagtexter vars uttolkning inte bara bestäms av förarbeten utan även av verkliga fall, är det dokumentets tolkning och användning i praktiken som är av intresse i detta sammanhang. Här har biblioteket en viktig roll i att hjälpa forskarna förstå hur de ska tolka dokumentet. Detta anser även Umeåinformanten vara en viktig uppgift för forskningsbibliotekarierna: ”Det finns vissa missförstånd, andra som är oroliga över vilka versioner de ska deponera o.s.v.” I Lund överensstämmer informanternas beskrivning av dokumentets innehåll bra med vad som verkligen står i det:

B2: Det är en rekommendation om att man i möjligaste mån ska stödja OA-tidsskrifter [...]

B1: [Börjar prata samtidigt] Och så står det ganska tydligt att det lägsta kravet för författaren vid val av kanal är att den ska tillåta parallellpublicering.

B2: Men så pratar den enbart om artiklar och det är ju det vanliga när man pratar om OA att man hamnar i en artikeldiskussion. Och det är klart, nu har tekniska utvecklingen gått ganska långt sedan 2005, men det är ju som sagt var mycket annat material också som man kan fundera kring.

Att beskrivningen inte avviker som den gör i Malmö kan bero på att det enbart handlar om en rekommendation i Lunds fall, och den kan knappt formuleras mildare.

Policydokumentets betydelse för bibliotekariernas arbete

Frågan om vilken betydelse policyn har för det egna arbetet besvaras av alla med stor betydelse. Umeåinformanten anser att den är en viktig del i informerandet av forskarna. Eventuella missförstånd behöver redas ut. En del av policyn som inte har börjat komma igång ännu är att varenda publikation ska finnas som fulltext i databasen. Detta anser informanten kommer att leda till mycket arbete för bibliotekarierna som har i uppdrag att undersöka om den inlagda fulltexten får vara synlig för alla eller inte. Stockholmsinformanten som främst arbetar med OA-frågor anser att policyn är väldigt viktig för hennes arbete. Vid Högskolan Väst och i Umeå skapar policyn en arbetsuppgift för bibliotekarien, i det här fallet granskningen av allt material som läggs in i databasen. I Lund ser man policydokumentet som något man kan referera till i diskussioner med forskare och inleda samtal med dessa. Även för forskare som inte i första hand publicerar sig i artikelform kan den vara en utgångspunkt för diskussioner. När det gäller annat material än artiklar diskuterar bibliotekarierna ofta ekonomiska rättigheter. De tar även upp Blaschkes (2010) argument att man inte orkar läsa en hel monografi online och att det därför inte alls behöva påverka försälj-

ningen av en monografi negativt om det samtidigt finns en OA-version. Informanterna i Lund konstaterar att det är förvånansvärt många som inte känner till rekommendationen och att det är de som får driva den hos doktoranderna. I Malmö anser informanten att frågan om uppföljning är intressant och hittills inte helt löst. Prefekten respektive dekanen ansvarar för att policyn efterlevs, något som biblioteket kan ge dem redskap för. Även malmöinformanten ser policyn som ett arbetsredskap att agera utifrån. Hon påpekar också att faktumet att rektorn står som avsändare ger styrka i argumentationen. Hon anser dessutom att uppföljningen av policyn måste skrivas in i fakulteternas verksamhetsplaner för att garantera att den inte faller i glömska och biblioteket blir den enda aktören som driver frågan. När det gäller uppföljning tror inte informanterna i Lund att det finns någon eftersom det enbart handlar om en rekommendation där. De anser sig stå på forskarnas sida och vill därför inte vara aktören som genomför uppföljningen heller. Redan nu menar de att biblioteket som instans förknippas med bibliometri och utvärdering lite för mycket.

Medvetenheten hos forskarna

När det gäller medvetenheten hos forskarna anser lundainformanterna att många inte är medvetna om policyn. Däremot menar de att medvetenheten om OA som fenomen har ökat, vilket de tror kan bero på finansiärernas växande krav, vilket också informanten i Stockholm förmodar. Hon tar upp pro-OA-argumentet om att forskning finansieras av skattemedel vilket även humanister enligt henne förstår, samtidigt som de kan se fördelarna med spridning och synlighet av den egna forskningen och högskolan de är verksamma på. Stockholm har en årlig OA-vecka där man erbjuder seminarier med internationella experter och praktiska workshops om OA-publicering. Andra medel för att öka medvetenheten om OA är ett eget nyhetsbrev och en bloggande forskningssamordnare. Malmöbibliotekarien tycker att det verkar som om forskarna är medvetna och positivt inställda till dokumentet. Förra året testade de att ha en OA-hjelpdesk under OA-veckan, men responsen hos forskarna var svag, vilket hon tyder som att informationsbehovet inte är lika stort som tidigare. Däremot tycker forskarna fortfarande om att diskutera och få hjälp i mindre grupper eller enskilt. Även hon anser att de flesta forskarna är medvetna om OA som fenomen numera. Umeåinformanten tror att det finns en stor variation i medvetenheten om policyn. Att öka den sker via informationsträffar, hemsidan och dagliga kontakter via mejl och telefon. Bibliotekarien vid Högskolan Väst misstänker att det är dåligt ställt med medvetenheten och hon nämner i första hand OA-informationsmaterialet på webbplatsen som strategi för att öka den.

Jämför man graden av tvång i policydokumenten som har fastställts i textanalysen ovan med vad bibliotekarierna säger om medvetenheten hos forskarna när det gäller OA och högskolans policy verkar det finnas ett samband. I Malmö och Stockholm, där dokumenten är mera tvingande, tycker informanterna att forskarna har bra koll. I Umeå, med sin policy som innehåller både tvång och rekommendationer tycker informanten att det finns en "stor variation". I Lund är det "förbluffande många" tycker en informant "som faktiskt inte alls känner till den här rekommendationen." Den andra informanten tillägger: "Det känns ju som om det är vi som driver det ute bland nya doktorander." Även bibliotekarien vid Högskolan Väst antar att det ser dåligt ut med medvetenheten. Det verkar som om det läggs mindre arbete på att sprida informationen om dokument som enbart är rekommendationer jämfört med om sådana som

innehåller ett visst mått av tvång från olika håll på högskolorna. Detta är i linje med Müllers (2010) påstående att forskarna är mindre medvetna om policydokument som enbart är rekommendationer. Detta antagande bekräftas även av informanternas observationer att medvetenheten om OA som fenomen har ökat sedan forskningsfinansierarna har börjat införa sina tvingande policydokument.

Policydokumenten, humanioraforskarna och bibliotekarieprofessionen

På frågan om publiceringsstöd tillhör en bibliotekaries uppgifter är svaren till viss del olika. Stockholmsinformanten tror att det är ett område som kommer att växa i framtiden. I Lund svarar båda informanter med ett bestämt ”Ja!”. Malmöinformanten anser att mycket i arbetet med publicering är bibliotekets ansvarsområde (katalogisering, bibliograferande, tillgängliggörande) och det finns mycket kompetens, vilket gör att det borde vara en självklar uppgift för biblioteket. Umeåinformanten tycker att det fungerar bra att uppgiften ligger på bibliotekarierna, men är inte säker om det borde vara en självklar bibliotekarieuppgift. Däremot anser han att kunskapen om databasen och informerandet om den är självklara uppgifter för biblioteket, eftersom databasen används för både utvärdering och medelstildelning vid högskolan. Tillgängliggörande och bevarande av forskningen är aspekter som av flera informanter nämns som anledningar till varför detta är en typisk uppgift för biblioteket. Informanten vid Högskolan Väst svarar ”Jej” och förklarar detta på följande sätt:

Ja, för att jag tycker det vore intressant och för att vi har en forskarskola, där vi kunde ge lite stöd, även för att kunna "lobba" lite mer för Open Access och dess fördelar. Nej, p.g.a. juridiska [sic!] frågor som kan komma upp. Och då tycker jag att det vore bättre att någon som har lite mer juridiska kunskaper eller någon som publicerar sig mycket, hjälper till med publiceringsstöd.

Att det kan vara en bra idé att ta in andra yrkesgrupper i biblioteket tycker även informanten i Stockholm. Det är intressant att de andra fyra informanterna inte ser de juridiska frågorna som ett problem att sköta som bibliotekarie. Malmöinformanten fastställer följande som svar på frågan om vilka kompetenser som krävs av en bibliotekarie: ”Och det får gärna vara en person som håller sig lite à jour med vad som händer att man på något sätt omvärldsbevakar för egen del, att man kompetensutvecklar sig.” Här speglas tydligt bilden av den anpassningsbara professionen som professionens historia under de senaste årtionden målar upp (jfr. Schreiber, 2006). Informanten både inser och ser nödvändigheten i att följa med i och anpassa sig efter utvecklingar i omvärlden. Hon fortsätter:

Och det är ju alltid en diskussion om det här med specialisering kontra generalisering men [...] att jag kan ge svar på frågor som forskare har ganska lätt för det ger ju också någon slags trovärdighet till att vi faktiskt kan hjälpa till och vi kan göra ett bra jobb tillsammans med dem - men man ska ju också känna till liksom förutsättningarna för Open access och vad det innebär så att man kan ge bra råd eller ge information om vad man tycker behövs göras när det gäller att driva frågorna.

Här uttrycks tydligt det som Sundin (2006) nämner som en förutsättning för att betraktas som en professionell expert. Det handlar om att skapa tillit hos användaren att kompetensen att lösa dennes problem finns hos bibliotekarien. Genom att visa att man är insatt i sådant som rör dem och samtidigt kan ge råd om det användaren har bett om hjälp med skapar denna trovärdighet och tillit. Stockholmsinformanten föreslår till exempel att jurister, informatörer och programmerare tas in utifrån och moti-

verar det med att forskningsbibliotek är stora organisationer som kan tjäna på att vara bemannade med människor från olika yrkeskategorier. Av bibliotekarierna krävs det enligt henne ”goda IT-kunskaper, god kännedom om vetenskaplig kommunikation och dess förändring, infrastrukturer inom olika ämnesområden”. Kompetenser som krävs av en forskningsbibliotekarie idag är enligt Högskolan-Väst-informanten bibliometri och kunskaper om hur publicering går till. Även Umeå-informanten anser att insyn i forskningens villkor och kommunikation och kanske även hur detta skiljer sig mellan olika ämnen är en viktig kompetens hos en forskningsbibliotekarie. Han tycker att det är svårt att peka ut enskilda uppgifter eftersom detta varierar mycket beroende på vilken roll man har på biblioteket. Även informanterna i Lund är inne på detta. Den ena säger att hon respekterar att olika bibliotekarier har olika intresseområden, men att någon borde finnas som arbetar med publiceringsstöd. Och alla borde ha ett hum om hur det går till. En anledning till varför publiceringsstöd är en självklar biblioteksuppgift är enligt informanterna är att det finns en kompetens om olika materialtyper och informationsvägar, samt bibliografisk kompetens. Kompetenser som behövs enligt dem är, utöver de som nämns som anledning till varför bibliotekarierna ska arbeta med publiceringsstöd, en kunskap om hur forskarna arbetar och hur forskningsprocessen går till. Malmöinformanten tycker att kompetenser som krävs av en forskningsbibliotekarie idag är att kunna bemöta människor på rätt sätt, att känna till förutsättningarna för OA, att aktivt omvärldsbevaka och utveckla sina kompetenser. Biblioteket borde enligt henne ha i åtanke vilka kompetenser som kan behövas de närmaste åren när det anställs nya människor samt se till att ge sina medarbetare möjlighet till kompetensutveckling. Det finns med andra ord en medvetenhet om behovet att omvärldsbevaka och följa med och anpassa sig efter den samhällsliga och tekniska utvecklingen – och att medverka i att driva den framåt.

Strategier som nämns för arbetet med humanister och OA är information på webbplatsen, doktorandundervisning och aktivt informerande (Högskolan Väst), ett ihållande informerande och argumenterande för OA och att försöka medverka till att OA-publicering blir normal för monografier också (Stockholm), att i olika perioder satsa på att sätta sig in i olika ämnen (Malmö), att vara inne i verksamheten och ha en helhetssyn (Lund). Informanten i Umeå är inte helt säker på vilka strategier som är bra i sammanhanget, men han tror på ett nära samarbete och en dialog med forskarna. Även att inspireras av hur man gör i andra ämnen, vid andra lärosäten och i andra länder kan vara en bra idé.

Framtiden

Svaren tyder på att arbetet med policydokumenten vid många av högskolorna inte är avslutat, utan att man fortfarande försöker hitta rätt formuleringar och rutiner. Lund och även Örebro håller medan denna uppsats skrivs på med att utarbeta mera tvingande policies. Malmö utarbetar strategier för uppföljning. Ett önskemål från Malmö-informanten är att mer av OA-arbetet än idag ska ske centralt på nationell nivå.

Diskussion och slutsatser

Målet med denna uppsats har varit att undersöka hur OA-policydokument som har införts vid svenska högskolor i sin formulering relaterar till humanioraforskarens publiceringsvanor och vilken betydelse detta i sin tur har för de forskningsbibliotekarier som arbetar med publiceringsstöd mot dessa forskare. Detta undersöktes genom att analysera policydokumenten vid fem svenska högskolor med hjälp av brukstextanalys och genom en intervjustudie med de bibliotekarier vid dessa högskolor som arbetar med publiceringsstöd närmast humanioraforskarna. Dessa två delar ska nu kopplas ihop med varandra och med teori och tidigare forskning för att besvara forskningsfrågorna som ställdes i anslutning till bakgrunds- och forskningsöversikten.

Hur ser OA-policys ut vid svenska högskolor idag och hur relaterar de till humanioraforskarnas publiceringsformer?

Trots att policydokumenten vid de undersökta högskolorna tillhör samma genre, har tillkommit av samma anledning och med samma mål skiljer de sig i sin karaktär som textanalysen visar. Det förekommer allt ifrån Malmös tvingande policy som gäller allt publicerat material till Högskolan Västs uppmaning att *överväga* publicering i fritt tillgängliga tidskrifter. Som samtalet med Malmöinformanten visade är dock även Malmö högskolans policy inte lika kategorisk som den ger sken av. Det finns utrymme för undantag. Något som kännetecknar policydokumenten, liksom viktiga deklarerationer som BOAI, är att fokus ofta ligger på internationell artikelpublicering, vilket inte stämmer överens med många humanioraforskarens vetenskapliga kommunikation. Humanistiska forskare i många ämnen publicerar istället i form av monografier eller bokkapitel (jfr. Myrdal, 2009). Eftersom humanistiska publikationer dessutom ofta riktar sig till en bredare publik än bara andra forskare inom samma ämne kan det i många fall finnas ekonomiska vinstintressen i publicerade monografier. Även i humanvetenskapliga ämnen som publicerar sig i artikelform i internationella tidskrifter finns det ofta inte samma tillgång till ansedda OA-tidskrifter som det finns i många naturvetenskapliga ämnen. *Peer-review*-granskning av artiklar, som brukar vara en central del i OA-deklarerationer, är dessutom mindre vanligt inom humaniora som istället använder sig av kvalitetsgranskning genom redaktioner eller recensioner. Det blir tydligt att det var STM-ämnenas företrädare som från början utformade OA-dokumentet (jfr. Herb, 2012). Formuleringar har levt vidare.

Malmös policy, det enda policydokumentet i studien som omfattar ett OA-tvång för alla publiceringsformer, lämnar större utrymme för undantag när det gäller monografier än artiklar. Detta kan bero på en medvetenhet om ovan nämnda vinstintressen, men även om att förlagen ofta inte ens har någon policy när det gäller parallellpubli-

cering (jfr. Bernhardsson, 2011). Undantag lämnas också hos alla högskolor om det visar sig att *impact factor* i en kommersiell tidskrift är högre än en OA-tidskrifts. Här tas det hänsyn till spelreglerna inom olika ämnen. OA ska inte ske till varje pris, en forskares meriteringsprocess förblir den faktorn som innehar högst prioritet. Förändringar får istället ske genom att påverka förlag och allmänhet. I många andra policydokument nämns för många humanister typiska publikationssätt inte överhuvudtaget, vilket lämnar frågan hur arbetet med OA ska ske gentemot dessa forskare. Hursomhelst kräver detta faktum en medvetenhet hos bibliotekarierna om att skillnader överhuvudtaget existerar och om hur dessa ser ut.

Att informanterna i Lund konstaterar att de ibland ses som OA-ansikten som bara vill åt forskarnas texter är ett tecken på att OA inte enbart betraktas som positivt av alla, även om få är lika skeptiska som Jochum (2009). Som beskrivit i *Bakgrund- och forskningsöversikt* finns det inte endast argument för utan även sådana emot OA. Precis som lundainformanterna uttrycker måste bilden som förmedlas av OA vara nyanserad och ta hänsyn till forskarens epistemiska kultur om man som förespråkare vill vara trovärdig.

Vad betyder policydokumenten för forskningsbibliotekariernas arbete?

Det finns två strategier för arbetet med policydokumenten som används av informanterna i denna studie. Antingen koncentreras man sig på det som faktiskt nämns i policyn, eller så används policyn för att starta en dialog om OA med forskarna. I Malmö och Umeå, där dokumentet alltså omfattar fulltextregistrering av all form av publicering är det biblioteket som kontrollerar om en publikation kan ligga öppet tillgängligt för alla. Åtminstone i Umeå sker detta inte i dialog med forskarna utan det är bibliotekarien som tar över ansvaret för att undersöka upphovsrättsliga frågor. Frågan är då hur och om medvetenheten hos forskarna påverkas när det gäller OA och policyn. Behöver man inte sköta processen själv finns det inget starkt behov att sätta sig in i problematiken heller. I Lund, där policydokumentet enbart är en rekommendation som dessutom endast omfattar artiklar har man valt en helt annan strategi. Även om dokumentet inte ens tvingar monografiförfattare till att OA-publicera används det som utgångspunkt för en diskussion om fenomenet OA i sig. Det finns en passus i dokumentet, som visserligen också begränsar sig till artikelpublicering, men där det ges uttryck för visionen att Lunds universitet ska verka för att förlagen övergår till en modell som innebär eller möjliggör fritt tillgänglig publicering. Att propagera användandet av det institutionella arkivet och OA är enligt Crawford (2011) en viktig uppgift för forskningsbibliotekarier. En medvetenhet hos forskarna kommer i slutändan att bidra till en förankring av OA-strävanden och -policydokumenten i högskolan som organisation.

Nya policydokument ger upphov till nya eller utökade arbetsuppgifter vilket leder till att professionens kompetenser måste definieras om. Detta måste i sin tur kommuniceras till yttervärlden, om låntagarna, i det här fallet humanioraforskarna, överhuvudtaget ska ha en chans att veta vilka problem de kan få hjälp med på biblioteket. Som studien visar är strategierna för denna kommunikation av kompetenser delvis desam-

ma och delvis olika vid de olika högskolorna. På alla fem lärosäten används digital kommunikation i marknadsföringssyften, precis som i Sundins (2005) studie. Även själva policydokumenten kan hittas på bibliotekens webbplatser. Vid alla högskolor har policydokumentens tillkomst medfört en starkare satsning på de institutionella arkiven. Informanterna vid alla fem högskolor arbetar med att granska materialet som läggs in i dessa. För vissa informanter är detta till och med den huvudsakliga arbetsuppgiften. Detta medför krav på både nya och gamla kompetenser hos bibliotekarierna. Till de gamla kan t.ex. hantering av bibliografisk data, IT-kunskaper eller katalogisering räknas. Nya kompetenser som krävs i samband med policydokumenten och parallellpublicering är framför allt en expertis inom upphovsrätt och forskarnas vetenskapliga kommunikationsvägar och hur dessa skiljer sig inom olika ämnen. Som malmöinformanten konstaterar krävs det också en viss social kompetens i interaktionen med forskarna.

Det finns en oenighet om huruvida man ska hämta in vissa kompetenser utifrån genom att anställa experter från andra yrken eller om det fungerar att kompetensutveckla den befintliga bibliotekspersonalen. Två av informanterna uttrycker att juridiska frågor borde skötas av jurister. Det kan tydas som uttryck för stor respekt för juridiken och ett tecken på bristande tillit i att man själv eller ens kollegor kan skaffa sig den kompetensen som krävs. Att majoriteten av informanterna inte ger uttryck för att ha svårigheter med de juridiska bitarna må vara ett tecken på att man inte nödvändigtvis måste hämta in kompetensen utifrån, utan att det kan räcka med att vidareutbilda bibliotekarierna och därmed utveckla professionens kompetensprofil. Att på så sätt utöka gränserna för professionens expertis är ett försök att hävda sig som profession. I och med att användarna idag kan göra mycket själva som biblioteket gjorde åt dem för ett par årtionden sedan har yrkesutövarna tvingats att justera sin expertis för att inte anses vara överflödiga (jfr. Fournier, 2000, s. 68). Inom bibliotekarieprofessionen har man, som det beskrivs i bakgrundsavsnittet, lyckats med att anpassa sig till förändringar i den tekniska och samhällsliga utvecklingen (jfr. Schreiber, 2006). Detta arbete fortsätter. Att man inom professionen i större utsträckning har börjat analysera och värdera informationskällor och användarnas behov har lett till att man har kunnat identifiera och skapa nya arbetsuppgifter och kompetenser därmed bevarat sin status (Kåring Wagman, 2008, s. 24). Bibliotekarieutbildningen idag börjas ofta med en kandidatexamen i ett valfritt ämne som sedan byggs på med en biblioteks- och informationsvetenskaplig examen på avancerad nivå. Denna utbildning ger å ena sidan just de analytiska färdigheter som krävs för att utveckla professionen utifrån tekniska förändringar och användarnas behov. Å andra sidan är det troligt att en del blivande bibliotekarierna har skaffat sig en viss juridisk kompetens under sin grundutbildning, eller att de skaffar sig denna under biblioteks- och informationsvetenskapsutbildningen⁵⁷. Ser man på utvecklingen av professionen visar sig tydligt att det just är faktumet att bibliotekariekåren har lyckats anpassa sig efter förändringar i samhället och teknikutvecklingen som har gjort att yrket fortfarande har en självklar ställning i samhället. Denna anpassning sker på olika sätt – å ena sidan genom att yrkesutbildningen utvecklas och frambringa nya yrkesutövare som är utrustade med kompetenser som krävs just när de blir färdiga med sin utbildning och å andra sidan genom att

---

⁵⁷ I vissa fall (t.ex. i Lund) ges det exempelvis möjlighet till att få en introduktion i immateriella rättigheter.

man som yrkesverksam omvärldsbevakar, analyserar och kompetensutvecklar sig vilket flera informanter i studien anser är viktigt om man arbetar som forskningsbibliotekarie idag (jfr. Petersson et.al., 2011). Man får inte se kompetens som något statiskt som inte kan utvecklas, då har man ingen chans att följa med i utvecklingen.

En annan intressant fråga i detta sammanhang är om alla kompetenser måste finnas hos alla bibliotekarier. Flera informanter konstaterar att det ofta sker en viss specialisering i praktiken. En informant i Lund anser att man ändå borde ha ett hum om t.ex. OA eller publiceringsstöd, även om man inte har detta som huvuduppgift och detta gäller även andra arbetsuppgifter som t.ex. katalogisering. En specialisering har tydliga fördelar eftersom den tillåter att man skaffa sig just den expertisen som krävs för att användarna ska känna tillit till sin bibliotekarie. Den får dock inte leda till att man tappar överblicken över verksamheten i stort. En fördelning av arbetsuppgifter är rentav nödvändigt eftersom alla inte kan hinna sätta sig in i allt. Även Crawford (2011) tycker att t.ex. omvärldsbevakningen med fördel fördelas mellan bibliotekarierna för att kunna täcka fler områden och källor.

Policydokumenten påverkar inte bara bibliotekariernas arbetsuppgifter utan tjänar även som verktyg och utgångspunkt för diskussioner med forskarna. De används som medel för att medvetandegöra forskarna om OA och därmed förknippade frågor som tillgänglig- och synlighet av forskning. I detta sammanhang spelar även dokumentens avsändare en stor roll. Som studien visar står i alla fem fallen rektorn som avsändare, trots att det i praktiken till stor del var biblioteket som drev tillkomsten och formuleringen av dokumenten. Detta leder till att dokumenten förankras inom organisationen. Rektorn som den högst uppsatta personen i universitetets ledning ger dokumenten en status som de inte hade innehaft med biblioteket som avsändare.

Vilken roll spelar forskningsbibliotekarierna i humanioraforskarnas kommunikationspraktiker och vad innebär det för deras yrke?

Arbetet med det institutionella arkivet är vid alla fem högskolor en viktig uppgift eller till och med huvuduppgiften för informanterna i denna studie. Många har dessutom ett ämnesbibliotekarieansvar. Arbetsuppgifterna utöver detta skiljer sig. Faktorer som påverkar detta är för det första om högskolans policydokument är tvingande eller ej. Malmöinformanten t.ex., som arbetar med en tvingande policy som gäller för alla typer av publicerat material, lägger en stor del av sin arbetstid på att granska materialet som läggs in i databasen. Detsamma gäller informanten i Umeå där en kopia av allt material sparas i arkivet och efter bibliotekets upphovsrättsgranskning görs det eller görs det inte tillgängligt för allmänheten. Antagligen är mängden material som ska granskas där policyn endast berör vissa typer av material och/eller enbart är en rekommendation något mindre per forskare. Den andra faktorn är om det finns avsatt tid för att arbeta med aktivt forskarstöd. En skillnad mellan organisationerna där huvudfokus ligger på arbetet med systemen och dem där mycket tid läggs på kontakt med forskarna är inte minst hur expertisen hos bibliotekarien som arbetar med forskarstöd är tänkt att se ut. I det första fallet handlar det framför allt om systemtekniska och juridiska kompetenser, medan bibliotekarierna i det andra fallet därutöver måste inneha

sociala kompetenser och kunna i alla fall de delarna av forskarnas epistemiska kulturer som rör vetenskaplig kommunikation. Det leder till att bilden av bibliotekarien som arbetar med publikationsstöd ser lite olika ut vid olika organisationer.

Även närheten till forskarna kan spela in på hur de enskilda forskningsbibliotekarierna arbetar med publiceringsstöd: Ses man av forskarna som inte enbart expert på publicering, utan också som någon som är insatt i deras epistemiska kulturer underlättas kontakten. Det är viktigt att känna sig förstådd när man söker hjälp. Att endast arbeta mot ett utvalt antal ämnen medför även större möjligheter till personliga kontakter och till ett deltagande i ämneskonferenser och andra fakultetsinterna möten. Lundainformanterna t.ex. ser sig som diskussionspartner för forskarna och är en naturlig del i mångas publiceringsprocess. Detta arbetssätt är ett tydligt uttryck för bibliotekarieyrket som relationsprofession som Kåring Wagman (2008, s. 10) beskriver det. Precis som det stödet som t.ex. Umeå ger med att granska upphovsrätsfrågor åt forskarna, befriar bibliotekariernas stöd dessa från åtaganden som de kanske inte alltid känner att de hinner med själva. Rollen som diskussionspartner ger bibliotekarierna möjlighet att samtidigt som de hjälper forskarna i sin vetenskapliga kommunikation sprida kunskap om tankarna bakom strävandet efter fri tillgänglighet av forskningspublikationer, vilket det passiva stödet i Umeå inte kan föra med sig. Där är det, precis som Bernius & Hanauske (2007, s. 458) påstår, just bibliotekarierna som står för den största delen av arkiveringen, vilket gör att forskarna inte behöver sätta sig in i hur denna fungerar. I Lund å andra sidan bidrar bibliotekarierna till ett kunskaps-genererande hos forskarna om deras vetenskapliga kommunikation. Speciellt med tanke på att viktig forskning inom humaniora inte är representerat i t.ex. WoS, databasen som används för att bestämma hur forskningsmedel fördelas (jfr. Bernhardsson, 2011; Hellqvist, 2008), är det viktigt att känna till alternativa sätt att synliggöra den egna forskningen.

När det gäller bibliotekariernas egna kunskapsgenererande praktiker är arbetet med respektive publikationsdatabas en strategi som används av alla informanter. Informanterna som arbetar med aktivt stöd har fler sådana praktiker och de som arbetar med utvalda ämnen har ännu fler möjligheter. Andra exempel på sådana strategier är t.ex. samtal med forskarna och prefekter, deltagande i forskningsstrategiska dagar och institutionsmöten, konferenser och personliga nätverk som kan användas för att samla kunskap. Arbetar man med ett begränsat antal ämnen hinner man dessutom sätta sig in i respektive forskarnas epistemiska kulturer. Detta leder i sin tur till att man kan ge bättre stöd med riktade råd. Detta förstärker i sin tur tilliten hos användarna i bibliotekariernas kompetens.

Några slutsatser och framtida forskning

Majoriteten av högskolorna i denna studie tillämpar av olika anledningar ett arbetssätt där ett e-publikationsteam arbetar mot alla ämnen. Vid de små högskolorna sker detta av praktiska skäl – det finns inte tillräckligt många forskare eller bibliotekarier för att kunna jobba mot enskilda ämnen istället. Intressant är dock att även ett stort universitet som Stockholm har gått över till detta system från att liksom Lund ha riktat sig mot ett avgränsat antal ämnen tidigare. Arbetsgrupper sätts ihop utifrån arbetsupp-

gifter, men kanske är det ändå en bra idé att begränsa antalet ämnen man jobbar mot för att möjliggöra en bättre kontakt och ge bibliotekarierna tid att sätta sig in i hur forskarna arbetar, vilket är helt olika i olika ämnen som ovan beskrivet. Detta är desto viktigare när policydokumenten, som i fallet för humaniora, ofta inte ens speglar den verklighet forskarna befinner sig i. På så sätt kan man komma med råd anpassade efter rådande regler inom forskarnas epistemiska kulturer och undvika en omedveten normalisering av olika forskargrupperns egenheter i publiceringen.

Det är tydligt att man inom bibliotekarieprofessionen, i det här fallet forskningsbibliotekariernas professionella kultur, har varit bra på att följa med förändringar i tiden och att omdefiniera sin expertis när det behövdes genom att omvärldsbevaka och analysera användarnas behov och utveckla sin egen kompetens. Detta sker både inom yrkeslivet och genom att utveckla utbildningen. Hittills verkar man också ha lyckats med att förmedla detta till sina potentiella användare, vilket är en viktig förutsättning för att professionen inte ska uppfattas som överflödigt. Ingen människa vänder sig till en expert när hon inte vet vad denne har för kompetenser. Speciellt i bibliotekariernas fall, där teknisk utveckling har gjort att vem som helst numera lätt kan hitta information, vilket förr har varit bibliotekets expertisområde, är detta av största vikt.

De undersökta policydokumenten är olika i sin grad av tvång, men det som förenar de flesta av dem är att de inte tar hänsyn till många humanioraforskarens publiceringsvanor. En strategi att arbeta med detta är att ändå använda dokumenten som utgångspunkt för en diskussion med forskarna om fritt tillgängligt publicerande och samtidigt verka för att man tar hänsyn till humanisterna i kommande OA-diskussioner och -dokument. På så sätt kan man bidra till att OA blir vanligare och mera självklar även inom humaniorapublicering och att humanisternas publicering inte glöms bort i OA-diskussioner.

Även om många forskare idag enligt informanterna har bra koll på vad OA innebär är det sämre ställt med medvetenheten om policydokumenten – framför allt där det enbart handlar om rekommendationer. Detta kan lösas på två sätt, å ena sidan genom att skapa mera tvingande policydokument och å andra sidan genom att lägga mer resurser på att informera forskarna, speciellt vid de högskolorna som har rekommendationer. Ju fler forskare som är medvetna om vad OA innebär och var fördelarna, och nackdelarna, ligger, desto större är sannolikheten att mycket forskning görs fritt tillgängligt. Ju mer forskning som är fritt tillgängligt, desto enklare blir det för biblioteken att bevara, synlig- och tillgängliggöra forskningspublikationer vid den egna högskolan och därmed verka för att tredje uppgiften uppfylls. Ju fler högskolor som tillgängliggör sin forskning desto lättare blir det för biblioteken att tillhandahålla material. En bred acceptans av OA som publiceringsform leder i slutändan till att makten över publikationerna återtas från förlagen och att tidskriftskrisen motverkas. Om det leder till att högskolorna sparar pengar eller ej återstår att se.

Även högskolorna som inte har undersökts här bidrar till bilden av policydokumentlandskapet i Sverige idag. Det finns både stora universitet och små högskolor som inte har en egen OA-policy, utan där biblioteken hänvisar till forskningsfinansiärernas dokument. Det är just dessa som även enligt ett flertal av informanterna i denna studie

har lett till att medvetenheten om vad OA innebär har ökat bland forskarna de senaste åren. Att vi inte har uppnått status quo visar t.ex. att man både i Lund och Örebro arbetar på nya policydokument just nu. Det är inte omöjligt att fler högskolor följer SUHF:s rekommendation och skapar egna policydokument i framtiden. Det kommer att bli intressant att se huruvida nya dokument följer gamla mönster eller om det sker en anpassning till en större ämnesbredd och till publikationsformer som inte alltid tas hänsyn till idag.

I ramen för denna uppsats har det inte varit möjligt att undersöka både bibliotekariernas och forskarnas perspektiv när det gäller OA-policydokument, humaniora och forskningsbiblioteken. Det hade varit intressant att studera forskarnas sida också. En annan intressant fråga hade varit hur bibliotekarier som arbetar mot STM-ämnen påverkas av OA-policydokument. Ytterligare en fråga som denna undersökning har blivit synlig under denna studie är huruvida bibliotekarieprofessionen påverkas om kompetenser hämtas in utifrån eller om man väljer att kompetensutvecklar bibliotekarierna själva. Även frågan om vad som egentligen krävs för att ett publicerat forskningsresultat ska kunna kallas OA kräver fortsatta diskussioner.

Källor

Ahrne, G. & Svensson, P. (red.)(2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Almerud, P. (2000). *Biblioteken, bibliotekarien och professionen: en rapport från fyra nordiska länder*. Nacka: DIK-förbundet.

Antelman, K. (2004). Do Open Access Articles Have a Greater Research Impact? *College & Research Libraries News. American Library Association*, vol 65(5), pp. 372-382. Tillgänglig: <http://crl.acrl.org/content/65/5/372.full.pdf> [2012-04-14].

Bauer, B. (2006). Kommerzielle Open Access Publishing-Geschäftsmodelle auf dem Prüfstand: ökonomische Zwischenbilanz der "Gold Road to Open Access" an drei österreichischen Universitäten. *GMS Medizin – Bibliothek – Information*, vol. 6(3):Doc32. Tillgänglig: <http://www.egms.de/static/de/journals/mbi/2007-6/mbi000050.shtml> [2012-04-12].

Bernius, S. & Hanauske, M. (2007). Open Access. *Wirtschaftsinformatik*, vol. 49(6), pp. 456-459. Tillgänglig: <http://www.wiwi.de/publikationen/WISchlagwortOpenAccess2494.pdf> [2012-04-14].

Bernhardsson, K. (2011). *Ny strategi för vetenskaplig bokpublicering vid Lunds universitet: två förslag till en bättre publiceringsverksamhet vid Område HT och vid Lunds universitet. Rapport från projektet HT-områdets bokpubliceringar*. Lund: Lunds universitet, Området för humaniora och teologi. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=2278649&fileId=2278655> [2012-04-03].

Blaschke, Olaf (2010). Vom Papier zum Pixel? Das geistes- und kulturwissenschaftliche Buch im digitalen Zeitalter. I Gasteiner, Martin & Haber, Peter (red.). *Digitale Arbeitstechniken für Geistes- und Kulturwissenschaften*. Wien/Köln/Weimar: Böhlau. [UTB 3157].

[BOAI, 2002] - Open Society Institute (2002). *Budapest Open Access Initiative*. Tillgänglig: <http://www.soros.org/openaccess> [2012-01-06].

Borgman, C. L. (2007). *Scholarship in the digital age: Information, infrastructure, and the Internet*. Cambridge: The Massachusetts Institute of Technology Press.

Brinker, K. (1997). *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in die Grundbegriffe und Methoden. 4. durchgesehene und erweiterte Auflage.* Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Crawford, W. (2011). *Open Access. What you need to know.* Chicago: American Library Association.

[DFG, 2005] Deutsche Forschungsgemeinschaft (2005). *Publikationsstrategien im Wandel? Ergebnisse einer Umfrage zum Publikations- und Rezeptionsverhalten unter besonderer Berücksichtigung von Open Access.* Weinheim: Wiley-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA. Tillgänglig: http://www.dfg.de/dfg_profil/evaluation_statistik/programm_evaluation/studien/studie_publicationsstrategien/index.html [2012-04-10].

Dusollier, S. (2010). *Scoping study on copyright and related rights and the public domain.* WIPO. Tillgänglig: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/cdip_4/cdip_4_3_rev_study_inf_1.pdf [2012-01-16].

Eriksson, C. & Zetterlund, A. (2008). Den svenska biblioteksgeografin. *Svensk biblioteksforskning, vol 17(1)*, pp. 1-25.

Eslon, Marie & Ljungdahl, Maria (2006). *Vad gör de egentligen? En undersökning av bibliotekariers arbetsuppgifter.* Magisteruppsats vid BHS. Tillgänglig: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1500/1/06-85.pdf> [2012-04-14].

Evans, J. A. & Reimer, J. (2009). Open Access and Global Participation in Science. *Science, vol. 323(5917)*, p. 1025.

Eysenbach, G. (2006). Citation Advantage of Open Access Articles. *PLoS Biol, vol. 4(5)*, pp. 692-98. Tillgänglig: <http://www.plosbiology.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pbio.0040157> [2012-01-07].

Forgó, Nikolaus & Amini, Seyavash (2010). Urheberrecht für die Geisteswissenschaften. I Gasteiner, Martin & Haber, Peter (red.). *Digitale Arbeitstechniken für Geistes- und Kulturwissenschaften.* Wien/Köln/Weimar: Böhlau. [UTB 3157].

Fournier, V. (2000). Boundary work and the (un)making of the professions. I Malin, Nigel: *Professionalism, boundaries and the workplace.* New York: Routledge.

Guédon, J.-C. (2004). The "Green" and "Gold" Roads to Open Access: The Case for Mixing and Matching. *Serials Review, vol. 30(4)*, pp. 315–328.

Haider, J. (2008). *Open Access and Closed Discourses. Constructing Open Access as a ,Development‘ Issue.* London: City University.

Hansson, J. (2001). Biblioteken som problemområde i biblioteks- och informationsvetenskap. *Tidskrift för dokumentation*, vol 56(3), pp. 81-88.

Harnad, S., Brody, T., Vallieres, F., Carr, L., Hitchcock, S., Gingras, Y., Oppenheim, C., Hajjem, C., & Hilf, E. (2004). The Access/Impact Problem and the Green and Gold Roads to Open Access: An Update. *Serials Review* 34, pp. 36-40.

Hellqvist B. [numera Hammarfelt] (2008). Bibliometri och humaniora: en relationsanalys, *Infotrend*, vol. 63(3), s. 59-66. Tillgänglig: <http://www.sfis.nu/sites/default/files/dokument/infotrend/2008/bibliometri308.pdf> [2012-04-19].

Hellspong, L. & Ledin, P. (1997): *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Herb, U. (2012). Offenheit und wissenschaftliche Werke: Open Access, Open Review, Open Metrics, Open Science & Open Knowledge. I Herb, U. (red.). *Open Initiatives: Offenheit in der digitalen Welt und Wissenschaft*. Saarbrücken: universaar. [Saarbrücker Schriften zur Informationswissenschaft].

Himma, K. E. (2008). The justification of intellectual property: Contemporary philosophical disputes. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 59(7).

[HV, 2010] Höskolan Väst (2010). *Rektorsbeslut. Elektronisk publicering_av_rapporter_avhandlingar_uppsatser.pdf*. Tillgänglig: http://www2.bibliotek.hv.se/public/Elektronisk_publicering_av_rapporter_avhandlingar_uppsatser.pdf [2012-04-07].

[HV, 2011] Höskolan Väst (2011). *Bibliotek. Målgruppsidor. Forskare/anställdinfo. Kort information för forskare och anställda*. Tillgänglig: http://www.bibliotek.hv.se/extra/pod/?action=pod_show&id=1040&module_instance=1 [2012-04-07].

[HV, 2012a] Höskolan Väst (2012). *Bibliotek. Plugga & skriva. E-publicera i DiVA*. Tillgänglig: http://www.bibliotek.hv.se/extra/pod/?id=1178&module_instance=1&action=pod_show [2012-04-07].

[HV, 2012b] Höskolan Väst (2012). *Forskning. Forskare. Humaniora*. Tillgänglig: http://www.hv.se/extra/pod/?action=pod_show&id=499&module_instance=3 [2012-04-22].

Högskoleverket (2012). *Den svenska högskolan. Universitet och högskolor. Adresslista i bokstavsordning*. Tillgänglig: <http://www.hsv.se/densvenskahogskolan/universitetochhogskolor/adresslistaibokstavsordning.4.539a949110f3d5914ec800062390.html> [2012-04-12].

Jochum, U. (2009). *"Open Access". Zur Korrektur einiger populärer Annahmen.* Göttingen: Wallstein.

Justitiedepartementet (2005). *Upphovsrätt. Information om rättsreglerna.* Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/26/85/146cfc2.pdf> [2012-04-14].

Kjellberg, S. (2010). *Forskarbloggar: Vetenskaplig kommunikation och kunskapsproduktion i bloggösfären.* Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1664543&fileId=1668824> [2012-04-03].

Kjørup, Søren (2009): *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori. Andra upplagan.* Lund: Studentlitteratur.

Kline Pope, B. & Kannan, P. K. (2003). *An Evaluation Study of the National Academies Press's E-Publishing Initiatives. Final Report. January 31, 2003. Public Version.* Tillgänglig: http://www.aaupnet.org/images/stories/data/nap/final_public.pdf [2012-04-14].

Knorr-Cetina, K. (1999). *Epistemic cultures: how the sciences make knowledge.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Kvale, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.

Kåring Wagman, Anna (2008). *Bibliotekarien och professionen – en forskningsöversikt.* Svensk Biblioteksforening. <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2011/08/Professionen2.pdf> [2012-05-20].

Lawrence, S. (2001). Free online availability substantially increases a paper's impact. *Nature* 411, pp. 521-22.

Lindh, K. & Wiklund, G. (2010). *Open access för humanister och rättsvetare. En kartläggning av publiceringspolicy och praxis inom nordisk utgivning. Slutrapport.* Lund: Lunds universitet, Inst. för kulturvetenskaper. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1578796&fileId=1578798> [2012-02-03].

[LUB, 2011] Lunds universitets bibliotek (2011): *Publicera.* Tillgänglig: <http://www.lub.lu.se/publicera/publicera.html> [2012-02-03].

Lunds universitet (2005). *Universitetets forskning ska bli mer tillgänglig. Pressmeddelanden. Universitetsövergripande.* Tillgänglig: http://www.lu.se/o.o.i.s?id=1383&visa=pm&pm_id=395 [2012-01-06].

Lunds universitet (2007). *Registrering av vetenskapliga publikationer*. Tillgänglig: http://www.lub.lu.se/fileadmin/user_upload/pdf/rektorsbeslut_obl_reg_sign.pdf [2012-04-14].

[MAH, 2011a] Malmö högskola (2011). Start. Bibliotek. E-publicering/MUEP. Tillgänglig: <http://mah.se/Bibliotek/E-publicering/> [2012-04-07].

[MAH, 2011b] Malmö högskola (2011). Start. Bibliotek. E-publicering/MUEP. Forskarpublikering i MUEP. Open access. Open access-policy vid Malmö högskola. Tillgänglig: <http://mah.se/Bibliotek/E-publicering/Forskarpublikering-i-MUEP/Open-Access/OA-policy-pressmeddelande-2011/> [2012-04-07].

Max Planck Gesellschaft (2003). *Open Access an der Max Planck Gesellschaft. Berliner Erklärung*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://oa.mpg.de/lang/de/berlin-prozess/berliner-erklarung/> [2012-01-06].

Meyer, Emanuel (2010). Ergänzung zu Urheberrecht für die Geisteswissenschaften. I Gasteiner, Martin & Haber, Peter (red.). *Digitale Arbeitstechniken für Geistes- und Kulturwissenschaften*. Wien/Köln/Weimar: Böhlau. [UTB 3157].

Moring, Camilla & Hedman, Jenny (2006): At blive bibliotekar – om læring og udvikling af professionsidentitet i uddannelse og praksis. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.): *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Köpenhamn: Forlaget Samfundslitteratur, pp. 97-118.

Müller, Uwe (2010). Open Access. Eine Bestandsaufnahme. I Gasteiner, Martin & Haber, Peter (red.). *Digitale Arbeitstechniken für Geistes- und Kulturwissenschaften*. Wien/Köln/Weimar: Böhlau. [UTB 3157].

Myrdal, J. (2009). *Spelets regler i vetenskapens hantverk: om humanvetenskap och naturvetenskap*. Stockholm: Natur & kultur.

Nariani, R. & Fernandez L. (2012). Open Access Publishing: What Authors Want. *College & Research Libraries*, vol. 73 (2), pp. 182-195.

Neumann, J. (2006). Auf dem Weg zu einem Open-Access-Geschäftsmodell – Erfahrungsbericht German Medical Science. I *Open Source Jahrbuch 2006*. Berlin: Lehmanns Media, pp. 319-336. Tillgänglig: <http://www.anisation.org/fileadmin/anisation.org/dateien/neumann-gms.pdf> [2012-01-07].

Ogburn, J. L. (2011). Lifelong learning requires lifelong access: Reflections on the ACRL Plan for Excellence, *College & Research Libraries News*, vol. 72(9), pp. 514-15.

Petersson, C., Rydell, B., Sjögren, L., Söderbäck, A., Takala, A.-S. & Åkerberg, A. (2011) *Rapport från arbetsgruppen om bibliotekariens framtida yrkeskompetens*. Tillgänglig:

http://www.dik.se/sites/dik.se/files/attachments/rapport_bibliotekariens_yrkeskompetens_slutgiltig.pdf [2012-05-18].

[ROARMAP, 2012] *ROARMAP: Registry of Open Access Repositories Mandatory Archiving Policies*. Tillgänglig: <http://roarmap.eprints.org/> [2012-04-07].

Schmidt, Birgit (2006): Geschäftsmodelle des Open Access-Publizierens: Welche Perspektiven bieten sich hier für Bibliotheken? *Bibliothek. Forschung und Praxis*, vol. 30(3), pp. 290-297. Tillgänglig: http://www.b2i.de/fileadmin/dokumente/BFP_Bestand_2006/Jg_30-Nr_3/Jg_30-Nr_3_Aufsaeetze/Jg_30-2006-Nr_3-S_290-297.pdf [2012-04-12].

Schreiber, Trine (2006). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.): *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Köpenhamn: Forlaget Samfundslitteratur, pp 15-46.

[SU, 2006] Stockholms universitet (2006). *Policy för Stockholms universitet rörande hantering an Open Access publicering*. Tillgänglig: <http://www.sub.su.se/media/183379/oabeslut-su.pdf> [2012-04-07].

[SUB, 2011] Stockholms universitetsbibliotek (2011). *Publicera*. Tillgänglig: <http://www.sub.su.se/publicera.aspx> [2012-04-07].

Suber, P. (2006). No-fee open-access journals. *SPARC Open Access Newsletter #103 (2 November 2006)*. Tillgänglig: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/11-02-06.htm#nofee> [2012-04-13].

Suber, P. (2009a). A field guide to misunderstandings about open access. *SPARC Open Access Newsletter #132*. Tillgänglig: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/04-02-09.htm#fieldguide> [2012-04-14].

Suber, P. (2009b). *Timeline of the Open Access Movement*. Tillgänglig: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/timeline.htm> [2012-04-05].

[SUHF, utan datum] Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) (utan datum): Undertecknad berlindeklaration.pdf. I *Publicerat. Pressmeddelande. Pressmeddelande 2004-2008*. Tillgänglig: <http://www.suhf.se/web/d156fb3c-d6b7-4a9f-956a-34d48d340b76.aspx> [2012-02-01].

[SUHF, 2005] Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) (2005). *Rekommendationer med anledning av undertecknandet av Berlin Declarationen on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*. Tillgänglig: http://www.hkr.se/upload/BIBL/doc/DiVA/Rekommendationer_Berlin_Declaration_juni_2005.pdf [2012-04-09].

Sundin, O & Hedman, J. (2005). Theory of professions and occupational identities. I Fisher, K., Erdelez, S. & McKechnie, L. (red.): *Theories of information behaviour: a*

researcher's guide. Medford, NJ: Information Today. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=535913&fileId=625595> [2012-04-10].

Sundin, O (2005). Webbaserad användarundervisning. Ett forum för förhandlingar om bibliotekariers professionella expertis. *HUMAN IT* 7.3, pp. 109–168. Tillgänglig: <http://etjanst.hb.se/bhs/ith/3-7/os.pdf> [2012-04-10].

Sundin (2006). Informationskompetence, ikt og bibliotekarers professionelle ekspertise. I Schreiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red.): *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Köpenhamn: Forlaget Samfundslitteratur, pp. 77-96.

Torstensson, Magnus (1991). Folkbibliotekarieryrket: Framväxt, utbildning, forskning: Exemplet USA och några svenska jämförelser. *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksforskning*, vol 78, pp. 93-121.

[UMUB, 2011] Umeå universitetsbibliotek (2011). *Bibliotek. Publicera. Policy och beslut. Policy för Open Access*. Tillgänglig: <http://www.ub.umu.se/publicera/policy-beslut/policy-open-access> [2012-04-07].

[UMUB, 2012a] Umeå universitetsbibliotek (2012). *Bibliotek. Publicera*. Tillgänglig: <http://www.ub.umu.se/publicera> [2012-04-07].

[UMUB, 2012b] Umeå universitetsbibliotek (2011). *Bibliotek. Om biblioteket. Nyheter. Open Access-policy för vetenskaplig publicering vid Umeå universitet*. Tillgänglig: <http://www.ub.umu.se/om/nyheter/open-access-policy-vetenskaplig-publicering-vid-umea-universitet> [2012-04-07].

Urs, S. R. (2004). Copyright, academic research and libraries: balancing the rights of stakeholders in the digital age. *Program; electronic library and information systems*, vol. 38(3), pp. 201-207.

Vetenskapsrådet (2012). *Fri tillgänglighet till forskningsresultat - open access*. Tillgänglig: <http://www.vr.se/omvetenskapsradet/strategierochriktlinjer/fritillganglighetopenaccess.4.1d4cbbb11a00d342b0800021800.html> [2012-04-13].

Walters, W. H. (2007). Institutional Journal Costs in an Open Access Environment. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 58(1), pp. 108-122.

Willinsky, John. (2006). *The access principle: The case for open access to research and scholarship*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Ørom, Anders (1993). Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde of arbejdsorganisering. *Biblioteksarbejde* 39/1993, pp. 37-43.

Bilagor

Bilagorna infogas i originalformatering för att visa hur textens utformning ser/såg ut för hemsidornas besökare respektive mottagarna av e-postfrågorna i den här studien. Policydokumenten är precis som i *Resultat och analys* sorterade efter graden av tvång.

Innehållsförteckning

Bilaga 1 – Pressmeddelande med policy Malmö högskola	72
Bilaga 2 – Policy Stockholms universitet	74
Bilaga 3 – Policy Umeå universitet	75
Bilaga 4 – Pressmeddelande med policy Lunds universitet	77
Bilaga 5 – Policy Högskolan Väst	79
Bilaga 6 – Intervjuguide	82
Bilaga 7 – Epostfrågor	84

Bilaga 1 – Pressmeddelande med policy Malmö högskola

Pressmeddelandet som innehåller formuleringen av Malmö högskolas OA-policy är hämtad från MAH (2011b).

Publikationssidorna på universitetsbibliotekets hemsidor länkar också hit: Undersidan som dokumentet ligger på heter *E-publicering/MUEP* (se: MAH, 2011a). Formuleringen på publikationssidorna (MAH, 2011a) är likadan, men i pressmeddelandet har man valt att lägga till förklaringar till alla tre punkter.

Open access-policy vid Malmö högskola

Open access vid Malmö högskola

Malmö högskola har under flera år arbetat med att skapa tillgång till publikationer som forskare producerar vid högskolan, för ökad samverkan med och synlighet i det omgivande samhället.

Redan år 2003 fanns en rekommendation från rektor om open access-publicering för artiklar och ett krav för open access för egna avhandlingar och lokal utgivning.

I november 2010 togs nytt och utökat rektorsbeslut kring all forskningspublicering, enligt följande:

1. Forskande personal och doktorander vid Malmö högskola skall deponera en kopia av publicerat forskningsresultat i högskolans öppna digitala arkiv Malmö University Electronic Publishing ([MUEP](#)), såvida inte upphovsrättsliga skäl förhindrar detta.
2. Malmö högskolas personal och doktorander bör publicera sina forskningsresultat i tidskrifter som tillämpar open access när sådan lämplig tidskrift finns.
3. Innehåll i högskolans publikationsserier skall, om inte särskilda skäl föreligger, också deponeras i MUEP.

Policyn träder ikraft den 1 mars 2011. Hur de olika punkterna i policyn ska implementeras beskrivs här nedan.

---

(1) Forskande personal och doktorander vid Malmö högskola skall deponera en kopia av publicerat forskningsresultat i högskolans öppna digitala arkiv Malmö University Electronic Publishing (MUEP), såvida inte upphovsrättsliga skäl förhindrar detta.

Punkten riktar sig till författare av vetenskapliga publikationer: artiklar, avhandlingar, konferenspapers, bokkapitel, hela böcker och rapporter. Policyn omfattar inte outgiven forskning (preprints eller opublicerade patent). Övriga publikationer, t.ex. där forskaren står som författare till kortare konferensabstracts eller som redaktör, går att egenarkivera i MUEP men omfattas inte av mandatet i policyn.

Policyn innebär i praktiken att forskaren i varje ny förlagskontakt tagen efter 1 mars 2011 skall ta reda på sina rättigheter kring egenarkivering. Policyn gäller inte retroaktivt. Redan publicerat material och förlagskontakter tagna före detta datum undantas.

I de fall förlaget säger ja till egenarkivering, skall forskaren deponera i MUEP direkt (med fördröjd fri tillgång enligt vad ev. embargotider stipulerar) - och i de fall förlaget säger nej godtas detta. Om förlaget säger ja till att deponera en kopia men forskaren ändå väljer att inte deponera i MUEP, måste undantag beviljas från prefekt eller motsvarande.

(2) Malmö högskolas personal och doktorander bör publicera sina forskningsresultat i tidskrifter som tillämpar open access när sådan lämplig tidskrift finns.

Biblioteket erbjuder forskaren beslutsstöd kring val av publiceringskanal, men det står forskaren fritt att välja den lämpligaste för den specifika publiceringen, t.ex. om *impact factor* är högre. Delar av vårt stöd innebär att lyfta fram fördelar med open access-publicering generellt.

Kostnader i förhållande till friköp av artiklar eller författaravgifter hanteras även fortsatt av fakulteterna och andra forskningsfinansiärer.

(3) Innehåll i högskolans publikationsserier skall, om inte särskilda skäl föreligger, också deponeras i MUEP.

Den tredje punkten i policyn innebär att alla publikationer som primärpubliceras av högskolan, exempelvis avhandlingar, tidskrifter och andra skriftserier, också skall deponeras i elektronisk form i MUEP. Det innebär att externa författares publikationer läggs i MUEP i de fall publikationen ges ut vid Malmö högskola. Vi kommer att ytterligare stärka kontakten med och stöd till redaktionsråden vid högskolan för att säkra att policyn kan uppfyllas.

Generella kommentarer

Vi kommer inte att uppnå 100 % open access till vår forskning från och med 1 mars, däremot är vår ambition att 100 % av våra forskare ska förhålla sig till sina rättigheter kring open access för varje enskilda publikation.

Policyn har arbetats fram av den högskolegemensamma publiceringsgruppen med representanter från alla fakulteter, central forskningskoordinator samt biblioteket. Remiss och förberedande av beslut har hanterats av Forum för forskning.

Ansvar för att policyn uppfylls åvilar den enskilde forskaren. Egenarkiveringen i MUEP görs som en del av forskningsprocessen. Forskaren är också den person som undersöker och försäkras sig om sina möjligheter för parallellpublicering i samband med att avtalet med förlag tecknas. Prefekt eller motsvarande ansvarar för att policyn följs på varje enhet. Bibliotek och IT ansvarar för drift, support och utveckling av det öppna digitala arkivet MUEP, samt för att verktyg som stödjer parterna i upphovsrättsliga frågor och uppföljning av policyn finns tillhands vid rätt tidpunkt i deras respektive arbetsuppgifter.

http://www.mah.se/bit/press/openaccess_sve

Bilaga 2 – Policy Stockholms universitet

Policyn är hämtat från SU (2006). Länken till PDF:en finns även i Stockholm på undersidan *Publicera* (SUB, 2011). Det gäller att hitta den finstilta snabbingången till *Publicera*-undersidan längst ner på bibliotekets startsida så får man information om att det finns en OA-policy och en länk till PDF:en med rektorsbeslutet (SU, 2006). Hittar man inte denna och har valt ingången *Forskare* som befinner sig mycket synligt långt upp på sidan får man klicka en gång till, den här gången på *Publicera* och hittar då fram till ovan nämnda sida med länken till policyn (SUB, 2011).

STOCKHOLMS UNIVERSITET
Rektor
Utredare Stefan Nordin

PROTOKOLLSAKT
2006-06-29   Dnr SU 301-1350-05

Ärende

Policy för Stockholms universitet rörande hantering av Open Access publicering

---

Arbetsgruppen för Open Access vid Stockholms universitet har i skrivelse 2006-01-16 lämnat förslag till ny policy rörande hantering av Open Access publicering. Besluten nedan baseras på arbetsgruppens rekommendationer. Rektor avser samtidigt att underteckna Berlindeklarationen ("Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities").

Beslut

Rektor beslutar

att institutionerna från och med 2007 genom prefekt/motsvarande ansvarar för att bibliografiska data om lärarnas och forskarnas publikationer löpande görs tillgängliga i universitetets publikationsdatabas.

att inrapporteringen skall omfatta all publicering med anknytning till lärarens/forskarens anställning vid universitetet. Här ingår all vetenskaplig publicering samt publikationer inom ramen för samverkansuppgiften (t ex populärvetenskapliga publikationer, artiklar i dagspress).

att forskarna i möjligaste mån deponerar en kopia av varje publicerad vetenskaplig artikel i universitetets digitala arkiv.

Bilaga 3 – Policy Umeå universitet

Policyn för Umeå universitet är hämtad från UMUB (2011). Även vid Umeå universitet länkas det till policyn från universitetsbibliotekets publiceringssidor (UMUB, 2012a). Dessa länkar även till en sida med nyheten om policyns ikraftträdande från januari 2012 där förmleringen har ändrats något (UMUB, 2012b). Denna följer under själva policyn.

Policy för Open Access

Open Access-policy för vetenskaplig publicering vid Umeå universitet

Rektor beslutade (2011-12-20) att Open Access-policyn gäller från och med den 1 januari 2012 och tills vidare.

Bakgrund

Umeå universitet verkar för att alla publicerade forskningsresultat skall göras fritt tillgängliga i största möjliga utsträckning. Detta i enlighet med Berlindeklarationen om Open Access som SUHF undertecknat och de krav som Vetenskapsrådet och andra forskningsfinansiärer ställer.

Policy

1. Umeå universitets forskare skall deponera en kopia av alla forskningspubliceringar i Umeå universitets publiceringsdatabas DiVA. Referens till publikationen ska också registreras i DiVA enligt beslut av rektor den 9 september 2006 (Dnr UmU 220-2745-06). Biblioteket kontrollerar rättigheterna och publicerar respektive arbete i enlighet med förlagets policy. I normalfallet inom 6 månader efter originalpubliceringen. För publikationer som inte tillåter parallellpublicering så får arbetet ligga dolt i DiVA för eventuell framtida publicering om förlaget skulle ändra policy och tillåta parallellpublicering.
2. Umeå universitets forskare rekommenderas att publicera sina forskningsresultat i tidskrifter som tillämpar Open Access.
3. Avhandlingar (obligatoriskt enl. rektors beslut den 14 januari 2003, Dnr UmU 500-256-03), rapporter och andra forskningspublikationer som primärpubliceras av universitetet skall också skall deponeras i DiVA. Det innebär att också externa författares publikationer läggs i DiVA i de fall publikationen ges ut vid Umeå universitet.
4. Elektronisk publicering av examensarbeten.
Examensarbeten producerade vid Umeå universitet skall registreras och deponeras i DiVA. De registrerade uppgifterna (författare, titel, sammanfattning, institution m.m.) blir fritt tillgängliga. Fulltextpublicering av arbetet beslutas av respektive fakultet eller institution.

Open Access-policy för vetenskaplig publicering vid Umeå universitet

[2012-03-13]

Från den första januari 2012 infördes en ny policy (Dnr: 500-2855-11) gällande Open Access publicering vid Umeå universitet. Den fastställer att samtliga publikationer med upphov från eller utgivet av universitetet skall registreras och deponeras i DiVA.

Detta innebär i praktiken att:

1. När en forskningspublikation registreras i DiVA skall en fulltextkopia bifogas (detta gäller även förlagspublicerade avhandlingar, böcker, kapitel etc.). Vanligen den till förlaget sista inskickade och accepterade författarversionen (utan förlagets layout).

2. Publikationer som ges ut av universitetet skall registreras och fulltext bifogas, oavsett om författarna är verksamma här eller inte (exempelvis fullständiga proceedings från konferenser utgivna på universitetet).
3. Samtliga fulltexter som bifogas kommer att publiceras och göras fritt tillgängliga via DiVA, om inte hinder föreligger. Till hinder räknas kommersiell utgivning där förlaget inte tillåter publicering i institutionella arkiv.
4. Studentuppsatser skall registreras och deponeras i DiVA. Om fulltexten skall göras allmänt tillgänglig beslutas av respektive fakultet eller institution.

Gällande bifogande av fulltext till forskningspublikationer i DiVA

Biblioteket sköter all kontroll av rättigheterna (som vilken version av publikationen som får publiceras i DiVA och med vilken fördröjning det skall göras) och tillgängliggör respektive publikation i enlighet med de individuella förlagens policy.

Om det inte finns möjlighet att publicera de inskickade fulltexterna så kommer de ändå att finnas kvar i DiVA för syftet att ha ett arkiv med publikationer från universitetet och dess forskare, och för eventuell framtida publicering.

Det är den till förlaget sista inskickade och accepterade författarversionen som skall deponeras i DiVA (vilket är i enlighet med ett av de vanligaste förekommande kraven från förläggare för att tillåta open access publicering).

Gällande publikationer utgivna vid universitetet

För publikationer utgivna vid universitetet ska den utgivna versionen bifogas. För dessa fall skall alltså slutprodukten och inga författarversioner bifogas vid registrering. Dessutom skall hela publikationen läggas in, oavsett om den innehåller författare från andra lärosäten eller inte

Gällande examensarbeten

Samtliga examensarbeten skall registreras och deponeras i DiVA. Om samtliga uppsatser sedan skall tillgängliggöras i fulltext för allmänheten är en fråga för de enskilda fakulteterna eller institutionerna att besluta om. Det finns inga krav på att uppsatser med känsligt innehåll skall läggas ut offentligt, men de ska registreras och deponeras i DiVA.

Frågor och Information

För frågor rörande registrering och publicering i DiVA kontakta E-publiceringsteamet. Frågor som kräver förtydliganden av policys eller rutiner för vi i första hand vidare till Referensgruppen för DiVA, där fakulteterna och biblioteket är representerade.

Bilaga 4 – Pressmeddelande med policy Lunds universitet

Pressmeddelandet som innehåller formuleringen av Lunds universitets OA-policy är hämtad från Lunds universitet (2005).

Publikationssidorna på universitetsbibliotekets hemsidor länkar också hit (LUB, 2011). Den smått avvikande egna formuleringen på Lunds universitets biblioteks publikationssidor följer efter pressmeddelandet.

Pressmeddelanden

Universitetsövergripande

Publicerad: 2005-11-14 15:32

Universitetets forskning ska bli mer tillgänglig

Vetenskaplig publicering ska om möjligt ske i vetenskapliga tidskrifter som är fritt tillgängliga för läsaren. Det beslutade universitetsstyrelsen vid ett sammanträde den 14 november.

Missnöjet inom universitetsvärlden med de kommersiella vetenskapliga tidskrifternas monopol och deras skyhöga priser på både papperstidskrifter och elektroniska tidskrifter har länge varit stort. Idag har Internet radikalt förändrat de praktiska och ekonomiska möjligheterna att sprida forskningsresultat och ett stort antal nya fritt tillgängliga elektroniska tidskrifter har vuxit fram.

– Fri tillgänglighet för publikationerna leder till ökad användning och ökat genomslag för forskningen. Därmed ökas också Lunds universitets forskares synlighet och genomslag, säger universitetets rektor Göran Bexell.

Även om det är den enskilda forskaren som förfogar över sitt material så rekommenderar nu universitetet följande:

- Forskaren bör om möjligt publicera forskningsresultat i tidskrifter som är fritt tillgängliga för läsaren.
- Om en fritt tillgänglig tidskrift inte finns som ett jämbördigt alternativ bör i första hand en tidskrift som tillåter parallell publicering av artikeln väljas.
- Överlåtelse av publiceringsrättigheter ska undvikas. Minimikrav för författaren är rätt till parallell publicering.
- Lunds universitet verkar för att vetenskapliga tidskrifter övergår till en publiceringsmodell där artiklarna görs fritt tillgängliga för läsaren direkt eller i form av parallell publicering.

Internationellt sett ligger Lunds universitet i framkanten när det gäller den s.k. Open Access-rörelsen och driver exempelvis den mycket uppskattade tjänsten för fritt tillgängliga kvalitetsgranskade vetenskapliga tidskrifter Directory of Open Access Journals (www.doaj.org) som varje månad besöks från mer än 150 länder.

För mer information tala med universitetsbibliotekarie Lars Bjørnshauge på telefonnummer 046-222 92 03, mobiltelefon 0702 17 70 28

[Ulrika Oredsson](#)

Lunds universitets publiceringspolicy

Universitetet rekommenderar:

- att forskare om möjligt publicerar sig i tidskrifter som är fritt tillgängliga för läsaren och i andra hand väljer en tidskrift som tillåter parallellpublicering
- att forskaren undviker att överlåta sin publiceringsrätt. Ett minimikrav för författaren är rätten till parallellpublicering.
- Universitetet vill verka för att vetenskapliga tidskrifter övergår till en publiceringsmodell som gör artiklarna fritt tillgängliga för läsaren direkt, eller i form av parallellpublicering.

Utförligare information i pressmeddelande (november 2005) "[Universitetets forskning ska bli mer tillgänglig](#)".

Bilaga 5 – Policy Högskolan Väst

Policyn för Högskolan väst är hämtad på HV (2010). Högskolan Västs hemsidas undersida *Forskare/anställd* antyder att det finns en publiceringspolicy med formuleringen ”För att få bidrag för forskning krävs det att du, som är anställd på Högskolan Väst, gör din publikation fritt tillgänglig för andra forskare och allmänheten, t.ex. DiVA. Högskolan Väst gick med i DiVA 2008 för att bland annat få en samlad ingång för högskolans publicering” (HV, 2011). Följer man *Mer info*-länken under denna text hamnar man dock på Vetenskapsrådets sida med nyheten om deras policy som infördes 2009.⁵⁸ Klickar man sig istället vidare till *Plugga & skriva* och sedan *E-publicera i DiVA* (HV, 2012A), hittar man bland annat en länk till *Rektorsbeslut om elektronisk publicering av forskningspublikationer & examensarbeten*, som leder en till en PDF som innehåller just denna (HV, 2010). PDF:en är infogad nedan:

---

⁵⁸ <http://www.vr.se/franvetenskapsradet/nyheter/nyhetsarkiv/nyheter2009/nyheter2009/vetenskapsradetkraverfri-tillgangtillforskningsresultat.5.227c330c123c73dc586800011519.html> [2012-04-07]

REKTORSBESLUT

2010-01-15

Dnr 2009/796 A 22

Ärende Elektronisk publicering. Bakgrund i bilaga.

**Facklig förhandling/
information** 2010-01-13

Beslut Rektor beslutar

- att bibliografiska data om lärarnas publikationer fortlöpande görs tillgängliga i högskolans publikationsdatabas DiVA fr o m 2010.
- att registreringen i DiVA ska omfatta all publicering där en anställd medverkat som författare eller medförfattare. Publiceringen ska ha anknytning till anställningen vid högskolan.
- att författarna ska överväga publicering i tidskrifter fritt tillgängliga för läsaren i enlighet med SUHF:s rekommendationer eller, om så är möjligt av upphovsrättsliga skäl, deponera en kopia av varje publicerat verk i DiVA.
- att registrering/rapportering ska ske fortlöpande och i anslutning till primärpubliceringen. Institutionerna och biblioteket utarbetar gemensamt en rapporteringsprocedur så att registreringen blir så fullständig som möjligt.
- att publikationer som registrerats i DiVA kommer att användas som ett av nyckeltalen vid intern anslagsfördelning av forskningsanslag.
- att publicering i DiVA av godkända uppsatser och examensarbeten om minst 15 hp skall uppmuntras. Om arbetet av olika anledningar inte kan offentliggöras i sin helhet, görs endast bibliografiska data samt abstract åtkomliga. Studenten registrerar själv sin uppsats/sitt arbete i DiVA.

Föredragande Anna Carin Börjeson

Övriga närvarande

Lars Ekedahl
Rektor

Anna Carin Börjeson
Bibliotekschef

Beslutet exp f.k. till:

Prefekter, ordf. GruF och LUN, avd.chef Kommunikationsavdelningen, forskningskoordinator, studierektor Forskarskolan, forskningsinformatör

Elektronisk publicering

Bakgrund

Det är viktigt för Högskolan Väst att det som publiceras också blir synligt. Det främsta sättet att uppnå detta är att publicera alla rapporter, avhandlingar, uppsatser och artiklar i elektronisk form i ett eget digitalt arkiv. Högskolan Väst har anslutit sig till DiVA, vilket kommer att användas fullt ut fr o m 2010.

Ett heltäckande DiVA kommer att utgöra grund för rapportering, statistik och utvärdering samt, efter beslut i GruF, för intern fördelning av forskningsanslag. DiVA kommer att ersätta de listor över publicerad forskning som institutionerna hittills givit ut.

SUHF rekommenderar redan 2005 sina medlemmar att

1. Införa en policy som starkt rekommenderar att deras forskare deponerar en kopia av varje publicerad artikel i ett öppet, digitalt arkiv och

2. Uppmuntra forskarna att publicera sina forskningsartiklar i fritt tillgängliga vetenskapliga tidskrifter när en lämplig sådan existerar och ge det stöd som krävs för att detta ska vara möjligt.

Denna rekommendation har Högskolan Väst ställt sig bakom genom ett rektorsbeslut.
(Dnr 2005/358 B20)

2009 beslutar Vetenskapsrådet att forskare som beviljas forskningsmedel från myndigheten ska publicera sina vetenskapligt bedömda texter i tidskrifter och från konferenser fritt tillgängligt, med motiveringen att texter som publiceras om forskning som bekostats av allmänna medel ska vara fritt tillgängliga för alla

2009 beslutar SUHF:s styrelse att rekommendera sina medlemmar att:

ha en publikationsdatabas (eller vara ansluten till en sådan) som löpande registrerar lärosätets publikationer och som följer de nationella formatrekommendationerna (och som därför kan leverera till SwePubdatabasen).

SwePub är en databas över den samlade svenska vetenskapliga publiceringen. SwePub kommer att hämta in data från lärosätenas olika publiceringsdatabaser, däribland DiVA. Ev. kommer SwePub i framtiden att utgöra en del av grunden för tilldelning av externa medel.

Bilaga 6 – Intervjuguide

Personlig data

- ålder
- år arbetat på högskolebibliotek, år i yrket överhuvudtaget
- år jobbat med publiceringsstöd
- ämnen

Humanioraforskare

- Kan du beskriva den humanistiska forskningen vid din högskola?
- Hur och var publicerar sig humanisterna på er högskola/universitet? Skiljer det sig åt mellan olika humanistiska ämnen och hur ser skillnaderna i så fall ut?
- Finns det skillnader mellan humanisternas publiceringsvanor och publiceringen i andra ämnen? Hur ser de ut i så fall?
- Vilken betydelse har humanisternas publiceringsformer för ditt arbete?
- Hur insatt känner du att du är i humanisternas publiceringsvanor?
- Hur håller du dig à jour med forskarnas verksamheter och forskningsprocesser och kanske framförallt sätt att kommunicera forskningen?
- Hur ser kontakten ut med ”dina” forskare? (Tycker du den fungerar bra?)
- Är det forskarna som hör av sig till dig för att be om publikationsstöd eller är det du som hör av sig till dem?
  - Kan du beskriva hur det går till rent praktiskt?
- Hur arbetar ni med OA och humaniora?

Open-Access-policy

- Hur skulle du definiera Open Access för någon som aldrig har hört talas om det?
- När infördes er OA-policy?
  - Vad står det i den?
  - Vem var det som utformade policyn?
  - Hur förhåller sig er policy till andra aktörers policys som VR etc.?

- Vilken betydelse har den för ditt arbete?
- Känns den relevant för ditt arbete och forskarna (alla olika forskare) du arbetar med?
  - Varför/Varför inte?
  - Hur förhåller det sig med relevansen när man tänker på olika ämnen?
- Hur medvetna är dina forskare om policyn?
- Huruvida arbetar du med denna medvetenhet?
- Hur insatta är de i konceptet OA överhuvudtaget?
- Konsekvenser?
- Hur ser högskoleledningen till att den följs?
- Hur arbetar ni på biblioteket med uppföljning av policyn?
- Vilken betydelse har OA-policys generellt för biblioteksverksamheten?

Yrket

- Tycker du att det tillhör en bibliotekaries uppgifter att jobba med publiceringsstöd?
    - Varför (inte)?
    - Om inte – vem annars?
    - Om ja - varför just bibliotekarier?
  - Vilka kompetenser tycker du krävs av en forskningsbibliotekarie idag?
  - Hur ska man se till att dessa kompetenser finns?
  - Hur kommer det sig att just du jobbar med detta?
  - Önskar du att du kunde göra något annorlunda än idag när det gäller publiceringsstöd för humanister? Vad?
  - Finns det något dina arbetsgivare borde göra eller prioritera annorlunda när det gäller detta arbete?
  - Hur kan man arbeta som bibliotekarie med OA och just humaniora-ämnena?
-

Bilaga 7 – E-postfrågor

Hej och stort tack för att du vill hjälpa mig med min studie! Studiens mål är att undersöka sambanden mellan Open-access-policys, humanioraforskarnas publicering och forskningsbiblioteken.

Jag kommer att anonymisera intervjuerna så gott det går genom att inte nämna intervjupersonernas namn, men i och med att inte jättemånga jobbar med publiceringsstöd vid forskningsbibliotek i Sverige kan jag inte garantera att inte någon kan lista ut vem det är som har intervjuats i alla fall. Deltagandet i studien kan naturligtvis ångras närsomhelst. Och jag kommer naturligtvis att höra av mig när uppsatsen är klar.

Nu vill jag be dig att svara på följande frågor:

Personlig data

- Hur gammal är du?
- Hur många år har du arbetat på högskolebibliotek och hur många år i yrket överhuvudtaget?
- Hur länge har du jobbat med publiceringsstöd?
- Vilka ämnen jobbar du mot idag?

Humanioraforskare

- Beskriv hur den humanistiska forskningen ser ut vid din högskola – vilka ämnen finns?
- Hur och var publicerar sig de humanistiska forskarna vid din högskola?
- Finns det skillnader inom humaniora vid din högskola när det gäller publicering? Hur ser skillnaderna ut i så fall?
- Finns det skillnader jämfört med icke-humanioraämnena? Hur ser skillnaderna ut i så fall?
- Vilken betydelse har humanisternas publikationsformer för ditt arbete med publiceringsstöd?
- Hur håller du dig à jour med forskarnas verksamheter och sätt att kommunicera sin forskning?
- Hur ser kontakten ut med ”dina” forskare?

Open Access policys

- Hur skulle du definiera Open Access för någon som aldrig har hört talas om det?
- När infördes din högskolas policy/rekommendation?
- Vad står det i den?
- Vem utformade den?
- Vilken betydelse har den för ditt arbete?
- Hur medvetna är forskarna om policyn/rekommendationen?
- Hur arbetar du med att medvetandegöra forskarna om policyn/rekommendationen?

Yrket

- Tycker du att det tillhör en bibliotekaries uppgifter att jobba med publiceringsstöd?
  - Vilka kompetenser tycker du krävs av en forskningsbibliotekarie idag?
  - Hur kommer det sig att just du jobbar med detta idag?
  - Borde din arbetsgivare göra/prioritera annorlunda när det gäller ditt arbete?
  - Hur kan man som bibliotekarie arbeta med OA och just humanioraämnena?
-